

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(1080 Bp., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

a kézbesítőknél, e-mailen (hirlap@posta.hu),

faxon (303-3440)

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

További információ: 06-80-444-444

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

**A folyóirat megrendelhető
szerkesztőségünkben is:**

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Amiről nem szabad megfeledkeznünk

A kultúra olyan, mint egy folyó. Valahol, beláthatatlanul messze van a forrásvidéke, tisztán csordogáló patakként bújik elő, vagy nagy erővel tör fel a mélyből, mint az izlandi gejzírek. Pontosabb tudomásunk arról van csak, ami már a történelmi emlékezet idején, az írásbeliség időszakában keletkezett, és fennmaradt.

De bármi keveset tudjunk is a régi időről, azt mindenképp tudnunk kell, hogy voltak. A régi idők épp olyan természetesen voltak, léteztek, ahogy a mi jelen idők is. A jelen jegyeit hordozták magukon, a múltból táplálkoztak, és a jövő felé törekedtek. Minden jelen önmagát tartja a létezés legfontosabb pillanatának. Számunkra, a ma élő emberek számára valóban a jelen a legfontosabb: hiszen benne élünk, minden pillanatunk először jelen, s csak aztán válik múlttá. Születésünkkel bekapcsolódunk az idő végtelenjébe. De csak egy véges szakasza lehet a miénk. Az emberi szemhatár tehát véges, a végtelenről csak elvont fogalmunk lehet.

Például akkor, amikor az emberi tudás: a művészetek és a tudományok tágas birodalmára tekintünk. Idő és tér vastag ködfelhőit kell átörnie a visszafelé tekintő kíváncsinak, mint egy álombeli utazás során, ha az eredet nyomait keresi.

De nem csak álombeli utazások révén lehet sejtelmünk saját kultúránk mélységeiről és magasságairól. Mindennapi életünk is elképzelhetetlen ennek a kultúrának az ismerete, a birtoklása, a használata nélkül. Milyen nehéz, szinte lehetetlen lenne az életünk, ha nem tudnánk például beszélni, ha nem ismernénk az anyanyelvünket.

Minden nyelv egy-egy ősi közösség teremtménye. Számunkra, mai emberek számára is beláthatatlanul távoli és ismeretlen a keletkezésének pillanata, a története, erősödésének, gazdagodásának – olykor szegényedésének – folyamata. Ugyanakkor mai mindennapjaink leghasznosabb szolgálója, nélkülözhetetlen eszköze, kelléke is.

A nyelv legfontosabb feladata az emberek közti kapcsolat megteremtése: a mindennapi használat során is, mert a segítségével tudjuk megszervezni az életünket, megértetni a gondolatainkat. De akkor is, amikor a múltat akarjuk megfejteni általa, vagy a jövőnek üzenünk vele. Az emberiség beláthatatlan évezredek óra rögzíti szóba, írásba a történetét, eredményeit, érzelmeit, gondolatait. Minden kor embere bízott, bízik abban, hogy a nyelv képes lesz túlélni őt, és elviszi a hírét az utána következő nemzedékeknek. Azoknak, akik értik a nyelvét.

Legalább két alapfeltétele van annak, hogy teljesüljön ez az ősi, emberi óhaj, hogy az utánunk következőknek továbbadhassuk tapasztalatainkat és történetünket. Az első, hogy legyenek utánunk következő nemzedékek. A második, hogy ismerjék és használják azt a kultúrát, azt a nyelvet, amelynek segítségével üzenünk nekik.

Nem maguktól teljesülő feltételek ezek, sokat kell tennünk a megvalósulásukért. Például azért, hogy világra hozzuk és felneveljük gyermekeinket, utódainkat. És kell az is, hogy át tudjuk adni nekik azt, amit szüleink, nagyszüleink hagytak ránk: mi is ismerjük, birtokoljuk, mindennaposan használjuk és éljük szellemi örökségünket, kultúránkat, anyanyelvünket.

Mezey Katalin

Szerkesztőbizottság: *Jókai Anna* (elnök),
Báger Gusztáv, *Horváth Antal*,
Kalász Márton, *Kő Pál*, *Nemes Attila*,
Salamon Konrád, *Szakály Sándor*, *Vasy Géza*

Főszerkesztő: Oláh János
E-mail: olahjanos@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Munkatársak:

Berta Zsolt
(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)
Mobil: (70) 421-9580
magyarnaplo@magyarnaplo.hu

Bíró Gergely
(olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)
E-mail: moroczgabor@magyarnaplo.hu

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)
E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)
E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Réger Ádám (szerkesztő)
E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Szentmártoni Anikó
(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)
E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)
E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Mátyás László**
*

A címlapon: **Orbán János Dénes**
(Fotó: **Bach Máté**)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Mezey Katalin: *Amiről nem szabad megfeledkeznünk* 1

SZEMHATÁR

Karácsonyi Zsolt: <i>Előhívás</i>	3
Majoros Sándor: <i>A verőlegény</i>	5
Mózes Huba: „ <i>Fényes körútjain a végtelenség</i> ” <i>A fény a költészetben, avagy a költészet fénye</i>	9
Makkai Ádám: <i>A hawaii elégiákból</i>	12
Csontos János: <i>Tétova triptichon</i>	13
Ács Margit: <i>Tamás Menyhért köszöntése</i>	14
Varga Klára: <i>Megnevezni a megnevezhetlent</i> <i>Beszélgetés a 75 éves Szakolczay Lajossal</i>	16
Heriberto Hernández Medina: <i>Gadawan kura III. – Hiénákkal sétáló</i>	18
Roberto Ruspanti: <i>A műfordítás szép legyen – akkor is, ha egy kicsit hűtlen</i> <i>(Az anyanyelvi műfordító munkája)</i>	19
Fecske Csaba: <i>Nem az én nyelvemen; Nem jön senki</i>	23
Csanda Mária: <i>Alámerülés előtt. Interjú „Az év legsikeresebb szerzője 2015”</i> <i>dijjal elismert Ughy Szabina költővel</i>	24
Petőcz András: <i>Hazaút; Egyedül</i>	26
Szauer Ágoston: <i>Gyermekkor; Összhatás; Irány</i>	28
Oberczán Géza: <i>Csend</i>	29
Murányi Zita: <i>most nézz ki; mimézis</i>	32
Máté Gabriella: <i>Apám a félhomályban</i>	33
Baranya Nikoletta: <i>Nevelőapám</i>	34
Miklya Emese Sára: <i>Magány</i>	34
Vörös Anna: <i>folyók hidakkal</i>	35
Dobi Frida: <i>Drága Nővérem!</i>	35
Váczai Lajos: <i>Battle without Honor (or Humanity)</i>	36
Kneisz Dóra: <i>Országok temetője</i>	38
Schiff Júlia: <i>Padlás; Vontatópályán</i>	39
<i>A haza képe; Felnőtté válás; Késő feltámadás</i>	40
Oláh Katalin Kinga: <i>Látvány és emlék</i> <i>Beszélgetés Simonffy Márta textilművésszel</i>	41
Orbán János Dénes: <i>Erős János</i> <i>Bábjáték (népmese nyomán)</i>	43

NYITOTT MŰHELY

Csontos János: *Ha nem olvasnak, mit sem érnek a díjak*
Beszélgetés Orbán János Dénessel ..... 54 |

KÖNYVSZEMLE

Tóth Gábor: <i>Egy polihisztor regényíró keserű világképe</i> <i>Mohácsi János: Határ Győző regénypoétikája</i>	59
Csontos Márta: <i>Sorsvonalak a világfutásban</i> <i>Rónay László: Tamás Menyhért</i>	61
Jahoda Sándor: <i>Angyalút</i> <i>Csontos János: Angyaldekameron</i>	63
Szakolczay Lajos: <i>A teljesség felé. Novotny Tihamér: A látható és a láthatatlan:</i> <i>művészeti írások, 2004–2013</i>	64
Somos Béla: <i>Magyar színész Erdélyben</i> <i>Aniszi Kálmán: Magyar színész vagyok Erdélyben – Varga Vilmos</i>	59

SZERZŐINK 68

Számunkat Simonffy Márta textilművész munkáival illusztráltuk.

KARÁCSONYI ZSOLT

Előhívás

*Ami most van, csak könnyű teszt,
bármiben újra feltűnhetsz.*

*Mégis: a dallam átvált már, tudod, hogy mindenkit átvágtál,
és leelőztél minden fényt, mégse tiéd a mindenség.
Holnap a homlokod tisztább lesz, talpad a porból mintát vesz.
Italod majd csak sósborszesz, nem hat meg senkit, ha rátöltesz.*

*Ezért az idő most eljött – remeg, ki gyermek, ki felnőtt,
remeg a peremvidéken megbúvó maradék éden.
Reszket a bokor, az állat, reszket, aki még várhat,
riad a lélek, ki tespedten nyugszik a testben, és megretten:*

*mi lesz, ha holnap is így lesz, hogyha a sor végén rím lesz,
vagy majd csak elfut szabadon, mint őrült kataton vonaton?
Ha nem lesz sorvég, se metszet, táj, ami valaha tetszett,
felborul minden képlet, és előtörnek a képek:*

*hogy ami van, az csak emlék, nincs mód, hogy helyére tennéd,
csak alabárd vagy a Hamletben, kínrím egy ócska kis pamfletben,
és ezért nem vár csak szennyes lét, amivel a többit szennyeznéd,
felszívódsz maradék tükrökben, nem vált be egyetlen trükköd sem.*

*Előre hogyha lépnél, több volna az a vártnál,
meg se rezdülne a légtér, hiszen itt más is várt már.
De te a titkot is sejtéd, követné mindenegy sejtéd,
hogyha nem volna a homlokban, amitől végül megrokkann.*

*Ezért csak nyugodtan hívlak,
hangom leengedem hídnak.*

*Tudom, hogy a helyed hol van, láttalak olajos borban –
iszamos rumokban, vodkákban, örökölt, örökös kocsmákban.
Láttalak minden képletben, kivetült, hatalmas képekben –
láttalak rádióban, tévében, ócskasor mennyei fényében.*

*Láttam, hogy látható lettél, hiba a mindenség testén,
felizzó, lusta vaknap, akit épp békén hagynak,
aki a semmiben lépdel, akit csak a hívó képzel,
aki a Valóság – mégsem tartható karban, vagy észben.*

*De mégis elő kell hívni, ezentúl ne legyen könnyű.
A citromszeleten könny ül, ki fogjuk ezt is bírni.*

*Ülünk majd vétkesen, nyugodtan, felhígult, szétszedett sorokban.
Ülünk majd keretben, ketrecben, egyedül, tömegben, mindketten.*

Látod, ez most az állás, mert céloom csak a túlélés.

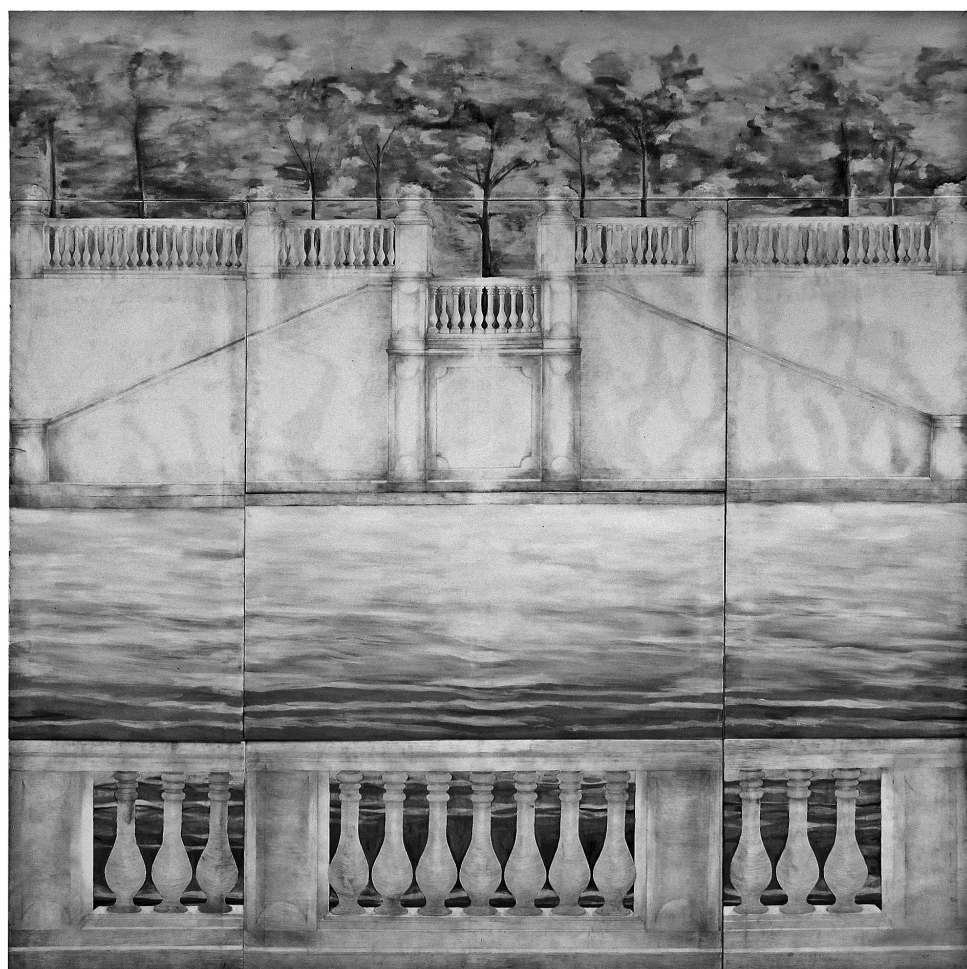
Ami van, azt előhívom.

Ami nem látható, mégis ott táncol a papíron.

*És ha nem lépsz be a képbe, és ha nem lépsz be a táncba,
várhatsz majd odakint másra: lidércre vagy tükörmásra.*

Nem lesz majd, ki előhívjon. Bicsaklik hangod a hídon.

*Fénysugár villan az alkonyban.
Feléd tör. Eléd ér. Megtorpan.*

Ahol a csend lakott (400 × 500 cm, pannó, keretre feszített vászon, festés, ceruzarajz, 2011)

MAJOROS SÁNDOR
A verőlegény

Fél nyolc után végre elcsöndesült a ház. Az ajtó mögül figyelte a lépcsőház kürtőjébe lemerülő és ott elenyésző hangokat, a kulcscsörgést, és lentről a kapu mindent lezáró csattanását, adva még néhány percet a későknek is, majd elfordította a kulcsot a zárban, és azzal a megnyugtató érzéssel, hogy most már nem kell köszönnie senkinek, kilépett a félhomályba. Mielőtt behúzta volna maga mögött az ajtót, nem mulasztotta el, hogy visszanézzon a lakásba, így ellenőrizve, hogy a helyén van-e minden. A gáz letekerve, a vasaló kihúzva, minden ablak becsukva, és minden kikapcsolva, ami villannyal működik. Egy óránál sosem töltött el többet a boltban, mégis úgy készülődött, mintha egy bizonytalan kimenetelű külföldi utazás előtt állna. Arra is ügyelt, hogy az ágy még véletlenül se maradjon vetetlenül, és hogy az otthoni ruhái ne felejtődjenek a fotelben, vagy, uram bocsá', a vasalódeszkán, bár ennek az égvilágon semmi jelentősége nem lett volna, ha mégis bekövetkezik az, amitől rögeszmésen rettegett. Az ember reggel még úgy ébred, hogy az égvilágon semmi baja, talán csak nyomottabb a kedve, mint lenni szokott, és ugyanolyan aprólékosan végzi el a dolgait a fürdőszobában, ahogy máskor is, utána megissza az orvosilag ugyan tiltott, mégis lefőzött kávéját, aztán, amikor öltözködni kezd, mintha valami bizsergésfélét érezne a bal hónaljában. Természetesen nem törődik vele, mert ezt leszámítva nem érez semmi szokatlant, bár a rádió valahogy idegesíti, és a fények is mintha élesebbek lennének. Aztán, amikor végre kinyitja az ajtót, és nekivág a szokásos bevásárló körútjának, fullasztóan nehéznek tűnik minden lépés. Ha maradt volna kenyere, ki is hagyná a mai utat, de lecsót akar főzni, és ahhoz ugyebár a kenyér nélkülözhetetlen.

Már kint is volt az utcán, és érezte, hogy baj van, most, azonnal vissza kéne fordulni, talán a mentőt sem ártana hívni, csak hogy ez túl bonyolult, és mi van, ha ez az egész csak vaklárma? Majd csak átmegegy rajta ez a rosszullet, az a fontos, hogy megőrizze a nyugalomát, és hogy pihenjen egy kicsit. Nagy kár, hogy a környéken nincsenek padok, mert most jól jönne valamilyen ülőke. Békésen üldögélhetne, ameddig jobban nem lesz, vagy ameddig ez a körü-

lötte táncoló fakó, ám egyre mélyülő örvény föl nem kavarná az aszfalt repedéseiben csillogó sötétséget, és magába temetve el nem sodorná abba a tartományba, ahonnet még senki nem jött vissza. Így képzelte el azt a napot, amikor majd meghal, és mert ez bármikor bekövetkezhet, muszáj rendben tartania a lakást. Más lenne a helyzet, ha jóban volna a szomszédokkal, és ahogy a megbízható ismerősök között szokás, otthagynának náluk egy tartalék kulcsot, de éppen annyira utálta őket, ahogy ezt a mindent elborító és a régi egyszerűséget teljesen kiséprűző, modern világot. A régi harcostársak, akikkel negyvenvalahány éve ideköltözött, már alulról szagolják az ibolyát, vagy külföldön szaporítgatják a pénzüket, mint ahogy az ő gyerekei is, akik a fordulat után úgy gondolták, jobb lesz nekik, ha minél távolabbra kerülnek az öregeiktől. Nem sepegte a fülébe senki, hogy vigyázzon, az ő homlokán is ott virít a skarlátbélyeg, és ez a halovány, de lemoshatatlan jelzés előbb-utóbb biztosan feltűnik valakinek, aki számít, aztán sorjáznak majd a kellemetlen kérdések, bírósági tárgyalások, meg a sunyi kis cikkek az újságban. A gyerekei nem kértek ebből, és akkor meg is értette őket, mert nagyon úgy festett, a Damoklész kardját tartó zsinag egyre vékonyodik a feje fölött, bármelyik pillanatban megszólalhat a csengő, és a lyukon kikukucskálva nem a postást fogja látni, hanem két ismeretlen alakot, és akkor tudja, hogy befellegzett a szép életnek. Ám ez a pillanat a hónapok és évek múlásával addig tágult, amíg teljesen föl nem oldódott a hétköznapi tapasztalatban, és ahogy a kígyóméreg is elveszíti a hatását, ha egy úszómedencényi vízzel hígítjuk, lassanként ő is megértette, hogy ezek a mostaniak inkább a saját bankszámláikat hizlalgatják, minthogy valami homályos és bizonytalan igazság nyomába szegődjenek. Az is mellette szólt, hogy soha életében nem írt alá semmilyen papírt, amit most az orra alá lehetne dugni, hogy itt van, nézze csak, ekkor meg ekkor erre meg erre adott utasítást. Még a gondolata is neveltséges, mert utasítani legfeljebb a kutyáját tudta volna, de még ezt sem mondhatta el magáról, mármint hogy van egy kutyája, amit macerálhat. Amikor megözegegyült, az ismerősök azt tanácsolták, vegyen maga mellé egy kiskutyát, mert az olyan, mint egy családtag, majd meglátja, mennyi szeretetet kap tőle, és nem is feltétlenül a fajtisztáktól, mert a korcsok sokszor intelligensebbek, mint ezek a pedigrés luxuspéldányok. Szerezzen egy kedves kis korcsot, és máris lesz társasága, mondogatták, de ő hallani sem

akart erről. Még csak az kéne, hogy egy kutya szuszogjon mellette a lakásban, nem beszélve arról, hogy az ebet naponta kétszer le kell vinni a térre, és ott kénytelen beszédbe elegyedni a többi, kutyát vonzó népséggel. A kutya azoknak való, akik érzelmileg olyanokká válnak, mint a földhöz vágott kézitükör. Nem kell őt félteni, primán meglesz egyedül is, de azért köszöni a tanácsot. Láta az ismerősök arcán a beletörődésbe ágyazott szánakozást, ami olyasféle kotyvalék érzés lehetett, mint amikor a kocsmáros a zárás után a vendégek ottfelejtett italait visszaönti a Kevert címkéjű üvegbe, hogy másnap kiporciózhasa a vékonypénzüeknek. Nem gyözködtek tovább, mert tudták, mennyit kínlódott a feleségével, férfiember létére vállalva mindazt, amit egy halálos beteg asszony ápolása jelenthet, és aminek megértésére és elfogadására nincs elég képzelőerő. Ezzel vívta ki magának a jogot, hogy olyan irányba terelje az életét, amilyen neki tetszik, ám azt megfogadta, hogy minden tőle telhetőt megtesz az egészsége megőrzéséért.

Mivel nem számíthat másra, csak saját magára, nem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy egy napnál tovább ágyban maradjon. Tudományos tény, hogy ha az ember tíz napig mozdulatlanul fekszik, a tizenegyedik napon nem bír fölkelni, teljesen függetlenül attól, milyen kondícióban volt, mielőtt ágyának esett. Legjobban a szíve miatt aggódott, mert tele volt az újság olyan hírekkel, hogy ez vagy az, fiatalon, ereje teljében egyszer csak összeesett, és meghalt. A tudomány szinte vállvonogatva azt mondja erre: hirtelen szívhalál. Milyen különös, hogy van, aki jóformán mindent kibír, mások meg egy pillanat alatt bevégzik. A szív talán a legcudarabb jószág: elég neki egy tüszúrás. Egy injekciós fecskendőt tele kell szívni levegővel, amit utána bele kell pumpálni a vénába. Ha a légbuborék a vérárammal a szívhez ér, ugyanaz történik vele, ami a szivattyúval, ha elromlik a tömítése: a motor üresben kezd pörögni, és nem nyomja tovább a folyadékot. A szívnél ez egy-két dobbanás, aztán mindennek vége. Tudott néhány ilyen trükköt, pedig neki nem is ez volt a specialitása, és az is igaz, hogy ezt a dolgot csak pletykákból hallotta. Lehet, hogy egy szó sem igaz ebből, de a pletykák a maguk útját járják, és ezen a kacskaringós járaton hozzájuk csapódik ez meg az. Amikor még erős volt és fiatal, nem foglalkozott olyasmivel, ami nem rá tartozott, főleg nem olyan elvont kérdésekkel, hogy azt a csontokból, inakból meg izmokból terem-

tődött gépezetet, amelynek tönkretételén ügyködött, mások éppen hogy javítani próbálják. Ahogy mostanában utánaolvas, egyre világosabb lesz előtte, hogy az Isten nem valami jó munkát végzett az emberrel, ami eléggé nevetséges feltételezés egy olyan hatalomról, ami ugyebár nem létezik, de a gondolat ettől még érdekes, mármint hogy az ember csak egy vicikvacak tákolmány, mert telis-tele olyan műszaki szempontból indokolatlan kitüremkedésekkel, peremekkel és élekkel, amit egy igényesebb teremtő már biztosan lecsiszolt volna. Hasonlítunk a második világháborús orosz tankokra, mert azokat is csak durván hegesztették össze, a varrat eltüntetésére már nem volt idő, vagy ha lett volna, mindenki tudta, hogy ez abszolúte fölösleges, mert a német páncéltörők gondoskodnak róla, hogy egy-két hétnél tovább egyik se maradjon használatban. Addig meg oly mindegy, hogy van-e rajtuk éles perem vagy nincs, és ez valahol az emberrel is így van: ha több száz évre tervezték volna, olyan tökéletes volna, mint egy mamutfenyő a Yosemite parkban, de ezzel a hatvan-hetven, vagy némi szerencsével nyolcan valahány évével ilyen élekkel, peremekkel is elszaladgálhat.

A baj csak az, hogy ezek az élek és peremek bizonyos szakmáknál kifejezetten veszélyesek. Vegyük például a fogakat, amit csupasz ököllel kiverni vétkes felelőtlenség. Emlékszik egy fiúra, aki elkövette ezt a hibát, és olyan fertőzést szedett össze, hogy megbénult a mutatójaja. Csak az amerikaiaktól kapott penicillinnek köszönhetette, hogy nem nyisszantották le az egész keze fejét, mert a fertőzés vörös csíkjai, mint valami folyondár, megindultak a csuklója felé, és amikor kínjai több hónap után véget értek, az ujja úgy maradt, kinyújtva peckesen, mint egy bot. Nem is folytathatta a szakmát, átkerült aktatologatónak, de ott meg csak ügyetlenkedett, úgyhogy végül valami gyárudvaron találta magát, cirokseprővel a kezében. Ez az eset vezette rá arra, milyen veszélyes az, amit csinál, és ez a feletteseit is elgondolkodtatta, mert gyorsan higiéniai tanfolyamra küldték az egész csapatot, egy helyes fiatal ápolónő magyarázta el nekik, mi mindenre kell ügyelni a testi érintkezéseknél, és hogy melyek a legfertőzőbb góccok. Mindenki azonnal csapni kezdte a szelet ennek a csinos fiatal ápolónőnek, aki végül mégis az ő felesége lett, és erre méltán volt büszke, de az is igaz, hogy ezután a szerencsétlen fogkiveréses epizód után már egy pofont sem adott pusztá kézzel, amikor pedig módszeresen kellett dolgozni, törülközőt tekert a kezére,

vagy műanyag botot használt, ami, ha tudnak vele bánni, remek szerszám, mert alig van súlya, és könnyen is tisztítható.

Szép munka volt ez, szinte ugyanolyan kiváltságok jártak vele, mint amilyenek a futballistáknak: lakás, ingyen beretválás a borbélynál, soron kívüli kiszolgálás a piacon, szabadon hagyott törzshely a kocsmában, meg ilyesmi. Aranyélet volt, és nemcsak azért, mert jól megfizették, hanem mert meg volt róla győződve, hogy ez a dolog éppen annyira hasznos, mint mondjuk a tűzoltók munkája.

Mindenki megemeli előttük a kalapját, mert ők szedik össze a balesetekben darabokra szakadt hullákat, amihez ugyebár acélidegek, és legalább ilyen állapotú gyomor kell, de az senkinek nem jut eszébe, hogy mindez, mármint a tűzoltók és a szabad közlekedést is beleértve, csak akkor működik zökkenőmentesen, ha kiszűrjük a világból azokat az elemeket, akik gyalázatos és ártalmas aknamunkával dolgoznak a rend ellen. Hiába povedál a nyugat, hogy az emberi jogok így meg úgy, ők is előveszik és megdolgozzák azokat az alakokat, akik a megsemmisítésükre törekednek. Természetesen vannak dolgok, amiket az ember semmi pénzért nem vállalna el, kivéve, ha parancsot kapna rá, mert akkor nincs ellenkezés. És az is nagyon igaz, hogy egyetlen alannal szemben sem érzett haragot vagy ilyesmit, pedig akár még érezhetett is volna, amikor például leköpték, vagy úgy fordultak, hogy direkt a legkeményebb részük találkozzon az öklével, de nem, ő mindezen fölül tudott emelkedni, és nem is a kiképzés alaposága miatt, hanem mert megértette, hogy ez így helyes. Intelligencia nélkül az ilyesmi nem megy, pontosabban intelligencia és tartás nélkül.

Az utóbbira főleg azután volt szüksége, amikor egyik napról a másikra áthelyezték a foglárókhöz, mégpedig magyarázat nélkül. Annyira megbántódott, hogy kérvényezte a leszerelését, de amikor ez kiderült, a főnök behívta, és nagyon keményen kiosztotta, hogy mit képzelsz, egy csehóban van, ahonnan csak úgy lazán kiléphet az utcára? Aki része a rend-

szernek, élete végéig része is marad, mondta, és most már, ennyi év után ez a kinyilatkozás olyannak tűnik, mint egy dodonai jóslat, elvégre nem derült ki, hogy a főnök az ő élete végére vagy a rendszerére gondolt. Mostanában elég gyakran eszébe jut ez a kínos jelenet, ami azért volt számára megalázó, mert azt a láttszatot keltette, mintha eddig fogalma sem lett volna arról, hogy milyen ügy érdekében végzi a munkáját. De az is igaz, hogy nem járt rosszul. Lakás, kocsis,

Zsenyei fej levelekkel (mini, 25 × 25 cm, keményített, festett, hajlított vászoncsik, növényi elemek, 1995)

telefon várakozási lista nélkül potyogott az ölébe, bár a régi tekintély lassanként azért elpárolgott. Nem bánta, hogy a borbélynál újabban már fizetnie kell, a kocsmában meg csak egy a mélán ücsörgő pófák közül.

Érdekes, hogy mostanában milyen sokat gondol vissza ezekre az időkre. Reggel általában lassan ébrednek, sokára mászik csak ki az ágyból, mert azt olvasta, a szervezetnek időt kell hagyni arra, hogy fölpörögjön a maga ritmusára, és nem tesz jót neki a sietség. De miért is sietne? Kinyújtózkod-

va fekszik, még a tévét sem kapcsolja be, inkább a függönyön táncoló fényeket nézi, amelyek mintha egy biztos kézzel az asztalra csavározott vattalámpából jönnének, mert az ember mindig viszonyít valamihez, a Nap mozgását érzékelni pedig képtelen. Nem is érzékeli, hogy mozog, csak következtet rá, mert egy idő múlva az árnyékok odébb vándorolnak, de ebben nincs semmennyi folytonosság, ami azért érdekes, legalábbis az emberi elme szempontjából, mert úgy kell következtetnünk a változásokra, hogy körülöttünk látszólag minden mozdulatlanul áll, és ez a történelem legnagyobb furcsaságát is előhozza, mármint azt, hogy honnan a csudából lehet tudni, hogy az, aminek részei vagyunk, mikortól és miért nevezhető történelemnek? Azok az események, amelyek egy kijelölt időszakot, például egy napot meghatároznak, ritkán érik el azt a szintet, ami ahhoz kell, hogy hír keletkezzen belőlük az újságokban. Valaki tesz egy kijelentést, ami abban a percben még csak egy közhelyes nyilatkozat a szokásos lózungokkal, aztán, jóval később kiderül, hogy valaminek a kezdete volt, másvalaminek pedig a vége, ám a Nap ettől

függetlenül, továbbra is ezt a fényrajzot vetíti az ablakra. Innentől aztán logikus a következtetés, hogy semmi sem megismételhetetlen, hanem az ismert és ismeretlen világ egy hatalmas méretű, áttekinthetetlen körforgás része, vagyis ami valaha, az időkerék egy adott szegmensén megragadta a figyelmünket, mert szépnek, jónak, netán kellemesnek és főleg igaznak hittük, nem vészett el, csak lekerült a horizontról. Aki nem hisz Istenben, ebből a közelítésből olyan, mintha hinne, bár ez azért eléggé nagy túlzás. Mindig annak van igaza, aki túléli a másikat, de nem azért, mert olyan érveket hozhat föl a saját védelmére, amelyekre a másik féltől már nem érkezhetsz válasz, hanem mert az idő a természeténél fogva a túlélőket támogatja. Ha nem így lenne, mindenki arra törekedne, hogy minél rövidebb ideig éljen, de mi ennek éppen az ellenkezőjét látjuk. Nem véletlenül mászik le mindennap a boltba kefirért meg rozskenyérért, ám ez csak egy epizód abban a bonyolult játékban, amelynek során a testének segélykérő morzejeleit tanulmányozza. Mint egy bonyolult, de folyton karbantartást igénylő gépezet, hol itt, hol ott pattan el benne egy hajszálrugó, ami rossz érzetet támaszt.

Vagy egy tucat gyógyszert szed naponta, bár ennek fele csak táplálék-kiegészítő, de legalább elmondhatja, hogy működésben tartja önmagát. Virágokat nevel, és hogy a mozgás se hiányozzon az életéből, esténként leoson a szeméttározóba, és kukázik. A kellemest a hasznossal összekötve a kirázogatott, kádban kimosott szemetes zacskókat egy szerény összegért eladogatja egy piacozó ismerősének, a borosüvegeket pedig a szabott áron visszaváltja a szupermarketben. A lepréselt alumíniumdobozokra is akad vevője. Igazából már reggel erre az esti leruccanásra készülődik, mert izgalmasságában nagyon hasonlít arra, amikor pusztán kézzel kellett kivernie az emberekből azokat a titkokat, amelyekről sokszor még önmaguk sem tudtak. A szemét is egyfajta vallomástétel, és aki elég ügyes, össze tudja belőle rakni mindazt, ami a gazdáját jellemzi. Nem azért, mintha ez bármit is számítana ebben a mai, álságos világban, de sosem lehet tudni. És ha egyszer mégis lent marad az utcán, és közigazgatási eljárás keretében kénytelenek lesznek feltörni a lakását, majd nagyot néznek, ha a holmija között megtalálják mindazt, amit a szemétből adatokká változtatott. A szakmai elismerés apró fej-

biccentésével fognak majd rágondolni, hogy íme, egy igaz hazafi, aki akkor is híven szolgálta az ügyet, amikor ebben már nem hitt senki. Talán majd beugrik nekik az is, hogy ki volt ő azokban a régi, mostaninál boldogabb időkben, és hogy mekkora odaadással és méltósággal gyakorolta a hivatását. Uraim, a világ jobba tételének legutolsó lovagja fekszik itt kiterítve, akit azzal, hogy erre a nehéz pályára térített, nemcsak megvert, hanem páros lábbal rugdalt is az élet. Nem annyira okozta a fájdalmat, mint amennyire elszenvedte, azok után, hogy egy önként vállalt, ám be nem fejezett munkát hagyott maga után. A hiánya tehát keserves és pótolhatatlan, de ne búsuljanak az urak, a reinkarnációban mindig lehet reménykedni.

Ilyen fennkölt érzések tomboltak benne, amikor az utolsó munkába induló szomszéd után kimerészkedett a lépcsőházba, majd pedig a párás levegőben fuldokolva eljutott délelőtti állomáshelyére, és az akciós termékek hosszas böngészgetése után megvette mindazt, amire szüksége volt. A visszaút már kevésbé volt kockázatos, mert kilenc után a ház olyan üres, akár a kísértettanya. Inkább csak megszokásból táplálta magában azt a baljós érzést, hogy az élet bármelyik pillanatban véget érhet. Otthon azonnal megmérte a vérnyomását, százhusz per hetven körül mozgott, aztán a vércseppmintaival működő automata készülékével a vércukorszintjét, ami sosem ment följebb négy egész nyolctizednél, megöntözte, és kicsit meg is tápozta a felesége halála után valóságos füvészkertté terebélyesedett szobanövény-gyűjteményét, és hozzálátott a tegnap késő éjjel fölcipelt szeméthalom feldolgozásához. Szakszerűen és higiénikusan dolgozott, ami egyáltalán nem meglepő, mert aki éveken át kétes tisztaságú és egészségi állapotú személek vérével, nyálával és taknyával dolgozott, pontosan tudja, miként kell bánni az ugyanilyen alakok konyhai és egyéb hulladékaival. Az előszobában kiterített nejlonon mindent szétszortírozott, a kádban a zuhanyrózsával kiöblítette a nejlonzacskókat, majd kiakasztotta őket száradni. Annyira jól ment a munka, hogy amikor végzett a szortírozgatással, és bement a fürdőszobába kezét mosni, még egy mosolyt is megengedett magának. A tükörből valósággal visszazikrázott a nemrég elkészült, alul-fölül porcelán fogsora. Másfél milliót fizetett érte.

MÓZES HUBA
**„Fényes körútjain
 a végtelennek”**

A fény a költészetben, avagy a költészet fénye

Fényen alapvetően azt értem, amit az *Akadémiai kislexikon* 1989-ben a következőképpen határozott meg: „az elektromágneses hullámoknak az emberi szem által érzékelhető [...] tartománya”. Azaz irodalmárként valójában nem csak ezt értem, hiszen a költészet, amiről szót ejtek, írott formájában sem csupán vizuális, hanem auditív is, azaz hallással, az esetek többségében belső hallással megközelíthető szövegvilág, s számunkra különösen az a magyar nyelven megszólaló versek világa. A költészetbeli fény fogalmáról így hát *A magyar nyelv értelmező szótárát* is vallatóra foghatom.

Az értelmező szótár 1960-ban a *fény* szó három jelentéscsoportját határolta el egymástól: I. világosság, ragyogás, illetve a világosság forrása, II. (átvitt értelemben) dísz, szépség, pompa, dicsőség, III. (szintén átvitt értelemben) a szellem, a lélek világossága, derűje. Az I. jelentéscsoporton belül a természetes vagy mesterséges eredetű világító sugárzás, illetve az általa okozott világosság vagy megvilágítottság az elsődleges. A II. jelentéscsoportban a gyönyörködtesítő, díszes külső, tündöklő szépség jelentéshez személyvel, közösséggel kapcsolatban a siker, felvirágzás, dicsőség, tekintély jelentés társul. A III. jelentéscsoportban az értelem, a szellem világossága, a felvilágosodás, továbbá a boldogság, öröm, az élet derűje, valamint a valamely belső, lelki erő, érzés, képesség tükröződése jelentés különíthető el egymástól. A jelentések és jelentésárnyalatok közül különösen az utóbbira, a valamely belső, lelki erő, érzés, képesség tükröződése jelentésre hívnám fel a figyelmet, amely olyan, mint ha a költői alkotások lényegi vonásait összegeznék.

A magyar nyelvű költészet írásban is nyomon követhető történetének az elején a XIII. századi *Ómagyar Mária-siralom* áll, amelyben a sajátos jelentésű *fényt* a szó egyik szinonimája, a *világ* jelöli. A siralomban olvasható szókapcsolat változata szerepel az evangéliumok fordítását tartalmazó *Müncheni kódex* 1466-ban másolt szövegében is. S a *világ* szó változatai követik egymást a *Jordánszky-kódex*be 1519-ben másolt bibliai teremtéstörténet elején is. Sorolom: „Világ vilá-

ga” – „Én vagyok e világnak *világa*” – „Legyen *világosság*”; „elválasztá az *világosságot* az *setétségtől*”; „Legyenek *világosojtó* állatok az égnek magasságán [...] és *világosohák* ez feldet.”

A „Világ *világa*”, illetve „e világnak *világa*” szókapcsolatban a *világ* szó kettős jelentésben szerepel. A 2006-ban megjelent *Etimológiai szótár*ból tudjuk, hogy a szó eredeti jelentése ’fény, világosság’ volt, s ’világmindenség’ értelmű használata később, szláv hatásra alakult ki, eredeti jelentése azonban ma is él. Megjegyzendő, hogy az 1440 körül másolt, magyar nyelvű Ferenc-legendában a *fény* és a *világ* szó származéka egymás mellett is előfordul: „völgyeket és környülálló hegyeket inkább *világosojtott* vala meg, hogynem napnak *fénye*”.

A *fény* szó szinonimájaként használt *világ* szó származékait különböző korokból, korszakokból különböző jelentéssel, jelentésárnyalattal idézhetjük. 1690 körül a „lelkünk *világossága*” (Petrőczy Kata Szidónia) szókapcsolat jelentése ’lelkünk boldogsága’. 1804-ben a „lengé hold halkal *világosítja*” (Csokonai Vitéz Mihály) versrészletben a *világosítja* szó jelentése: ’megvilágítja, láthatóvá teszi’. 1839-ben a „Majd ha világosság terjed ki keletre nyugatról” (Vörösmarty Mihály) sorban a világosság ’az összefüggések meglátásának képességét’ jelenti. 1933-ban a „most *világolt* föl értelme ennek / a régi nagy titoknak” (Kosztolányi Dezső) versrészletben a *világolt* jelentése: ’ragyogott fel’. 1940-ben a „gyűjtson *világot* a szívünkben” (Szabédi László) sor *világot* szava ’a helyes út felismerésének óhaját’ fejezi ki.

Az idők során általánosabb használatúvá vált *fény* szó jelentését, jelentésárnyalatait számos idézettel példázhatjuk. Csak néhányat ragadok ki ezek közül. 1589-ből: „Ó, nagy kerek kék ég, dicsőség, fényesség” (Balassi Bálint). 1795-ből: „Jer már [...], csillagos ég dicső / Fénnyel mosolygó asszonya!” (Batsányi János). 1831-ből: „Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!” (Kölcsey Ferenc). 1832-ből: „Most a halandó, mint ama büszke lány, / Villámfénybe vonult isten ölen enyész” (Berzsenyi Dániel). 1839-ből: „S a kitörő napfény nem terem áltudományt” (Vörösmarty Mihály). 1849-ből: „mi vagyunk a lámpafény [...] // Ha a mi fényünk nem lobogna” (Petőfi Sándor). 1882-ből: „Az égen fényes üstökös” (Vajda János). 1909-ből: „Vagyok, mint minden ember: fenség, / Észak-fok, titok, idegenség, / Lidérces, messze fény, / Lidérces, messze fény.” (Ady Endre). 1923-ből: „Mely már alig volt fények földi mása” (Tóth Árpád). 1933-ból:

„a derűs ég / valami tiszta, fényes nagyszerűség” (Kosztolányi Dezső). 1940-ből: „a fáradt fákra fátylas fény esőz” (Radnóti Miklós). 1945-ből: „Sej, a mi lobogónkat / fényes szelek fújják” (Jankovich Ferenc). 1959-ből: „És megérzik a fényt a gyökerek” (Pilinszky János). 2014-ből: „zöld / Izmai izznak / A fénynek” (Kovács András Ferenc). A múlt század húszas-harmincas éveiből további, gazdag konnotációjú szinonimákat idézhetünk. 1923-ból: „még finom, halk sugárkoszorút / Font hajad sötét lombjába az alkony” (Tóth Árpád). 1933-ból: „egy mennyei kastély kapuja tárult, / körötte láng gyúlt” (Kosztolányi Dezső). 1936-ból: „Magasba ragad, / a mennybe ragad / lángtünevény / és tűzkáprázat” (Dsidá Jenő).

Az időrendben felsorakoztatott idézetekből is kitetszik, hogy a *világ* és a *fény* szó, illetve fogalom köré épülő versekből valóságos kis magyar költészet-történet bontakozik ki.

„Világ világa, / Virágnak virága, / Keserűen kínzatal, / Vos szegekkel veretül.”

A középkori magyar nyelvű költészet legkorábbi fennmaradt emléke, az *Ómagyar Mária-siralom* vitathatatlan remekmű, amelynek fő erényei a strófa-, illetve soralapú negatív arany metszés (5/7, illetve 18/30) szintjén elhelyezkedő, a *világ* szót kettős értelemben használó ötödik versszakban sűrűsödnek. Gondoljunk csak az érték hordozó szépség és az értéktagadó kín aliterációkkal kiemelt fenti szembeállítására.

„Ó, nagy kerek kék ég, dicsőség, fényesség, csillagok palotája, / Szép zölddel béborult, virágokkal újult jó illatú föld tája, / Csudákat nevelő, gályákat viselő nagy tenger morotvája!”

A magyar nyelvű líra első világirodalmi rangú képviselőjének, Balassi Bálintnak az olasz Castelleti nyomán készült, mégis tagadhatatlanul eredeti, *Ó, nagy kerek kék ég...* kezdetű költeménye a Júlia-ciklus záró darabja, s egyúttal az új műfajt meghonosítani szándékozó *Szép magyar komédia* első felvonásának betétje, amely a strófa-, illetve soralapú pozitív arany metszés szintjén (8/5, illetve 24/15) ütközteti a szépségnek az első szakasz invokációjában megnyilvánuló pátoszát az el nem érhető harmóniának az utolsó strófában megvallott disszonanciájával.

„Jer már, jer egyszer, csillagos ég dicső / Fénnyel mosolygó asszonya! Jersze már / Fájdalmim érzékeny tanúja! / Verd el az éj szomorú homályát.”

Az alkaioszi forma fegyelméhez a kufsteini vár-börtön magányában igazodó Batsányi Jánosnak a Hol-

dat aposztrofáló, *Tünődés* című elégiájában a szentimentalizmus és a klasszicizmus elemei ötvöződnek. A Hold nemcsak a fájdalomnak „érzékeny” tanúja, hanem egyúttal a „csillagos ég dicső / Fénnyel” világító éke is, amely a fény és a sötétség szembeállításával válik a felvilágosodásnak, a fény éppen leköszönő századának a jelképévé.

„Most a halandó, mint ama büszke lyány, / Vilámfénybe vonult isten ölen enyész. / A szent poézis néma hatyu, / S hallgat örökre néma vizekben.”

Berzsenyi Dániel utolsó verse, *A poézis hajdan és most* strófaalapú pozitív arany metszésének (6/4) szintjén az igaznak, a nagyoknak és a jónak a görög-ségben megálmodott szépség megtestesítette egységét a romantika szertelenségében bomolni láttatja, s ezzel – a magyar lírában bizonyára elsőként – mintegy a költészet halálát is jósolja. Ám a költészetnek Berzsenyi után még sokan, sokáig megkülönböztetett szerepet szánnak.

„Messze jövendővel komolyan vess öszve jelenkort, / Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!”

Kölcsey Ferenc *Huszt* című epigrammájában a haza felvirágoztatásának programját fogalmazza meg, s ezzel szükségképpen maga is a „Hass, alkoss, gyarapíts” szellemében cselekszik.

„Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek / S a kitörő napfény nem terem áltudományt; / [...] / Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez / Méltó emlékjelt akkoron ad a világ.”

Vörösmarty Mihály disztichonokban megfogalmazott hatalmas körmondatában (*A Guttenberg-albuma*) a *fény* Kölcsey-epigrammabeli jelentésárnyalatában válik a romantika pátoszával meghirdetett program részévé.

„S ilyen legyen dalom: egy villám fénye, / Egy könny, kimondva ezrek kínjait; / Kit nem hevít korának érzeménye, / Szakítsa ketté lantja húrjait.”

Az *Én is szeretném...* költője, Eötvös József a költészet villámfényével mozgósít közösségszolgálatra. Ez azonban rövidesen költői tettnek is kevés. Alig több mint két év elteltével, 1849 januárjában a vilámfénynél összehasonlíthatatlanul szerényebb intenzitású *lámpafény* már nem irányt próbál mutatni, hanem önmagában jelez példamutató cselekvést:

„Emelje ez föl lelkeinket, / Hogy mi vagyunk a lámpafény, / Mely amidőn a többi alszik, / Ég a sötétség éjjelén. // Ha a mi fényünk nem lobogna / A véghetetlen éjen át, / Azt gondolhatnák fönn az égből, / Hogy elenyészett a világ.”

A költemény – amelynek strófaalapú pozitív arany-metszése szintjén ez a két szakasz elhelyezkedik – szerzője Petőfi Sándor, címe pedig: *Európa csendes, újra csendes...* Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc lírikusát, akinek tollán a jambus a magyar költészet anyanyelvévé vált, az évszázad fordulója körüli évtizedekben a költői kifejezés más megújítói is követték.

„Az égen fényes üstökös; uszálya / Az ég felétől le a földre ér. / Mondják, ez ama »nagy«, melynek pályája / Egyenes; vissza hát sohase tér.”

A társtalan nagyság szimbólumaként szereplő üstökös Vajda János-i képét jó emberöltőnyivel később az általános elmagányosodást, az emberi elidegenedést kifejező kép követi Ady Endre *Szeretném, ha szeretnének* című kötetének az élén:

„Vagyok, mint minden ember: fenség, / Észak-fok, titok, idegenség, / Lidérces, messze fény, / Lidérces, messze fény.”

A két világháború között a legművesebb költők verseiben a megidézett fény az együttérzelés szinesztetikus környezetében nemesedik a sajátost és az általánost egybevilantó szimbólummá. Tóth Árpád *Esti sugárkoszorúját* idézem:

„Előttünk már hamvassá vált az út, / És árnyak teste zuhant át a parkon, / De még finom, halk sugárkoszorút / Font hajad sötét lombjába az alkony: / Halvány, szelíd és komoly ragyogást, / Mely már alig volt fények földi mása, / S félig illattá s csenddé szürte át / A dolgok esti lélekvándorlása.”

A szerelem szédületétől a véges és végtelen találkozásának révületéig hajlik a költészet íve. Az utóbbira pompás rímjátékával, hömpölygő szófűzésével megragadó példa Kosztolányi Dezső *Hajnali részegsége*:

„[...] távolba roppant / fénycsóva lobbant, / egy mennyei kastély kapuja tárult, / körötte láng gyúlt, / valami rebbent, / oszolni kezdett a vendégsereg fent [...] // Egy csipkefátyol / látszott, amint a távol / homályból / gyémántosan aláfol, / egy messze kéklő, / pazar belépő, / melyet magára ölt egy drága, szép nő, / és rajt egy ékkő / behintve fénnel ezt a tiszta békét, / a halovány ég túlvilági kékét [...] // Szájtátva álltam / s a boldogságtól föl-fölkiabáltam, / az égbe bál van, minden este bál van / és most világot föl értelme ennek / a régi nagy titoknak, hogy a mennynek / tünderei hajnalba hazamennek / fényes körútjain a végtelennek.”

Sugárzó képek világítják meg a transzcendensbe torkolló égi világot. Ezt a látomást csak egyetlen, de

nagyon lényeges mozzanat választja el attól a szinesztéziáival még mindig szürreálisnak vélhető költői világtól, amelyben a világi és a transzcendens minden további nélkül kölcsönösen átjárhatónak bizonyul. Ez a mozzanat pedig az átjárhatóság természetessége. Dsida Jenő *Templomablak* című költeményében a fények villogása, a lélek belső fényének megidézése a transzcendencia megtapasztalásának költői bizonyossága: „[...] ki belép / a tág, iromba, / boltozatos, / hűvös templomba / s belülről pillant / ablakára, / megdöbben áll, / megkövülten áll, / elbűvölten áll: / – Nézz a csodára! // Színek zengése! / Fények zúgása! / Mártír mosolya! / Szűz vallomása! / Kék, ami békül, / piros, mi lázad! / Magasba ragad, / a mennybe ragad / lángtűnemény / és tüzkáprázat! // Ó, titkok titka: / a földön itt lent / belülről nézzen / mindenki mindent, / szemet és szívet / és harcot és békét! / Áldja meg az Úr, / áldja meg az Úr / a belülről látók / fényességét.”

Egyéni sors és történelem határhelyzetében a transzcendenciából remél erőt, döntéseihez eligazítást a *Vállassz!* című vers költője, Szabédi László:

„Kérjétek az Irgalmazótól, / válassza meg rosszat a jótól, / gyűjtson világot a szívünkben, / tudni a jót még életünkben.”

A transzcendenciából merít erőt a *Harmadnapon* költője, Pilinszky János is. Versének szakrális szertartásból kölcsönzött latin nyelvű zárlatában a borzalmakat a húsvét fénye ragyogja be:

„És fölzúgnak a hamuszín egek, / hajnalfele a ravensbrückeri fák. / És megérzik a fényt a gyökerek. / És szél támad. És fölzeng a világ. // Mert megölnétek hitvány zsoldosok, / és megszűnhetett dobogni szíve – / Harmadnapra legyőzte a halált. / Et resurrexit tertia die.”

Kovács András Ferenc versében (*Kornisa sétány*) a fény mintha az új évezredben bekövetkező változások – globális felmelegedés, globalizáció – negatív hatásainak hordozójává válna, amelytől a hatások érintettjének ózdkodnia, menekülnie kellene: „Nyárba vonagló, / Zöld húsa tarajlik, zöld / Izmai izznak / A fénynek – őszre fönnebb / Költözöm majd, föl, / Föl, egész föl az égbe, / Mind közelebb az éjhez.”

A fény ihlette költői világ így válik anyagot, információt, energiát egybeölelő egésszé a magyar líra nyolc évszázados történetében – az *Ómagyar Mária-siralomtól* Kovács András Ferencig és tovább.

MAKKAI ÁDÁM

*A hawaii elégiákból**A lét az óra rajza*

*A nép közt nincs sok kahuna – vitás,
hogy egyáltalán van-e még varázsló.
Piac felett háromszáz léha zászló
nevét locsogja: aktualitás.*

*Bankárnak ment a szorgos kínai,
tévét szerelnek hód-serény japánok.
Hip-hopot ráznak őshawaii párok,
pálmák felett a szelek kínjai
némán suhognak. Óriás polinéz
teltségében a hold – az ősi szputnyik –
hálószobák titkába belenéz,
s felhők írják a lét – az óra – rajzát,
míg barna lányok, éberek és szundik,
a fáradt hím ölét izzóra ajzzák.*

A borbélynőm kövérkés, ötvenes

*A borbélynőm kövérkés, ötvenes
matrónává hizott japán baba –
untatja is a hajvágás maga,
de régi kuncsaftot az ötletes
derék öreglány még a tokiói
nyakszirtfogások hús, orientális
bizalmasságával üdit fel, s máris
Kincses Kelet kacér illúziói
bizsergetik a hátgerincemet.
Szégyen csiklandoz: hát ezt is lehet?
Az öntudat dereng, eloszlik már a
legkisebb ellenállás, átadom
magam, mint gyermek, s bűvös vágyba fon
a szemgödörmasszázs erotikája.*

CSONTOS JÁNOS

Tétova triptichon

*Belemerültem szép dió-szemedbe
Benne volt kicsinyt a táguló világ
Nem torzíthatják fáradt íriszemre
Az elcsúszó csalfa dioptriák*

*Szép dió-szemedet rozzant Arkhimédesz
Kozmosz-origóként követem
Míg el nem ragad a színehagyott Hádesz
Szívem ifjú marad ráncos-öregem*

*

*Ura voltam még térnek és időnek
Ki-be jártam a szivárvány alatt
Nem rettegtem a pókok körbeszőnek
Miért is vetne rám árnyékot a Nap*

*S összecúsztak bár kajla koordináták
S kasztanyettájában botladozom
Bíztam benne az idő ura átlát
S megnyitott terét mégis megkapom*

*

*Látod látod az aljanincs egekben
Felhőt súrol az óvatlan kobak
Élhetnéd-e a hanyatlásod szebben
Dekadens üdvtan bágyadt gondolat*

*Láthatnád vajon a legvégső bucskát
Lesz-e sikoly derűs ováció
Fejedbe húzod a teleizzadt kucsmát
S homlokodon csókol a gravitáció*

ÁCS MARGIT
Tamás Menyhért köszöntése

Családi, baráti körben komikus lenne méltatással köszönteni az ünnepeket, hiszen nem azért szeretjük, mert jól hegeszti a hidak vasát, simán, zökkenés nélkül áll meg és indul el az autóbusszal, mesterien faragja a sírköveket, új felismeréseket tett a kvantumfizikában. Csak úgy, önmagáért szeretjük, s bár igencsak szokványosan hangzanak, de mindig szívből jönnek jókívánságaink. Köszönhetném Tamás Menyhértet ilyen magánemberi egyszerűséggel, hiszen jó barátok vagyunk, olyan körben szoktunk találkozni, amely kissé családunk is lett az elmúlt években. Nem amiatt kedvelem, amit itt elő fogok sorolni írói tulajdonságaiból és érdemeiből, bár kétségkívül főleg azok miatt tisztelem, hanem Isten tudja, miért; mégis a költőt, az író fogom megidézni ezen a hetvenötödik születésnapon, mert az írók születésnapja az irodalom ünnepe is, s annál nagyobb ünnep, minél jelentősebb művek alkotójáról van szó.

Akkor, amikor Tamás Menyhért feljött Kisdorogról, a bukovinai székelyek ott megtelepült kis közösségéből, négy testvére mellől Budapestre, az 1960-as évek elején, Magyarországon éppen kibontakozóban volt a művészeti modernség, pontosabban előtört a fojtó homokréteg alól, amelyet a sematizmus diktátúrája idején, másfél évtizedig rászórtak a századfordulótól meglévő kezdeményeire és kiváló alkotásaira. A magyar szellemi élet a hatvanas években sem érintkezhetett a nyugati világgal, mégis sok minden átszivárgott a vasfüggönyön az akkori művészeti újdonosságokból, s ez külső inspirációt is adott a modernség feltámadásához. Kitért az egyéniség kultusza, például. Minden művész saját világot akart teremteni, s itt a hangsúly az akaráson van, hiszen egyébként se tud mást, csak saját világot teremteni minden valódi művész. Ez a természetes eredetiség és egyszerűség azonban akkoriban nem volt elég: látványosan, deklaráltan, programszerűen akartak a fiatal írók, köl-

tők eredetiek lenni. De sokan úgy jártak ezzel, mint a farmernadrággal: a nagy egyéniség-kultusz eredménye a köztük lévő meglehetősen hasonlóság lett, egyenruha. Tamás Menyhérttel viszont az történt, hogy miután munkásból üzemi újságíróvá avanzált, majd a Népszavához került, tehát a toll embere lett, visszatekintett oda, ahonnan jött, és meglátta, hogy miről kell számot adnia választott hivatásában: a bukovinai székelység történetének, régmúltjának és közelmúltjának drámai eseményeiről, a kivetettség, a be nem fogadottság és a mégis helytállás friss tapasztalatáról. És nem tudom, meglátta-e, hogy e népcsoport csodálatosan ősi rétegeket őrző nyelvén kell mindezt megidéznie, vagy egyszerűen csak ez szólalt meg benne, s ő csupán engedett belső tudásának. Frivolon mondhatnám, hogy nyilván Tamás Menyhért is megtanult volna „rendesen”, pesti módra beszélni, írni, ha akar, de nem akart. Ahogy eredeti sem akart lenni, hanem csak hűséges egy belé kódolt mintázathoz – és így lett

senkihez sem hasonlító költő, író, ráadásul éppen székes tömörítései, legendásításai által „modern” is.

Határ Győző a *Vigyázó madár* című lírai regényéről írva-szólva őstehetségnek nevezte a pályája elején álló Tamás Menyhértet, az orosz írók megjelenítő erejét emlegette vele kapcsolatban mind az ábrázolást, mind az adomázást tekintve, de felfigyelt a fiatal író tudásbeli igényességére is, amikor ezt a kitüntető megállapítást tette: „iszákjában hordja ő a maga Pázmány Péterét csakúgy, mint a maga Montaigne-ét.” Nem tudom, ma mennyire érezhetjük találónak éppen e két nagyság nevének emlegetését. Annyiban bizonyosan, hogy Pázmányhoz hasonlóan Tamás Menyhért is kétségtelenül nyelvteremtő, nemcsak őrzője ősei nyelvhasználatának. A megkopott, szokványos nyelvi formákat lecseréli különös fogalom-összevonásokkal létrehozott szavakra, szokatlan todalékkal mozdít ki egy szót statikus jelentéséből, s ebben a hírhedten lakonikus beszédű székelyek összecsipentett szemű évődését érezzük sokszor. Sajátos szellemességet, montaigne-i iróniát, ha tetszik. A játék gesztusát, amely a legfájdalmasabb igazság kimondásánál sem nélkülözheti a rezignált felülemelkedést: fáj-fáj, de túléljük, s lám, már eszünket táncoltatjuk rajta.

Elhangzott Tamás Menyhért irodalmi estjén a Műcsarnokban, 2015. december 10-én.

Ez a rezignált humor azonban csak az egyik eredménye Tamás Menyhért nyelvi összevonásainak, nyelvtani színesztéziáinak. A másik a közönséges élettények átváltoztatása a versben transzcendens élménnyé, sőt szakrális tartalommal. Egyik utolsó versét például a 2013-ban megtett csíksomlyói zarándoklat élményének szentelte. Ott lihegtem mellette, mögötte, előtte a hegyre kapaszkodóban. Fájt a lábam, majd kiszakadt a szívem, és akkor egyszer csak fent találtam magamat a napfényben fürdő ég kegyelme alatt. – Ezt így mondom el én. S ő:

*Lábkörmöm vérhold:
menetfel aláfutása.*

*Szédít a rajzás,
szédítenek a fák,
gyökérbe, ágba,
égbe kapaszkodom,
mellkasom riadalmát*

*Döngi,
végy oltalmadba,
húz magával az ima,
édes magaslat!
lábam az erdőszél
dallamára vált,
szemem mennyet ölt;
Irgalmas Jó Anyám!
sokadalmamban
érezem igazán:
árnyam is csupa fény.*

Fiatalkorunkban nem találkoztunk, nem ismertük egymást. Tudtam, hogy Tamás Menyhért sikeres költő, író, néhány írását olvastam is, értéküket elismertem, de *A Szent-Anna tó regéje* volt az a könyv, 1999-ben, amelynél az egy seregbe tartozást is felismertem. S dedikációi tanúsítják, hogy ő is bajtársát látta bennem a nemzetünkért, a hagyományainkért való rejtett háborúban. 1999-ben igazán nem illett semmilyen katonának lenni, nem illett közügyekért hevülni, pláne nem az irodalomban – és ekkor Tamás Menyhért tizenhárom székelyföldi lány példájával állt elő, akik egy Anna nevű hajadon vezetésével a saját életük feláldozásával a tóba fojtják az őket megalázó-meggyalázó, apjukat, vőlegényüket nyomorító birtokost. A kisregény a tó legendáján túl egy történelmi tablót is fest Apafi Mihály fejedelemségének idejéről, amikor a székely nemesi nemzetet megfosztották jogaitól, s leányaik hőstette a férfiakat is feltüzeltelte a harcra a jogtipró zsar-

nokok ellen. A harc során igen sokukat kivégezték. Csak Bethlen Gábor alatt jutottak hozzá „jussolt” jo-gaikhoz újra. Nem véletlenül használtam a szót, ami Tamás Menyhértnél mindig az „örökség” helyett szerepel. Az *örökséget* kapja az ember. A *juss* jár neki. Az egész kisregényre az önérzet sugárzása veti fényt. A pergő, nyílt beszédű szóváltások során – mert szinte dialógusokból szövődik össze a regény, dráma vagy hangjáték bújik meg ebben is, ahogy más prózai műveiben is – elhangzik egy mentegetőző mondat az egyik székely szájából: „Más idő jutott nekünk...” S rácsattan a válasz: „Más, ha hozzá másulunk!”

Úgy érzem, hogy ebben az apró részletben a leg-lényegesebb erkölcsi intés hangzott el, amit csak mondhatott íróember akkoriban, az ezredfordulón a közösségének. Ha valaki, hát Tamás Menyhért méltán kapta meg a Balassi-kardot.

De nem szeretném ilyen zengzetesen lezárni a kis portrét, amelyet róla felvázoltam. Verskötetetei közül a kedvencem a hetvenedik évét morzsoló költő hetven versét tartalmazó *Alkonyút*. Ezek csöndes hangon írt, az élet veszteségeit és örömeit számba vevő versek. Olyan, talán mindannyiunknak ismerős pillanatok vannak benne, mint amilyet a 32-es számot viselő vers rögzít:

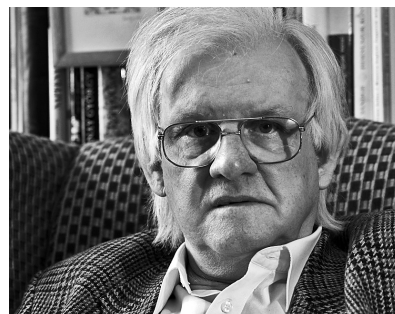
*Semmi, csak ez a sürge-
tő idő, ez a halállal-egy-
idős pillanat, ez a felélő-
felölő fény, ez az egy-
ügyülő világ; elevenjeire
hagyott pokol, ez a mell-
kasomban kurkászó; érfalat düböggető éjszaka –
semmi, csak ez a Semmi!*

Azért idéztem ide e keserű szavú verset, mert csak akkor lehet felmérni a hit és a hűség erejét, amely Tamás Menyhért életművében feszül, ha a kétségekkel átjárt, magányát érző lelket is látjuk, amelyből kicsihilódik ez az erő. És látjuk azt is, hogy a reménytelenség évadai állnak mögötte, mögöttünk, ő akkor keltegette a reményt. Most könnyen hihetik sokan, hogy jobb idők járnak ránk, s a történelmi Rossz tanúi, énekesei azt érezhetik, amit *A Szent Anna tó regéjének* szereplője, a történet egyetlen túlélője mond: „A jobbult idő nem kedvez az én beszédemnek.” „Ki tudja?...” – válaszolja erre a társa.

Én is ezt mondom. Ki tudja, hogy ma „jobbult” időt élünk-e, s hogy nincs-e szüksége a világnak változatlanul az ilyen beszédre.

Megnevezni a megnevezhetlent

„Irodalom? Csók a szívre. Színház? Léleklépcsőjárás az éjszakában. Képzőművészet? A szem kitérülése hamvas mezőkön. Opera? Ének-zene alagút – fénytrombitákkal. Innen az örületem: megnevezni a megnevezhetlent” – írja 2006-os *Kikötő* című kötetének fülszövegében Szakolczay Lajos, akivel hetvenötödik születésnapja alkalmából beszélgettünk.

– *Mindig foglalkoztatott, milyen kapcsolatban állnak az irodalmi élet szereplői a technika világával. Az Ön indulása ehhez a területhez kapcsolódik.*

– A Kőolajbányászati és Mélyfűróipari Technikumba jártam, de engem akkor is az irodalom érdekelt. Nagyon szegény volt a család Nagykanizsán, és a szüleim úgy gondolták, ha elvégzem a technikumot egy éhes szájjal kevesebb lesz. Gyerekhez nem illő kötetek kerültek legelőször a kezembe: Szabó Lőrinc, József Attila versei. A mosótékno mellett olvastam fel tíz-tizenegy évesen édesanyámnak, aki hetente nyolcvan fehér orvosi köpenyt mosott, hogy „Harminchat fokalázban égek, és te nem ápolasz, anyám...” Nem is tudom, miért olvastam fel neki ilyeneket: a nagy gyermeki felindultság miatt, vagy, hogy mutassak neki valami szépet, amiben még hasonlóság is van a mi életünkkel, hiszen József Attila anyja is mosásból élt.

– *Sok gyerek kezd Petőfi, Ady, József Attila hatására verset írni.*

– Én először Karinthy Frigyes összes műveit olvastam el. Nem is verseket írtam eleinte, hanem konferanszié-szövegeket. Pedig Nagykanizsán nem volt orfeumi élet, mint Budapesten.

– *Egy vidékről érkező költő barátom még a nyolcvanas években is azt mondta, hogy ez olyasmi volt az életében, mint Buda „megvétele”. Vagy még keményebb.*

– Én 1963-ban tettem meg az első nagy lépést. Nem kaphattam munkát Budapesten, mivel nem volt ott lakóhelyem, és nem lakhattam ott, mivel nem volt ott munkám. Egyetlen megoldás adódott: a csepeli munkásszállás. A Csepel Vas- és Fémművek Központi Tervezőirodájában helyezkedtem el műszaki rajzolóként. Munka után aludtam egy-két órát, és utána írtam hajnali négyig. Rövid alvás. Reggel nyolctól megint égette a szememet a fehér pauszpapír. Kis pihenés, sok olvasás-írás. Közben a könyveket forgatva igyekeztem minél többet tanulni.

– *Több olyan irodalomtörténész, kritikus van, aki nem az egyetemi padsorokban szerezte a tudását, hanem a saját szorgalmából építette ki az irodalmi, művészeti, eszmei Magyarországot.*

– Huszonhat évesen, vén fejjel felvételiztem az ELTE magyar-népművelés szakára. Nem vettek fel, mert politikailag kényes kérdéseket feszegettem. Nem keseredtem el emiatt, azt mondtam, legközelebb csak akkor teszem be a lábamat egyetemre, ha ők hívnak tanítani. Majdnem úgy lett. Egyetemi professzorok dolgozatait javígtattam évekkal később.

– *A Kortárs volt az első folyóirat, ahol irodalmárként, kritikusként dolgozhatott, utána jött az Új Írás, a Budapest és a többi folyóirat. Mégis úgy szokta emlegetni a pályáját, mint kirúgások sorozatát.*

– Mert ez az igazság. A Kortársból azért kellett eljőnnöm, mert 1975. március 15-ről 16-ra virradóra Kassán – a Fábry Zoltán Napokra voltam hivatalos – társaimmal együtt őrizetbe vettek, noha nem csináltunk semmit. Idegen állampolgárként különösen engem faggattak, hogy mit akarok a csehszlovák államrenddel. Otthon Kovács Sándor Iván kérdőre vont, hol voltam. Ahová küldtél, feleltem. S minthogy mindent letagadott, ráordítottam. Ezt később az MSZP Központi Bizottsághoz írott levélben – a Lapkiadó Vállalat személyzetise nyomta kezembe a förmedvényt – az aznap kezdődő pártkongresszus elleni tiltakozásnak tudta be. A Budapestnél való kitérő után Száraz György vonakodva – minthogy a folyóirat pár hibájára nyílt levelezőlapon figyelmeztettem – egy rövid próbaidőre visszavett. Később bocsánatot kért a bizalmatlanságáért. Dolgoztam – dolgozom –, mint egy örült. Amit csak tudok, elolvasok, és szerencsére elég jó a memóriám. A szomszéd népek literatúráját tárgyaló akadémiai magyar irodalomtörténetben hétszáz hibát fedeztem fel. Szóvá is tettem, elég mérges hangon. Félelmetes volnék? Csupán alázatos, már ami a munkát illeti.

– *Soha nem tántorította el ez a sok konfliktus, a „kirúgások sorozata”?*

– Soha. Mindig biztos voltam abban, hogy a kritikáirás, az érté-

kek közvetítése a legmagasabb rendű szolgálat számomra. Amit elvégzek, senki más nem teszi meg helyettem. Rengeteg az elhallgatott érték, amelyről szólni kötelessége a kritikusnak, tanulmányírónak.

– Gyönyörű, költői nyelven ír, sok metaforát használ, mégis közérthető. Nem gondolt arra, hogy költőként művelje az irodalmat?

– Ha akkora tehetség lettem volna, mint Vörösmarty, örömmel lettem volna költő. De az Isten ilyen tehetséget nem adott. Abban találtam meg a feladatomban, hogy magamat háttérbe helyezve, bemutassam a magyar irodalom, a színházművészet és képzőművészet értékeit. Volt már, aki azt kifogásolta, miért nem használok tudományosabb, elvontabb nyelvezetet, idegen szavakat; de én azt gondolom, hogy amiről írok, azt minél szélesebb közönséghez kell eljuttatni, és nem csupán egy szűk körhöz.

– Ön engesztelhetetlen kritikus hírében áll, aki nem hajlik a baráti kompromisszumokra, és arra sem, hogy olyasmiről írjon, amit érdektelennek tart. A fiókjai tele vannak meg nem jelent írásokkal?

– Azok az írásaim is megjelentek előbb-utóbb valahol, amelyeket visszautasítottak. Máshol örültek nekik, nem ott, ahol megrendelték őket.

– Hogyan lett Ön színházi kritikus?

– Felháborított, amikor azt láttam, hogy a pesti hírlapírók részegen alszanak a nézőtérben, miközben a színészek a vérüket adják az előadásért. És aztán megjelenik rólok két-három semmitmondó flekk. Azt gondoltam, ennél többet érdekelnek. Így ástam magamat bele ebbe a különleges világba.

– A hatvanas években nekem azt mondták az iskolában, nincsen

olyan, hogy Erdély, és nem élhetnek ott magyarok, miközben nagyapám családja Trianon után települt át Marosvásárhelyről. Ön hogyan találkozott először a határon túli magyar irodalommal?

– Mindössze tizenöt éves voltam, amikor az egyik újságos bódé kirakatában megláttam az Igaz Szó egyik számát. A cím alatt: Román Szocialista Köztársaság lapja. Ezen elcsodálkoztam. Ha a románok adják ki, akkor miért magyarul van írva? És miért magyarok az írók szerzői? Hát ott is élnek magyarok? A szüleim, talán féltek, sohasem beszéltek nekem Trianonról. És az iskola is hallgatott. Mindenesetre ekkor nyílt ki a csipám, ez adta az első lökést az addig ismeretlen bekebelezésére.

– Hogyan találkozott először személyesen a határokon túli magyar irodalom képviselőivel?

– Az első, akivel személyesen találkoztam, a legnagyobb prózaíró, Szilágyi István volt. Jó ideje leveleztem Palocsay Zsigmonddal, akinek születésnapjulián – ahova felesége meghívott – ott volt az erdélyi irodalom színe-java. Páskándi Gézával másnap is találkoztam az utcán, bementünk egy kocsmába, és megkértem, hogy írja le a *Kinek a lányka volt apád?* című Gellért Sándor-paródiát. Azt mondta, nemcsak azt írja le, hanem üzen a füzetemben a magyarországi íróknak is.

– Ön a személyén és a munkásságán keresztül bekapcsolta a magyar kultúra áramába a határon túli magyar irodalom műhelyeit. Mit tekint e műhelyek, alkotók legjelentősebb teljesítményének?

– Kós Károly az egyetemi katedrát hagyta ott, hogy visszatele-

püljön Erdélybe. A *Kiáltó szóban* azt írta, hogy nekünk építkeznünk kell. Nem foglalkozhatunk a megkérdésünk nélkül ránk szakadt Trianonnal. Az igazságunk a mi erőnk. Ez a fajta erkölcsi alap nagy hatással volt rám. A határokon túli irodalomban olyan hatalmas versek születtek, mint például Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus*, Kányádi Sándor *Halottak napja Bécsben* vagy Domokos István *Kormányeltörésben* című költeménye. Ezek a versek megemelik a couleur locale-t, az egész magyarságot fogják össze, beölelik egyetlen kompozícióba. Végül egyetemes alkotások lesznek, mindenkihez szólnak a világon.

– A hetvenötödik esztendő Önnek bőséges könyvtermést is tartogat.

– A születésnapomra leveleskönyv jelenik meg Kós Károly, Cs. Szabó László, Illyés Gyula, Juhász, Ferenc, Páskándi Géza, Faludi György, Méliusz József, Szilágyi Domokos, Sütő András, Lászlóffy Aladár, Rózsás János és mások hozzám írott soráival. A Magyar Napló gondozásában lát napvilágot *Korunk farsangja* címmel irodalmi tanulmányaim, kritikáim gyűjteménye, kitekintve a színházra és a képzőművészetre is. Szerepel benne jó pár Kiss Benke születésnapjulián írott palimpszeszt. A Napkút adja ki általánosabb tanulmányaimat *Jövőben a múltunk* címmel. Ez összefogja többek közt a Kortársban húsz évvel ezelőtt megjelent kritikáimat is. Remélhetőleg a Ráció sem feledkezik meg a már tavalyra ígért *Időlámpáról*, amely a 2011 és 2013 közötti képzőművészeti kritikáimat tartalmazza.

Varga Klára

HERIBERTO HERNÁNDEZ MEDINA

Gadawan kura III. – Hiénákkal sétáló

(részlet a költő kéziratban maradt írásaiból)

*Múltunk árnyai is elfelednek minket.
Bár áll még régi házam,
omladozóbb, mint emlékeimben él.
Porló tégláit forró eső mossa,
keményre szárítja a Nap, a szél.*

*Sötétedés után ma is
bezárulnak a régi ajtók,
s a félig nyitott ablakokon
komor hangok áradnak morajlón
az éjbe – de többé nincs hozzájuk közünk.*

*Hát miféle hűség hajt
újra bejárni a tünt udvart?
Miféle örület űz
végig a mézsfehér, hideg ösvényen?
– Még egyre keresném
holt fáim enyhet adó árnyékát.*

*Te jól tudod,
előtted nem tagadhatom:
bárhová vetődünk,
újjáépíteném egykori otthonom.*

*Versem mégis
hűvös, rideg marad,
mint gyilkos, úzné
a félhomályban kavargó árnyakat.*

*Ki mezítláb jársz
a lombok alatt,
s száraz avar
takarja álmod,
mondd, van-e mód
túlélni e másvilágot?*

*Van-e visszaút
még most, hajnalban,
napkelte előtt?*

Ferdinandy György és Rózsássy Barbara fordítása

ROBERTO RUSPANTI

A műfordítás szép legyen – akkor is, ha egy kicsit hűtlen

(Az anyanyelvi műfordító munkája)

Márai Sándort élénken foglalkoztatta a kérdés: mi az oka annak, hogy a külföldi tudósok, műfordítók jó szándéka ellenére a magyar irodalom igen kevésbé ismert a világban. A következőket írja erről *Naplójában*:

„Néhány export-íróról hallott a világ; és egy-két klasszikusunk nevét ismeri – Petőfit, Jókait, de csak a nevet, nem a művet! –, s az Arany-nemzedék, majd a Nyugat-nemzedék süketen kallódott el a világirodalomban. Ezt a végzetet nem lehet csak magányos nyelvünk titkzatosságával magyarázni. Norvégül hárommillió ember beszél, de az egész világ ismeri Knut Hamsun, Ibsen nevét. Nem lehet mindent azzal magyarázni, hogy nincsenek fordítóink. Néha akadtak fordítók, és lefordították németre, angolra, franciára legjobb újkori íróink jelentős műveit: Mikszáth, Babits, Kosztolányi, Móricz legszebb prózai munkái megjelentek világnyelveken, de a magyar irodalom mégsem történt meg a világ számára. A nyelvi magány, a fordítók hiánya, mindez nem magyarázza ezt a süket, tragikus sorsot. Valószínűbb, hogy a magyar irodalom legtitkosabb tartalmában – talán nyelvének, magányos, gyönyörű, de keleti és távoli nyelvének szellemében – valahol, valamiben nem kapcsol a világirodalomhoz” (*Napló 1945–1957*, Occidental Press, Washington, 1968, 40–41. oldal).

Ezt írta Márai Sándor 1947-ben. Igaza volt-e? Illetve: igaza van-e a jelen perspektívájából nézve is?

Magának Márainak a posztumusz sorsa cáfolta meg a legmeggyőzőbb módon az író állításait: bizonyosság erre műveinek világsikere – még akkor is, ha ebben részben a véletlen is közrejátszott. Talán sokan tudják, hogy *A gyertyák csonkig égnek* című Márai-regény – amely 1998-ban Olaszországban, volt nápolyi kollégám, Marinella D’Alessandro fordításában, *Le braci* címmel jelent meg – hogyan robbant be az olasz könyvpiacra, és indult el innen a világsiker felé. Csak Itáliában 38 kiadást ért meg, és több mint 35

nyelvre fordították le. Azóta folyamatosan publikálják szinte a teljes Márai-életművet.

Ez a világsiker nyilvánvalóvá teszi: nem felel meg a valóságnak az a kijelentés, hogy „a magyar irodalom valami titkos tartalma miatt nem kapcsol a világirodalomhoz”. Hasonló tévképzetek kitalálása helyett azon kell dolgozni, hogy a magyar kultúrpolitika vállaljon nagyobb szerepet a magyar irodalom külföldi sikerében.

§1. A műfordítás szívügy

A műfordítás szívügy: egyfelől annak az országnak – az én esetemben Magyarországnak – az irodalma – és általában: kultúrája – iránti szeretetből fakad, amelynek a nyelvről fordítok. Másfelől Olaszország iránti elkötelezettségemből, amelynek a kultúrájába beleszülettem, amelynek a nyelven írok, és amelynek a nyelvére fordítok. Ugyanakkor a szépirodalmi műfordítás igen nehéz feladat, amely kompetenciát, nagy felkészültséget és költői ihletet kíván. Olyan „alkotómunka”, amely napjainkban mindig változik, fejlődik és terjed; nagy türelmet és különös érdeklődést kíván, elősegíti a kulturális kapcsolatok létrejöttét és azok cseréjét nemzetközi szinten – a népek kölcsönös kulturális és társadalmi fejlődéséért, a béke, valamint a civilizáció és a társadalmi haladás szellemében. A műfordítás összekapcsolja a népeket, megismerteti őket egymással. A szépirodalmi műfordítás maga is művészet; nem élvez nagy elismerést, pedig megbecsülést és ösztönzést érdemelne – mind erkölcsi, mind pedig anyagi téren. A műfordítást semmilyen külső tényező nem befolyásolhatja, csak a műfordító lelke. Miként a költészetben, a műfordításban is hagyni kell, hogy szárnyaljon a lélek.

Jelen írásom további részében nem kívánok bővebben szólni magáról a műfordításról, illetve a prózai munkák átültetéséről; mindenekeelőtt a költői művek fordításának problémáját tárgyalom.

Ami a versek fordítását illeti, el kell mondanom, hogy az olyan, mint egy drasztikus és fájdalmas sebézeti beavatkozás: szinte lehetetlen megtartani az eredeti nyelvi formát. Az eredeti forma megtartása gátolja a műfordítót abban, hogy a hűséges fordítást képes legyen összeegyeztetni a szép fordítással. A szó szerinti fordítással elvesz a vers művészi értéke.

Rába György *A szép hűtlenek* (1969) című kötetében az *Isteni színjáték* szerzőjét idézte Babits, Kosztolányi és Tóth Árpád versfordításai kapcsán: „A versfordítás lehetőségében már Dante is kételke-

A tanulmány első, szóbeli változata elhangzott a Magyar Napló által szervezett szigliheti műfordítói konferencián, 2015. október 9-én.

dett: »Tudja meg mindenki, hogy versben írt költői mű nem ültethető át a saját nyelvéről más nyelvre anélkül, hogy meg ne törjön minden édessége és harmóniája« – írta a *Vendégség* című művében.” Vagy ahogy Kosztolányi Dezső fogalmazott: „Minden fordítás ferdítés is egyben”. Ez az oka annak, hogy Ady Endre nem fordított.

Mindazonáltal, ha a költő a célnyelvre fordított verset eredeti értelme megtartásával elfogadható formába önti (ez az úgynevezett parafrázis), és az eredeti nyelvi modellhez képest újrakölti anélkül, hogy szem előtt tartaná az eredeti vers formáját és jelentését (ez az úgynevezett imitáció), szélsőséges esetben odáig merészkedik, hogy versei „szép hűtlenné” (les belles infidèles) válnak. Ezt a kifejezést, amely a XVII. századi francia tudóstól, Gilles Ménage-tól származik, a nagy olasz filozófus, Benedetto Croce tette ismertté e szellemes megfogalmazással: „A fordítások olyanok, mint a nők: vannak közöttük csúnyácskák, melyek hűségesekek, és vannak közöttük hűtlenek, de gyönyörűek.” (Magyarországon Rába György használta először ezt a kifejezést az előbb említett munkájában.)

Ami a költői művek fordítását illeti, az én álláspontom nem áll messze a híres olasz költő, Giuseppe Ungaretti véleményétől: „Verset fordítani háromféle módon lehetséges: az egyik módja próza, a másik: a szabad átdolgozás, míg a harmadik: a versforma megtartása, a költészet bizonyos szabályainak betartásával, azzal a törekvéssel, hogy az eredeti szóról szóra, betűről betűre megmaradjon”, ami – hozzátesszem – lehetetlen.

A szó szerinti fordítással – mint említettem – elévész a vers művészi értéke. Ha túlzottan ragaszkodunk az eredeti vers mondatfűzéséhez, kifejezéseinek szó szerinti fordításához, hangzásához, a célnyelvi szöveg idegenné válik.

A versfordítás maga is költészet: a műfordító oly módon ülteti át az eredeti verset, hogy a fordítás során kreatív módon újragondolja, újraértelmezi a műalkotást. Az eredetihez mindenképpen közel álló, de azzal semmiképpen sem azonos verset hoz létre (ugyanis az utóbbi „megoldás” lehetetlen). Ungaretti szavaival élve „a műfordítás mindig két szellem kompromisszumából születik”.

Szerintem a jó műfordítás: művészi értékű szabad átdolgozás. Jó, ha a műfordító idegennyelv-tudás mellett költői érzékenységgel is rendelkezik. Még jobb, ha a nyelvet kiválóan ismerő műfordító maga

is költő. Úgy összegezném: a műfordítás legyen szép – akkor is, ha egy kicsit hűtlen: ez az anyanyelvi műfordító munkája.

§2. Az olasz hagyományban a műfordításnak nincs igazi súlya

Az olasz hagyományban sajnos a műfordítás nem áll az irodalmi élet középpontjában – sem a költészet, sem a próza területén. Felmerül a kérdés: miért alakult ez így?

1) Mindenekelőtt azért, mert a műfordításnak nincs igazi kultúrája Olaszországban. Ez a megállapítás főként a líra tereumára vonatkozik, ahol a műfordítói hagyomány a XVIII. század végén, illetve a XIX. század első felében megszakadt. Ennek okai:

- a) egyfelől nincs egyetértés a műfordítás kritériumaival kapcsolatban;
- b) másfelől a műfordító munkáját sem anyagilag, sem erkölcsileg nem ismerik el. Ez a tendencia elsősorban a költészet, de gyakran a próza területén is érvényesül.

2) Kizárólag a piac dönti el, kit és mit kell lefordíttatni, és szinte minden esetben csak prózai műről van szó. Leginkább az amerikai bestsellerekre (krimikre és sci fikre) esik a választás.

3) A kiadók spórolni akarnak a fordítás költségein, ezért nem igazi műfordítókat bíznak meg ezekkel a feladatokkal.

4) Végezetül, ami a magyar műveket illeti, az olasz kiadók úgy gondolják, hogy egy magyar anyanyelvű fordító is képes olasz nyelvű műfordításra.

Más a tolmácsolás vagy a szakmai-politikai szövegek fordítása. Nehéz mesterség az is, de más jellegű, úgynevezett *ad hoc* felkészülést és képességet igényel. Nemcsak én, de sokan mások is a műfordítást művészetnek tekintik, ám sajnos gyakran megesik, hogy műfordítással olyan tollforgató kalandorok próbálkoznak, akik, bár műfordítóknak képzelik magukat, minden értéket nélkülöző, szegényes fordításokat hoznak létre. Ennek a sajnálatos módon eléggé elterjedt jelenségnek az oka elsősorban az, hogy a műfordítói munkának nincs becsülete, sokszor mechanikus fordítássá fokozzák le. Ezért fontos, hogy az irodalommal foglalkozó tudósok és irodalomkritikusok az irodalmi jellegű műfordításokat is nyomon kövessék, írjanak róluk kritikát, a rossz fordításokat ostromozzák, hívják fel a figyelmet a rossz fordítások veszélyére, amikor nem ferdítésről van csupán szó, de

tönkretevésről vagy rombolásról (szójátékkal élve: „*distr-ad-uzioni*” – vagyis fordítás-rondítás-rombolás). Megjegyzem: nálunk a fordítók gyakran olyan, magyar anyanyelvű, Olaszországban élő nők, akik olasz férfiakkal mentek feleségül. Nem olasz anyanyelvű műfordító, legyen az magyar, német, francia vagy angol, nincs birtokában olyan nyelvi gazdagságnak, hogy az egyes szavak, kifejezések közötti árnyalatnyi különbségeket olyan mélyen ismerje, hogy művészi módon tudjon fordítások. Magyarországon is sokan osztják a véleményemet, például a Pázmány Péter Katolikus Egyetem italianisztika szakának professzorai meglepődtek azon, hogy magyar irodalmi műveket magyar anyanyelvűek fordítanak olasz nyelvre.

§3. A magyar irodalmi művek, kivált a költészet fordítása Olaszországban

A magyar irodalom, főképpen a magyar költészet fordítói Olaszországban a XIX. században a glottológusok (vagyis a nyelvtudósok) voltak, akik a magyar nyelvvel elsősorban a finnugor filológiai tanulmányokon belül foglalkoztak. Azonban az általuk készített műfordítások esztétikai értéke igen csekély; éppen a költészet lényege hiányzik ezekből az alkotásokból. A XX. század első felében az olasz egyetemeken alakult magyar tanszékeken kutató és oktató magyar származású professzorok folytatták ezt a régi hagyományt, amelyet azután már olasz professzorok vittek tovább a XX. század második felében. Mivel Olaszországban – tudomásom szerint – nincsenek (a múltban sem voltak) olasz költők, akik magyarul tudnának, nem létezik mértékadó, komoly hagyománya annak, hogy olasz költők magyar verseket fordítsanak le. Voltak azért olyan olasz költők, akik nyersfordítás alapján dolgoztak, és azt újraalkották, verssé formálták. Ők teljesen megbíztak a nyersfordító munkájában. Ezek között említeném Salvatore Quasimodo Nobel-díjas költőt, aki a volt milánói magyar professzor, Ruzicska Pál nyersfordításaira támaszkodott. A legjobban sikerült fordítása Petőfi Sándor *Alföldjének* átültetése volt.

Olaszországban jelenleg kevés lehetőség van a magyar költészet fordítására. De természetesen akadnak kivételek is. Ki a magyar költészet mai műfordítója Olaszországban? Az olyan irodalmár, egyetemi tanár, aki tud magyarul, aki a magyar irodalommal foglalkozik, aki érti a magyar költészetet – és az az ideális, ha ez a tudás költői vénával párosul, vagy a fordító maga is költő.

Ilyen volt a fiumei származású Paolo Santarcangeli. Én is megpróbálom hozzájárulni ehhez a hagyományhoz – ahogyan tőlem telik. Eddig – olasz nyelven – öt verseskötetet sikerült közreadnom a magyar költészet köréből:

– *Kassák – Poesie*: Kassák Lajos válogatott versesgyűjtemény (a Rubbettino kiadásában, 1994);

– „*Lungo il Danubio e nel mio cuore*” („*A Duna mentén és a szivemben*”) címmel magyar szerelmes versek antológiája (a Rubbettino kiadásában, 1996), amelynek az olasz címe Reviczky Gyula *Úti emlék* (1875) című költeményének két utolsó sorára utal: „Lágy zsongás hangzott: »soha többé!« // Szivemben s a Dunán”;

– Petőfi Sándor *Felhők* című kötetének olasz nyelvű fordítása, olasz címe: *Nuvole* (a Rubbettino kiadásában, 2002);

– az Olaszországról szóló magyar költők verseiből válogatott és fordított, *Il cielo d'Italia si rispecchiò nelle acque del Danubio (Itália égboltja tükröződött a Duna vizén)* című kétnyelvű antológia, amely a Rubbettino kiadásában 2014-ben jelent meg.

Ezekon kívül Petőfi, Ady, Babits, Kosztolányi, Szabó Lőrinc, Juhász Ferenc, Vas István, Ladányi Mihály, Weöres Sándor, Illyés Gyula, József Attila stb. verseit publikáltam folyóiratokban, saját könyveimben és különböző konferenciák tanulmányköteteiben, nem beszélve Petőfi híres elbeszélő költeményéről, a *János vitéz*ről, amelynek általam készített fordítása 1998-ban jelent meg Olaszországban (a Rubbettino kiadásában) *Giovanni il Prode* címmel, s amelynek borítóján a következő alcím szerepel: *Come Gianni Pannocchia divenne Giovanni il Prode*, azaz *Hogyan lett Kukoricza Jancsiból János vitéz?*

Egyébként publikáltam saját verseimet is: a *Verrà il giorno del nostro amore (Egyszer majd eljön a szerelmünk napja)* című versesgyűjteményben, a Rubbettino kiadásában 1999-ben láttak napvilágot. Két költemény ezek közül magyarul is megjelent Baranyi Ferenc tolmácsolásában.

Ahogy korábban említettem, a műfordítás nehéz műfaj, komoly felkészültséget és alázatot kíván. Az önhittség, az elbizakodottság a rossz műfordító legnagyobb hibája. Persze néha a legfelkészültebb, leggyakorlottabb műfordítókkal is megeshet, hogy nem sikerül elkerülniük a legnagyobb veszélyt: beleesnek a félreértés csapdájába. Erre mutatok néhány példát a költészetből.

§4. Példa

A XIX. századi szicíliai költő, Giuseppe Cassone német, angol és francia nyelvből fordított verseket, majd szinte az egész életét annak szentelte, hogy lefordítsa olasz nyelvre a nagy magyar költő, Petőfi Sándor művét, a *János vitéz*. Rögtön a címválasztása – *L'eroe Giovanni (A hős János)* – félreértésre utal. Cassone meghagyta a Kukorica nevet – annak ellenére, hogy a szláv eredetű kukorica szó nem jelent semmit az olasz olvasónak. Én viszont ezt a szót is lefordítottam. Olaszul *granoturco* a kukoricaszem, a kukoricacső pedig *pannocchia*. Így lett az elbeszélő költemény főhősének „beszélő” neve az én fordításomban *Gianni Pannocchia*. Gianni a János beceneve, kicsinyítőképzős megfelelője. Semmiképpen sem maradhatott meg a magyar Jancsi név, mert a magyar nyelvet nem ismerő átlagos olasz olvasó Ján-Xi-nak (vagyis Ján-kszi-nak) ejtené, s így kínai névnek tűnhetne az olaszok számára.

Nézzünk még néhány példát:

1. XII. ének, 3. versszak, 1–2. sor: „A király erőnek erejével rajt volt, // hogy ő is elmegy, s a többiekkel harcol” (olaszul: *il re smaniava, era pronto e nel pieno delle forze per combattere anch'egli insieme agli altri*). Ám Cassone „A király erőnek erejével rajt volt...” sort a következőképpen fordította: „*Il re, sebene debole, in piedi ei pure stava...*” (G. Cassone, 1908), magyarul: „a király, ha gyenge is volt, állt a lábán”. Vagyis a fordító teljesen megváltoztatta a szavak értelmét.

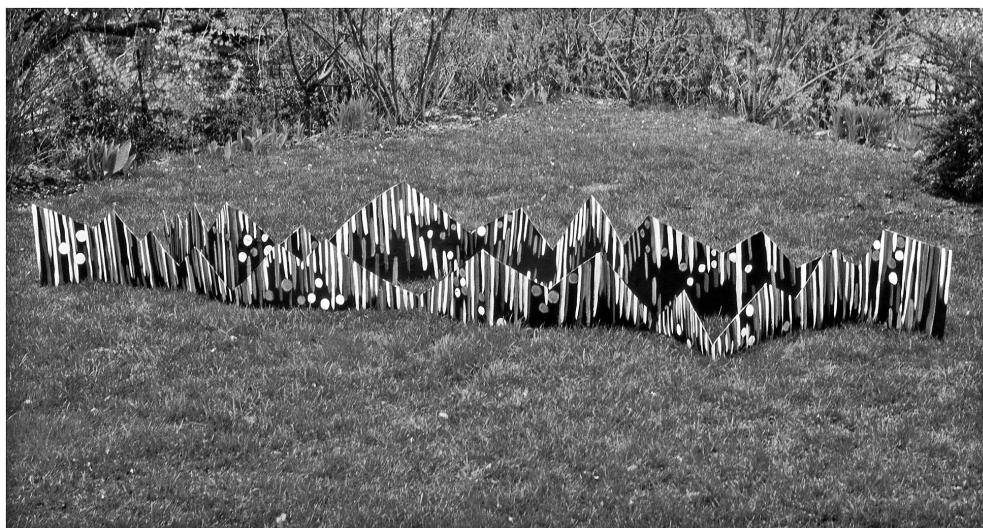
2. IV. ének, 7. versszak, 2. sor: „Most a boldogtalan mindent elbeszéle, // Ráborúlt zokogó kedvese keblére...” (azaz: *adesso l'infelice prese a raccontarle tutto, si chinò sul seno della sua amata che singhi-*

ozzava). Cassone azt a sort, hogy „Ráborúlt zokogó kedvese keblére”, a következőképpen fordította le: „*Al caro singhiozzante seno di lei chinato*”, mintha a lány *keble* lenne *zokogó*. Vagyis a fordító a „kedves” helyett a „kebel”-hez társította a zokogást.

3. XIV. ének, 5. versszak, 2. sor: „Hagyjon kend föl, *apjok*, azzal a haraggal...” (azaz: *cessate d'arrabbiarvi, suavia, oh maritino*), ahol az *apjok* magyar szófordulat – ma úgy mondanánk: *papi* – népi kifejezés, amelyet a feleség a magyar nyelv szabályai szerint akkor használ, ha megszólítja a férjét. Cassone viszont szó szerint értelmezte: „*Non v'adirate, siategli patruccio, poverino!*” Nem ismerte fel a szó népi jellegét, illetve átvitt értelmét. Tipikusan olyan hibáról van szó, amikor a fordító nem mozog otthonosan a népi nyelv területén, s így nem sikerül megértenie a szó aktuális – a szerző által átvitt értelemben használt – jelentését. Ez olyan hiba, ami a nem olasz anyanyelvű fordítóval is megeshet, aki nem ismeri az olasz nyelv népi eredetű szólásait, szófordulatait.

Giuseppe Cassone védelmében szeretném elmondani, hogy a felkészült szicíliai filológus műfordító megsejtette: a XVII. ének 20. versszakának 2. sorában Kukorica Jancsi (*Gianni Kukorizza*) falubelijének a szájából elhangzó együttérző kifejezést – „Jaj, eszem a szívét” – nem értelmezheti és nem fordíthatja szó szerint.

Írásomat Petőfi nagyon kifejező felkiáltásával zárnam, amely a *János vitéz* XII. énekében szerepel: „Hej csinálom-adta!”, s amely úgy adható vissza olasz nyelven, hogy: „*Per dindirindina!*” Felmerül a kérdés: vajon ez utóbbi – érzelmi, hangulati többletjelentéssel bíró – felkiáltást ismeri-e egy külföldi, nem olasz ajkú fordító?

Füvem (50 × 200 cm, objekt, festés, hajlítás, kasírozás, a Norton Priory Museum tulajdona, 1998)

FECSKE CSABA

Nem az én nyelvemen

*ott volna helyem ahol
nagyon ott voltam
ahová odatapadtam mint
falhoz a tapéta de cafatokban
letépett az erőszakos kalandvágy
mi maradt utánam élő és holt
hány sebem virraszt csapzott éjszakákon
hang hívogat de a kísértés már
nem az én nyelvemen beszél
fülembé vattát gyömöszölt a
tapasztalt félelem villámsújtotta
öreg fa emlékeztet a viharokra
a türelmetlenül hullámzó idő
kiszolgáltatott jelzőbójája vagyok*

Nem jön senki

*Zúg az erdő, szél cibálja,
holt levél hull dús avarra.
Sas kering, az ég királya,
fönn a kéket fölkarvarva.*

*Holt levél hull dús avarra,
cserjében zörög a dúvad.
Fönn a kéket fölkarvarva
hangos vadludak vonulnak.*

*Cserjében zörög a dúvad,
a földet a dér belepte.
Hangos vadludak vonulnak
messzeségbe beleveszve.*

*A földet a dér belepte,
nem hallik már sehol ének.
Messzeségbe beleveszve
homály lepi a vidéket.*

*Nem hallik már sehol ének,
szél az ágat megzörrenti.
Homály lepi a vidéket,
az ösvényen nem jön senki.*

Alámerülés előtt

Interjú „Az év legsikeresebb szerzője 2015” díjjal
elismert Ughy Szabina költővel

„Nem hiszek az irodalom kvantitatív megítélésében” – vallja Ughy Szabina, aki a legsikeresebb szerzőnek járó egyik kiadói díjat vehette át az Arany János Alapítvány 2015 decemberében tartott Versadventjén. Az elismerésben még Jókai Anna író és Szakály Sándor történész részesültek. Verseskötettel nagy eladási számot elérni talán a legnehezebb. A díj kapcsán beszélgettünk a szerzővel.

– Az egykori Ózon, sajnálatosan csak néhány számot megért összművészeti folyóirat bemutatóján találkoztam először a neveddel, amikor Erős Kinga a fiatal, tehetséges szerzők között említett. Mennyire fontos a mentor, aki értékeli, segíti az alkotót a pálya elején?

– Annak idején, amikor írni kezdtem, nagyon sokat jelentett a hozzám hasonló érdeklődésű költők óvó közege. Szárnyakat tudott adni a másik figyelme, elismerése, és ugyanúgy napokra földbe döngölt egy-egy rossz kritika. Szerencsés vagyok, mert több olyan tekintélyesebb költő, író, tanár is figyelemmel kísért, akiktől rengeteget tanultam. Zelei Miklós, Végh Attila, Vörös István, Lackfi János, Molnár Krisztina és Osztovsz Ágnes például mind nagyon fontos segítők voltak. De ugyanígy az olvasmányélmények is roppant nagy hatással voltak rám. Egy idő után viszont egyre inkább kivonultam az irodalmi körökből, s manapság a szoros barátaim között is alig akad költő, író. Sokkal inspirálóbb a teljesen más közegben élő, munkálkodó emberek közössége, mint az irodalom sokszor belterjes, nem mindig őszinte köre.

– Az irodalmi életről többen gondolkodnak így, és én is azt gondolom, hogy élményanyagot a valódi élet ad. Gyerekkorodban

mit jelentett az irodalom, miért döntöttél úgy, hogy ezzel akarsz foglalkozni? A magyar–kommunikáció szakra jelentkezés már ennek eredménye lehetett...

– Pszichológusnak készültem, de végül magyar szak lett belőle. Ezt egy csodálatos pedagógusnak, Molnár Krisztinának köszönhetem, akivel azóta baráti viszony alakult ki köztünk. Ő mutatta meg, hogy az irodalom önmagunk megismerésének az eszköze, mind az írás, mind az olvasás. Én csak olyan témáról írok, ami nem hagy nyugodni, vagy azért, mert nem értem, vagy azért, mert nincs erőm elfogadni azt. Ez különösen a prózára igaz, ami az utóbbi időben sokkal inkább foglalkoztat, mint a versírás. Szent György napján születtem, talán ezért is szeretek szembesülni, szeretek beállni a félelmek középebe, mert a félelemnél és a gyanúnál nincs borzasztóbb. Onnantól, hogy elkezdek foglalkozni a legnagyobb félelmekkel, az uralmam alá kerülnek, felszabadítanak.

– A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár katalógusa a nevedre keresve rengeteg riportot, recenziót kínál. Hogyan kombinálsz az újságírást az írással?

– Ma már nem írok annyi kritikát és recenziót, mint mondjuk az egyetem ideje alatt, mert egy idő

után azt éreztem, hogy a munka megfoszt az olvasás örömétől. Egyedül az interjúkészítés az, amit szeretek csinálni. Nagyon szeretek új emberekkel megismerkedni, és szeretek kérdezni.

– Valószínűleg a pszichológia iránti vonzalmad okán is lehet így. Úgy gondolom, külön érzék kell ahhoz, hogy más emberek megnyíljanak egy interjúban, érdemi dolgokat megtudhassunk róluk és ezáltal a világról, vagy visszavetítve önmagunkról. Mi vezet egy interjú elkészítésekor?

– A legkomolyabb motivációm ismét egy saját gyengeségből fakad. Nagyon nehezen létesítettem kapcsolatokat emberekkel kamasz koromban, és a mai napig nem tartom magam jó társalgónak. Az is zavar, hogy sokszor a hétköznapi beszélgetések is csak felszínesek, kutyafuttában mind ugyanarról beszélünk, de a lényeg rejtve marad. Az interjú műfajában viszont bátran kérdezhetek bármit, a másik biztos, hogy átgondoltan fog felelni, remélhetőleg a közhelyeket kerülve, őszintén. Riporterként, újságíróként pedig bátran megszólíthatok bárkit, örülni fog neki.

– Mennyire tükröződik írásaidban az életed, személyiséged? Érezhető, hogy fontos számodra a természet („kapaszkodom fénybe, földbe”) és egyfajta szakralitás, („valaki min-

den örömiinket számonkéri majd”) de a karitatív vonás („mindenkinek kell, hogy legyen még legalább egy kikezdetetlen élete”) is felfedezhető műveidben. Egy beszélgetésben azt mondtad, az író-példaképeid a személyiségükkel is hatottak rád.

– Csak arról tudok írni, ami foglalkoztat, különben halálosan unnam az egészet. Nem hiszem, hogy olyan egyedi eset volna az, hogy szeretek erdőbe járni, hiszek Jézus Krisztusban, és lelkiismeret-furdalással tölt el az, hogy a mínusz hét fokban kartonpapíron alvó emberek mellett megyünk el napra nap. Talán ezekhez a kérdésekhez tudnak kapcsolódni az olvasóim, persze csak, ha jól tudtam közvetíteni azokat.

– *Olaszország meghatározó élmény sokak számára a magyar irodalomban Kosztolányitól Nemes Nagy Ágnesig. Mit jelent számodra az olaszországi létélmény? Mintha verseidben inkább az ország „néprajzi”, természeti oldalára, és kevésbé a műemléki, kulturális örökségére reflektálnál.*

– Olaszország egy szellemi újjászületés helyszíne. Kibillentve az anyanyelvem közegéből, a megszozott környezetből, újra kellett gondolnom mindent, ami addig olyan egyértelműnek és magától értetődőnek tűnt. A kulturális örökséget nehezen tudnám megfogalmazni, mert kulturális örökség a szicíliai dialektus, a tengerparton hagyott szemét vagy az édes marsalai bor. A kultúra talán találkozás, az egy pillanatba sűrített tapasztalatok metszéspontja. Olaszországban nagyon sok ilyen kapcsolódásom volt.

– *A Te nemzedéked már egy új rendszerben nőtt fel, ahol szabadon utazhatsz, európainak érezheted magad. Mit jelent számodra az*

utazás, egyszerre európainak és olyan magyarnak lenni, aki vidéken nőtt fel?

– Az egyik legjobb dolog abban, hogy ebbe a korba születtem, hogy most már tényleg kevés pénzből is könnyen lehet utazni. Az utazás frissességet és rugalmasságot ad. Amikor az ember utazni készül, mindennél világosabb, hogy mi a fontos az életben, nincs helye felesleges dolgoknak. De hazajönni legalább annyira jó, mint elutazni. Friss szemmel látni mindent, kicsit még megőrizve az utazásból fakadó kíváncsiságot. Ha nem utazom, ha nem élek külföldön, biztosan nem jövök rá, hogy milyen érzés otthon lenni. Számomra a haza az a hely, ahol feladatunk van. Nekem ezzel a nyelvvel és ezzel a közeggel van feladatunk, még ha sokszor nem is könnyű. Nem szeretem viszont azokat, akik csak panaszkodni tudnak. Adott a lehetőség, bárhová lehet menni, és lehet, hogy valakinek másutt van dolga.

– *Az új nemzedék meghatározó élménye az is, hogy a Gutenberg-galaxis átváltozóban van az internettel, számítógéppel, okostelefonokkal. Rád hogyan hatnak, mennyire használod vagy mellőzöd őket?*

– Amennyire hálás vagyok az internetnek, épp annyira gyűlölöm is. Amennyire felszabadít, ugyanannyira meg is köt. Nagyon nagy önfegyelmet igényel, hogy jól tudjam használni. Az okostelefonnal is így vagyok. Amennyire okossá tesz, ugyanannyira el is hülyít, de az biztos, hogy a legnagyobb luxusérzésem akkor van, amikor sem az egyiket, sem a másikat nem kapcsolom be.

– *A Versadventen kaptad „Az év legsikeresebb szerzője 2015”*

díjat az Orpheusz kiadótól Séták peremvidéken kötetedért, ami szerintem azért is siker, mert verseskötetet kevésbé vásárolnak, mint prózát vagy publicisztikát. Titokban azért számítottál rá, vagy meglepett a második versesköteted népszerűsége?

– Dehogy számítottam. Ha eddig lett is volna ilyen díja az Orpheusz Kiadónak, akkor sem szorongtam volna attól, hogy vajon hány könyvemet adták már el. Nem hiszek az irodalom kvantitatív megítélésben, nem biztos egyáltalán, hogy ettől még jó költő vagyok. Az egyik legnagyobb felfedeztettem tavaly Papp Dénes miskolci költő: szinte semmit nem hallani róla, kis példányszámban megjelent kötete pedig talán még a szerkesztőkhöz sem jut el. Az viszont jó, ha szeretik az embert olvasni, ha ebben a magányos munkában valakivel láthatatlanul össze is tudunk kapcsolódni. Erre ad reményt ez a díj.

– *Milyen új írásaid olvashatjuk, miket tervezel, amit már megosztatsz az olvasókkal? Mint mondtad, mostanában a próza érdekel, és a Facebookról tudom, hogy legfrissebben a Képmás folyóiratban olvasható egy történeted a szerencséről.*

– Másfél éve elkészültem egy regénnyel, amit hosszú idő után újra elővettem, és egy szerkesztő barátommal együtt azon dolgozunk, hogy megtalálja a kiadóját. Azóta újabb tapasztalatokkal gazdagodott az életem, türelmetlenül várom, hogy megkezdődhessen a feldolgozása. Most azzal kísérletezem, hogy végre meghalljam a narrátor hangját, és elkezdődhessen az újabb alámerülés.

Csanda Mária

PETŐCZ ANDRÁS

Hazaút

Hazafelé mentem az éjjel, meleg volt, *mondod*, és háltak az utcán, *teszed hozzá, valami jázminokról is mondasz valamit, közben jelentőségteljesen nézel rám, mintha felelős lehetnék mindezekért, azokért, akik az utcán háltak, vagy a melegért, vagy éppen a jázminokért, hogy nem tapsikolnak, nem is tudom, elvárásaid vannak velem szemben, de azokat nem fogalmazod meg pontosan, igen, a hazám ez, itt, ez a tájék, messzeringó gyerekkorom világa, és magyarnak számkivetve nem tudok létezni, mert ezen a nyelven beszélek, ezen a nyelven fogalmazom meg, ha fáj valami, ha hiányzik valaki, ne nézz rám úgy, mintha hibás lennék valamiben, nem én tehetek arról, hogy néhányan a járdán fekszenek,*

alattuk térképet rajzol

a vizeletük, *mondom*, mégsem vagyok felelős a melegért, a jázminok hiányáért sem, nem, nem!, *teszem hozzá, megyek haza, otthonom az, ahol megpihenhetek, ahol értik a szót, amit kimondok, ahol elnyugszanak bennem a mindennapok, és ahol emlékekkel teliek az utcák, viszem tovább a múltamat, apám emlékét, anyám gesztusait, szavakat, mondatokat idézek egyre, közös tudás bukik fel bennem minduntalan, építem azt, amit építhetek, szavakból és indulatokból katedrális, örök mementónak mindazok számára, akik megláthatják majd azt, amit felépítettem, otthon-haza-templom, ha lesz majd szemük a látásra, és fülük a hallásra, mondom magamban, szerelmesen és tántorogva.*

Egyedül

Munch-emlékezet

Egyedül vagyok valami sikátorban, nem tudom, hogyan keveredek ki innen, mindenfelé ezek a szűk, pici utcák, minden kihalt, sehol egy ember, *mondod a telefonban, hallom a hangodon, hogy félsz, hogy valamitől tartasz, messze vagy, nem tudok segíteni, kétezer kilométerre tőlem, idegen ország, idegen, ismeretlen város, ismeretlen utcák, elképzelem, ahogy izzad a tenyered, ahogy a táskád szorongatod, keresed a kiutat a sikátorból, a sikátorodból, lassan*

*már sötétedik, nem tér vissza az, aki nem tér vissza,
mondom magamban, itt, kétezer kilométerre tőled,
nem térek vissza soha, mert nem akarok visszatérni,
suttogod magad elé, egy ismeretlen város idegen
és kihalt épületei között,*

persze, nem tudom mindazt,
amit magad elé suttogsz, és nem tudom azt sem, mi
történik veled, mint ahogy nem tudom a tenyered, hogy
izzad-e valóban, és természetesen nem tudhatom azt
sem, hogyan is szorongatod a táskád, hogy valóban
szorongatod-e, semmi ilyesmit nem tudhatok, *gondolom
bele abba a térbe, ahol csak magamban vagyok, az általad
üresen hagyott térben, nem vagyok már felelős érted, és
nem tudok már vigyázni sem rád, menekülsz egy idegen
város idegen utcáján, mögötted lépések zaja, lépések
dübörögnek mögötted, és nincs hova futni, megharcolsz
magadért, és egyszer – talán – mégis láthatlak megint,
addig is minden változatlan, látom, ahogy kiabálsz
a síkator ürességében, és látom azt is, minden hiába.*

Levélhajú fej (mini, 25 × 25 cm, objekt, keményített vászon, textildomborítás, hajlítás, növényi elemek, 1995)

SZAUER ÁGOSTON

Gyermekkor

*Az orvosék nagy háza az.
A név hosszú és németes.
Pázsit, tuják, örök tavasz,
minden nyírás különleges.*

*És sziklakert van. Kerti tó,
partján külföldi, kék virág.
Álmos zsaluk, öreg dió.*

*Nem járt ki senki, és be se,
és mi, néhány bámész diák,
azt hittük, ez is csak mese.*

Összhatás

*Mert körbevesz megannyi rend,
mindenhol kicsiny szerkezet,
vonal fut kívül és belül,
és sok-sok párhuzam vezet...*

*S a mélyedések, púpok is!
Nem látható központjaik!
És mennyi apró akarat,
mely mindezek mögött lakik!*

*És távolabbról nézve ez
amorfnak tűnik, széteső –
az egész halmaz így szilárd,
feszíti millió erő.*

Irány

*Írnánk betűt betű fölé
– mint alátétek oszlopa –,
és a mondat elejéig
senki nem látna el soha.*

*Lehetnének mély verseink,
kutat nagy fehérség alatt –
egy kérdőjel s egy csészényom,
mely itt az asztalon maradt.*

OBERCZIÁN GÉZA

Csend

Senki sem tudta, honnan érkezett és miért, még kevésbé, hogy meddig marad. Mint sűrű késő őszi köd, úgy telepedett rá a kis völgyre és a falura, vagy inkább, mint egy könnyű felhő szállt fölé észrevétlenül, hiszen verőfényes nyár volt, eső régóta nem esett, a Nap magasan állt, rövid árnyékot vetett a kastély tornya, az emberek tették a dolgukat, mint minden hétköznap délután. Valami mégis megváltozott: a csend elnyelt minden hangot, semmit nem lehetett hallani.

Történések feljegyeztek hasonló jelenségeket, de egytől egyig megjegyezték, hogy pusztá szóbeszéd-ből szereztek tudomást róluk. Ezek szerint legelső alkalommal Bábel tornyának építéskor szállt le ez az óriási csend. Az építők megpróbálták ugyan beszélni, de nem hallották egymást, kézzel-lábbal mutogattak, hogy megértessék magukat, és mivel nem sikerült, ingerültek lettek, haragra gerjedtek, és végül, mire elvonult a süketség, mindenféle nyelven kiabáltak egymással indulatosan. A tanítványai szerint hasonló dolog történt Szókratész halálakor: a mester utolsó szavai után hosszú időre elnémult a világ – azt állították, addig, amíg szelleme el nem foglalta a neki kijáró helyet az istenek között. Legutóbb pedig az első világháborúban írtak le síri csendet, amikor az uralkodó nyugati szél elterítette a gázt hosszán, szélesen a frontvonalak felett. Először még rövid ideig fuldokló köhögés hallatszott, majd beállt a hosszú némaság, még a tetemekből rendszerint jóízűen lakmározó varjak is hangtalanul heverték a sárban. Persze, ezeknek a leírásoknak nem biztos, hogy bármi közük is van ahhoz, ami Nógrádgárdonyban történt azon a nyáron.

A csend teljes beálltát megelőző pillanatban több dolog történt egyidejűleg. Vég Jocó traktorja egy hatalmas csattanással megállt keresztben a főúton, és nem mozdult többet. Az éles hangot az egész faluban hallani lehetett, és messze visszhangzott volna, ha el nem nyeli az éppen beálló némaság. A kutyák a kerítések mellett vad csaholásba kezdtek, de hangjuk elveszett, jó darabig idegesen rohangáltak a kerítések mellett le-föl, megpróbálták vonyítani, persze eredménytelenül, végül kimerülten, bizonytalanul remeg-

ve elheverték a porban. Megszűnt a madárdal is, a háttérben mindig is hallható csiripelés elhalt, a madarak megzavarodva repkedtek, majd tömött rajokban elrepültek a falu közeléből. És semmi hatása nem volt Jocó cifra káromkodásának sem, amivel a több évtizedes orosz traktort illette, mikor dühösen bele-rúgott, mert csak hangtalanul tátogott, ez pedig kizárólag akkor szokott előfordulni, amikor édesanyja leteremti, ha részegen megy haza.

Ugyanabban a pillanatban Kissné éppen egy hatalmas pofont szándékozott adni hétéves fiának, aki újfent addig ugrált a szénapadlás nyitott tetőablakából a még be nem hordott bálák tetejére, míg azok teljesen szét nem szóródtak, keze azonban megállt a levegőben, és úgy maradt. A kis Sándor ijedt kiáltását elnyelte a süket csend, tátott szája és védekezésül maga elé kapott keze groteszk szoborrá merevítette. Végül az asszony tétován porolni kezdte a gyerek ruháját, a kisfiú pedig megkönnyebbülten sóhajtott.

A traktor csattanása után beállt csend különös párbeszédet eredményezett a kocsmáros Vermes László és a falusi tanító, Szegő Bálint között. Az előzményekhez tartozik, hogy Vermes rendszeresen hangosan kiabál a szomszédjában lakó férfival, mert meggyőződése, hogy ez a városból ide származó, élhétlen értelmiségi lopja a kertje végében lévő veteményeséből a zöldséget, most éppen a sárgarépat és a paradicsomot, de ősszel felszedte a krumplit is, nem hagyott annyit sem, amennyit idén elvethetett volna. A helyzet úgy állt, hogy Vermes a kocsmá udvari kijáratából fennhangon üvöltözött, miközben a kerítésen túl Szegő a magas, nyíratlan fűbe állított kerti asztal mellett ült fehér vászonzakóban és szalma-kalapban, egy halom papír volt előtte, amire írt valamit, mellette egy pohár fröccs, és halvány mosollyal, az olvasószemüvegén keresztül hunyorogva figyelte a kocsmáros előadását.

– Most a paradicsomomat loptad el, te ingyenélő, mit fogok így befőzni, mi? Tudom, hogy te voltál, te tolvaj, mert pont a te kertedig vezetnek a nyomok...

– és itt elnémult, mert megszűnt minden hang. Először mindketten csak az üres tátogására figyeltek föl, később tudatosult bennük, hogy semmi sem hallható. Szegő ezt jelezte is Vermesnek úgy, hogy a fülére tapasztotta a kezét, majd kérdőn széttárta a karját, de a másik azt hitte, hogy gúnyolódik, ezért megpróbált még hangosabban üvöltöni, túlkiaálni a csendet. Teleszívta tüdejét, nekieresztette a hangját, érezte, ahogy hangszálai rezegtek a kitóduló levegőtől, de hiába,

végül kivörösödött fejével abbahagyta, és csak az öklét rázta. A tanár nézte az erőlködést, kortyintott fröccsből, ami már a harmadik volt gyors egymásutánban aznap délután, és Vermes tanácstalan arcát látva hangtalan kacagásba kezdett. A kocsmáros nézte az ellenségét, fújtatott, aztán tehetetlen dühében ő is röhögni kezdett, miközben tovább hadonászott az öklével a szomszéd felé. Az pedig magasra emelte kezében a poharat, mint aki a másik egészségére kívánja az italt, meglengette párszor maga felé, így hívta magához a mérges, zaklatott férfit, lassan elballagott a tornác sarkáig, szerzett egy üres poharat, bort öntött, és egy kis szódát spriccelt a tetejére, majd a két fröccsel a kezében, dülöngélve megindult a kerítés felé. Pont ott állt meg, ahová a másik oldalról a lányomok vezettek a veteményeskerttől. A megtermett kocsmáros súlyos léptekkel, csípőre tett kézzel odabillegett a vékony tanár elé, kinyújtotta a kezét, mint aki menten elkapja a kis ember nyakát, de csak rámarkolt a felé nyújtott pohárra, biccentett, szájával formálta a szavakat: „Isten-isten”, már meg sem próbált hangosan beszélni, nagyot húzott az italból. Szegő rámosolygott, letámaszkodtak a kerítésre, és élvezték a csendet.

A tanár házának hátsó falánál, takarásban egy kisfiú, aki alig egy éve került a faluba a családjával, jóízűen rágcsált egy sárgarépát. Szegő jól ismerte és sajnálta is ezt a sápadt, vékonydongájú, alutáplált kisfiút, aki a tanítványa volt. Nem sokat beszélt, de annyit lehetett róla tudni, hogy nagyon szegények, apja meghalt, az édesanyjával él, aki beteg, meg a nagymamájával. Rendes srác ez, gondolta a férfi, és ügyes, tette hozzá, mindig szerez az asztalukra krumplit, friss zöldséget, bár azt nem szerette, inkább csak elnézte neki, ha átmászott a kertjén. A gyerek élvezettel ropogtatta a répát, nevetve nyámmogott hozzá, nem kellett tartani attól, hogy bárki meghallja, hiszen a csend addigra teljesen rátelepedett a falura.

Jusztina szlovák lány volt, nemrég érkezett Varbóról, a szomszéd faluból, ahogy minden délután, a kishatárforgalomban járó Barkasszal. A Vég portán várta, hogy Jocó végre hazaérjen és találkozzanak, annál is inkább, mert be voltak jelentkezve a paphoz Csitárba, aki majd hamarosan összeadja őket. Leendő anyósa bent volt a házban, de egyikük sem fárasztotta magát a köszönéssel.

„Mindig elkésik ez a málé, a fene essen bele – gondolta a lány –, egyszer sem tud pontos lenni, de ha most is részeg lesz, hát kereshet mást, nekem nem

kell!” Türelmetlenségében rádiót hallgatott, ezzel is gyakorolta a nyelvet, hogy jobban megértse magát a vőlegényével, mert az, hogy Jocó megtanul szlovákul, teljesen reménytelennek tűnt. Jusztina már régen belátta, hogy kérője nem túl okos ember, de arra jó, hogy áttelepülhessen Magyarországra. Amikor a rádió elhallgatott, tekergetni kezdte a gombokat, hátha sikerül szóra bírnia, végül feladta:

– Bedöglött ez a szar – morogta tiszta magyarsággal, észre sem véve, hogy egy szó sem hallatszott abból, amit mondott. Leült a ház előtt a padra, nézte az utcát, jön-e már a férfi, és a feszültség, ami felgyűlt benne, lassanként elszállt, élvezte a délután nyugalma, a Nap melegét, a süket csöndet, és elaludt.

Jocó teljesen összekente magát, miközben próbálta megjavítani a tehetetlen járművet, de hiába indítózott, egy nyekkenés nem sok, annyi sem jött ki a motorból, és füst sem látszott, hát kénytelen-kelletlen feladta, leült az első kerékre, és komótosan törölgette a kezét. Ha eszébe is jutott Jusztina, hát csak azért, mert nagyon megkívánt egy sört a nagy ijedségre, és emlékezett, hogy nem lehet, jön a lány, dolguk van.

Vass Antal már messziről látta a fiatalembert, ahogy kényelmesen tisztálkodik az út közepén:

– Mint egy macska! – nevetett fel, és odakiáltott: – Hogy a nyavalyába tudtad pont az út közepén lerohasztani ezt a gépet? – De válasz nem érkezett. Igazság szerint a kérdés sem hangzott el, de ez akkor még nem tűnt fel neki. Téeszelnök léteire különös kapcsolatban volt Jocóval: először is gyengeelméjűnek tartotta, lustának és mihasznának, de egyben az öccse sógorának is tekintette, emiatt odafigyelt rá, viszont mióta a Jocó hűgát olyan brutálisan meggyilkolták a patakparton az esküvő előtt, részvétet is érzett iránta. Mikor azonban Antal öccsét tartóztatták le a gyilkosságért, és halálra ítélték, hirtelen ellenség lett. Jocó csakúgy, mint mindenki más a faluban, elítélte a Vass testvéreket.

„Végül is leginkább a beosztottam” – okoskodott, és amikor odaért, rászólt újra: – Vidd már innen a traktort, még balesetet okozol!

De a csend elnyelte ezt a mondatot is, mintha sosem mondta volna, hát mutogatni kezdett, először Jocóra, aztán a traktorra, majd úgy csinált, mint aki vezet, de Jocó, aki csodával határos módon megértette, mit akar, csak annyit mutatott: kaput, azaz elhúzta a tenyerét a nyaka előtt, és savanyú tekintettel meredt Antalra. Az viszont félreértette a mozdulatot, azt

hitte, a testvére kivégzésére utal vele, hát odaugrott, megmarkolta Jocó ingét a mellkasán, felemelte a levegőbe – szálas, magas, bivalyerős ember volt –, és elhajította az út közepére. Jocó úgy elterült, mint a döglött béka. Nagy verekedés kezdődött, rúgták a port, zuhogtak az öklök, Jocó sem volt gyenge legény, körbetáncolták a traktort háromszor is, míg véresen, izzadtan, szakadtan abba nem hagyták, lerogytak a földre, hátukat az egyik keréknek döntötték, és lihegtek, kiszáradt szájukkal kapkodták a levegőt. Aztán Jocó elmutogatta, hogy a traktor lerobbant, ő nem tehet róla, Vass Antal pedig, mintegy bocsánatkérésért a félreértésért jelezte neki, hogy menjenek a kocsmába, meghívja egy sörre. Mire odaértek, a kocsmáros és a tanár hangtalanul daloltak, miközben egymást támogatták. Estefelé benézett Jusztina is, aki felébredt, és nagyon haragos volt, amiért elmulasztották a találkozót a pappal. Addigra Vass Antal széles gesztusokkal tüzetesen elmagyarázta Jocónak, hogy az öccse ártatlan, és továbbra sem lehet tudni, ki volt a húga gyilkosa. Ettől, és az addig elfogyasztott söröktől, pálinkáktól Jocó szeme megtelt könnyel, és némán zokogott új barátja vállán. Erre érkezett meg Jusztina, hosszú fekete haja lenggett, mint a szélvész, szeme baljóslatúan villogott, nagyot toppantott előttük, de mivel hang nem hallatszott, az egymással megbékélt két ember kétoldalról megölelte, magukhoz vonták, szorították erősen, nem tudott szabadulni, míg lassan ő is lenyugodott, ivott velük egy pálinkát, majd kézen fogta a völegényét, és hazatámogatta, hogy aztán olyat tegyen vele, amit azelőtt soha, nem érdekelt leendő anyósa rosszallása sem. „Úgysem hall semmit” – gondolta.

Másnap hosszúra nyúlt a reggel, az emberek nyugodtan, békésen, háborítatlanul aludtak a nagy csendben, hiszen nem szólt kakas, nem csörgött vekker, nem hallották a tehének bánatos bögését, ahogy fejéért könyörögtek, a disznók visítását friss kukorica után, a kutyák hiába ugatták üres tányérjaikat, már magasan állt a Nap, mire megindult az élet. Kényelmesen, sietség nélkül tették a dolgukat a falusiak, nem sürgették őket kiáltások, hívások, nógatások, ha valamit közölni akartak a másikkal, hát odaballagtak, elé álltak, és elmutogatták, majd kezet ráztak, hogy jelezzék, értik egymást. A fiúk a lányokat ilyenkor megölelgették, azok pedig pironkodva mosolyogtak. Régi ellenségeskedéseknek állta útját a csend, a felek kénytelenek voltak találkozni, ha mondandó-

juk akadt, és mutogatás közben lassanként megkedvelték egymást. Vermes László például reggelente, ha kiment a veteményesbe összegyűjteni a friss paradicsomot, paprikát, néhány darabot egy kis kosárkában odakészített a Szegőék kerítésére, esetenként megtoldta egy pár tojással is. A tanár ezt sosem láthatta, mert szinte minden este felöntött a garatra, sokáig aludt, a kislány pedig begyűjtötte az adományt, mire felkelt, csak a lábnyoma maradt meg a magas fűben.

Jusztina igazán megkedvelte Jocót, már nemcsak az állampolgárság, de a férfi is érdekelt, egyre többször maradt itt éjszakára is. Egyszer főzött egy finom káposztalevest kolbásszal, amivel még az anyósát is meglepte, attól fogva az öregasszony sem bánta, ha nem ment haza.

Jocó és Vass Antal, ha nem is lettek jó barátok, de kölcsönösen tisztelték egymást, és rendszeresen elüldögéltek egymás mellett a kocsmá előtti padon alkonyatkor. A népeknek is feltűnt ám, hogy a meggyilkolt menyasszony bátyja megbocsátott a gyilkos bátyjának, ezért enyhült a hangulat, megnyugodtak a kedélyek, ami a téves eredményein is meglátszott, sosem volt ennyi tej, takarmány, gabona és hús, mint abban az évben. A nőgrádgárdonyiaknak jó kedvük volt, sokszor összejöttek nagyobb társaságok, mozgalmass beszélgetéseket folytattak, egy-egy ügyes mutogatós megoldást megtapsoltak, a félreértéseken jókat nevettek. Egyesek táncsal is megpróbálkoztak, nagy sikerük volt.

Egy napon Jocó elindította a traktort, felcsatolta az ekét, indult a határba felszántani a tarlót. Éppen a főúton haladt keresztül, amikor a traktor egy hatalmas csattanással megállt, és nem mozdult többet. Az éles hang hosszan visszhangzott a falu fölött, a falusiak felkapták a fejüket a szokatlan jelenségre. A kutyák kórusban ugattak ijedtükben, le-föl rohagáltak a kerítések mellett, láncaik csörögtek. Egy csapat madár hangos kárálásba kezdett a magasban, majd leszálltak a kastély kertjében. Jocó hangos káromkodására Kissné befogta a fia fülét, hogy ne hallja ezt a sok trágárságot, de mikor a gyerek nagy nevetéssel utánozni kezdte a férfit, egy jókora, csattanós pofont kent le neki.

– Már megint az út közepén álltál meg, te istenbarma, te! – kiáltotta az éppen odaérő Vass Antal Jocónak, és idegesen legyintett.

– Kaput – mondta Jocó bánatosan, és belerúgott az öreg traktorba.

MURÁNYI ZITA

most nézz ki

*most nézz ki a szemközi házra
az eget az ablakot is befonta a gallyak
glóriája most nincs cinegelárma
egy lámpacsonk könnyű esti világa
a reggeli ködöt is táncba cibálja
elszáradt levelek bogáncsa pereg
az évgyűrűket takaró háncsra és
a törzs közepén egy lusta fakopáncsra
vörös bóbitája hajnaltűzként
lobog át a mennyországba
karmainál újra kizöldül a moha
mintha egy darabka őszt reinkarnálna
és lassan fölszámolja magát az idő
folytonossága a szürkéségből is messze virít
a Nap első sugara aranyport szítal a platánsor agancsaira
és ebben a szikrázó fényes lázban kigyúlva
mintha a följobbvalóhoz hajolna a létezés körvonala
a törzseken hófehér seb ragyog át
a kéreg hiánya mint egy megsebesített őzgida
és délutánra árnyékára térdel az összes fa
mintha imádkozna.*

mimézés

*ásít az ég ásítok én is
arcunkon az este csillagos genezis
fölmarkolom magam a sötétségig
ahol a Hold ragyog de csak félig
átnyúlok a reggeli fényig
a magasság mindent
beragyogó bársonyos miméziséig
rád teríteni az első fölhevült sugarat
ami nélkül minden összeomolhat
fölső szára évmilliárdos gőzöket
súrolhat és reggelenként belőle nő ki a Nap
hogy meleget adjon egy egész univerzumnak.*

MÁTÉ GABRIELLA
Apám a félhomályban

– Elmegyek, apa – csak ennyit mondtam, majd, amikor nem nézett rám, elindultam, át a gyűlölt lépcsőházon, ki a kapun, amely mögött másik életet reméltem. És bár megtaláltam, a régi ház emlékeitől mégsem tudtam megszabadulni, ahogy attól a tompa sajtástól sem, amelyet képtelen vagyok megszokni, és kísér mindenhová, mióta egyedül hagytam az apámat a madaraival. Szó sincs arról, hogy elviselhetetlen lett volna, mégis ez az apró fájdalom űzött annyi év után vissza a százéves házba.

Átlépkedtem a repedéseket az ismerős járdán, a kapu hangosan nyikordult, amikor belöktem. Tudtam, az apámnak az udvaron kell lennie. A bejáratnál szemben, a még mindig csenevész fácska mellett azonban nem láttam senkit. Felfelé indultam. A nyomasztó, sötét lépcsőház a nyár közepén is hűvös volt, a lépcsők nem koptak tovább, mióta elmentem, és minden csak kevéssel volt kisebb, mint emlékeztem. Egyre lassabban lépdeltam a fokokon. Amikor kiértem a gangra, megálltam, hogy a szemem hozzászokjon a fényhez. Pár órája esett, a korlát nedves volt a falak között megült párától, amint belekapaszkodtam. A gránitkockákra meredve lépkedtem a lakás ajtajáig. Mélyet lélegeztem a párás, állott levegőből, és kopogtattam. Lenyomtam a kilincset. Az ajtó nem volt kulcsra zárva. A poros illatot azonnal megismertem, majd, ahogy belépve a szemem hozzászokott a félhomályhoz, egy semmihez sem hasonlítható érzés kezdett növekedni a mellkasomban, ahonnan addig terjedt, amíg végül már a torkomat szorongatta: ide, ebbe az árnyékba tartozom. Szobáról szobára minden egyes ismerős tárgyat megkönnyeztem, miközben hiába szólongattam az apámat. A porszemek úgy táncoltak a délutáni fényben, ahogy azt annyi-

szor magam előtt láttam, az óra az egyik sarokban ketyegett, egyébként mélységes volt a csend. A jól ismert, magányos csend.

Szédelegve, szinte futva igyekeztem kifelé. Zihálva, elfehéredő ujjakkal kapaszkodtam a korlátba. Talán csak véletlenül néztem az udvar felé, amikor végül megpillantottam: ott ült az apám a rozoga fapadon, a fal mellé húzódva egy kicsi eresz alatt, és a kis kert felé kémlelt. Az etetőben csapzott madárcák csipegettek. Amikor az apám nehézkesen feltápászkodott, felrebbentek egészen a kéményekig, bár már régen megszokták őt. Az öregember a zsebeiben kutatott, aztán kétmaréknyi magot szórt a madáretetőbe. A borzas tollú városi cinkék először az első emeleti folyosó korlátjára, onnan kettesével-hármasával az etető tálcájára szálltak. Apám felé, majd felém forgatták a fejüket, bizalmatlanul, ahogy csak a városi madarak méregetnek. Az apám a fejét csóválta, majd felfelé, felém nézett. Bizonytalan lépésekkel, öregeesen átvágott az udvaron, az etető mellett elhaladva dűnnyögött valamit az összerenzenő madaraknak, aztán elindult fölfelé.

– Láttad a madárkáimat? – kérdezte, ahogy a folyosón elég közel ért hozzám. Annyi év után ezt kérdezte meg tőlem először. Nem is válaszoltam, megbántva éreztem magam egészen addig, amíg oda nem ért hozzám. – Szervusz, fiam – mondta.

Abban a pillanatban értettem meg, apám miért ragaszkodik a madaraihoz. Csak róluk tudhatja biztosan, hogy amíg gondjukat viseli, nem hagyják el. És soha életemben még így nem szégyelltem magamat. El akartam neki mondani, hogy nem azért mentem el, mert nem szeretem, hogy már értem és sajnálom, hogy nem maradtam vele. Szememet elfutották a könnyek.

– Szervusz, apa.

Azután mindketten szólanul a korlátra könyökölünk, és egymás mellett bámultuk a madarakat.

Egy Kínában működő könyvkiadó kezdeményezésére a kínai kultuszminisztérium az európai uniós tagországok fiatal prózaírói számára novellapályázatot hirdetett 2014 júniusában *Flash Fiction – Flash Europa 28* címmel. 15–28 év közötti fiatalok 500 szónál nem hosszabb, esetünkben a mai Magyarországon játszódó írásait várták. Az EMMI felkérésére a Magyar Művészeti Akadémia, és ezen belül is én lettem a pályázat hazai szervezője. Az előzsűrizés során kiválasztott írások elbírálásában részt vett Bertha Zoltán irodalomtörténész, Jámborné Balog Tünde prózaíró és Tamás Menyhért költő, prózaíró is. Minden EU-s tagországból az öt legjobb írást várták

a pályázat kiírói, akik vállalták, hogy lefordítják kínai nyelvre, és egy antológiában megjelentetik az így beérkezett írásokat. A magyar pályázat meghirdetésekor az évente zajló *Kárpát-medencei Középiskolás Irodalmi Pályázat* próza kategóriában díjazott fiataljaira is támaszkodhattunk, ennek is volt köszönhető, hogy a magyar zsűri meggyőződése szerint jól sikerült műveket küldhettünk Kínába. Az első öt novellán túl a „második öt” írást is kiküldtük, és a pekingi Balassi Intézet munkatársai vállalták, hogy valamennyit lefordítatják kínai nyelvre. Ezek közül tartott hetet hazai közlésre is méltónak a Magyar Napló Szerkesztősége. **Mezey Katalin**

BARANYA NIKOLETTA

Nevelőapám

Bántott már valaki? Bántottak már igazán? Olyan, akit szeretsz. Bántott már? És nem véletlenül! Nem figyelmetlenségből. Nem feledékenységből. Nem tisztetlenségből, elszólásból, tudatlanságból. Azért, mert akarta. Azt akarta, hogy fájjon neked. És nem is az fájt, amit tett. Hanem, hogy miért tette. Éreztél már így? Bántott már valaki igazán?

Azt is akarta, hogy félj. Rád akart ijeszteni. Azt akarta, hogy veszíts el minden komfortot és kontrollt az életedből. Azt akarta, hogy ne maradjon semmi, csak ő. Hogy tőle függjön az életed, és ezzel megszabolhasson. Ezt akarta. Így is tett. De addigra már inkább elveszíténél mindent, csak menjen ő is velük. Lennél inkább nincstelen, csak ő ne bántson többet! Éreztél már így? Akartál nincstelen lenni?

És te nem tudtad, hogy mit kellene csinálnod. Fogalmad se volt, mi lenne jó, vagy legalább kevésbé rossz. Nem tudtad, mert eddig bármit is tettél, az rossz volt. Nem tudtál semmit, csak azt, hogy nyűg vagy. Azt, hogy mindig rosszat teszel. Egy semmi vagy. Egy senki. Nem érsz semmit. Bármikor kirúghatnak. Nem a te házad. Az örökös terrorban élni. Mikor azt sem tudod, mikor mosolyognak rád, mikor vicsorognak rád, ha elhagyod a szobádat. Nem is

mersz kimenni. Kicsi a szoba, nincs bent hűtő, éhes is vagy. De kihagyod a vacsorát is, csak ne kelljen kimenni. Már nem is iszol, mert messze a vécé. Még véletlenül összefutnátok. Ismerős? Szomjasan, száraz torokkal a másfél literes ásványvíz mellett? Az az igazi szomjúság. És közben még sírsz is. A könynyeid sósak, és csak szomjasabb leszel. Éreztél már így?

És tudod, hogy nem lesz másképp holnap se. Évek óta számolsz vissza, mikor mehetsz el anélkül, hogy megbántanád anyádat. Mert őt szereted, ahogy ő is téged. De anyád őt is szereti. És ő nem fogja abba hagyni, amit csinál. Mert ő így szereti. De olyan messze még a tizenhét. És hova mész majd? És miből? Akár az utcára is. Csak el innen. Mert meleg a családi fészek. Annyira meleg, hogy évek óta lánghol is. És te nyeled a füstöt. És te égsz benn. És mégse futsz el. Éreztél már így?

Évekig hallgattad, milyen önző is vagy te. Erre elmenekülnél egyedül? Hátrahagyva anyukádat és testvéreidet? Vele? Szeretik őt. Ő is őket. De téged is szeretett. Mégis ilyen lett. Tényleg lennél olyan önző, hogy megteszed? Bennhagynád őket a tűzben? Hisz tudod, ha az ajtó kinyílik, a lángok magasabbra csapnak. Ki kéne őket is rántani. De hogyan. Ők szeretik a tüzet. Úgy, ahogy egykor te is szeretted. És nem tudod, mit kellene tenned.

Éreztél már így?

MIKLYA EMESE SÁRA

Magány

Két éve nem beszéltek egymással. Károly mindig is csendes ember volt, nem érezte bűnnek a magányát. Két év. Néha súlyosnak tetszett az idő, néha pedig egészen könnyűnek, csak nézett ki az ablakon át, életeket figyelt, jó volt neki ez így. Magdolna amúgy is az életet választotta, a nagyváros meg a panelház, a nyüzsgés volt mindig is az első. Néha ránézett az öreg fotóra, emlékezett még a füledt levegőre, a tarkóját meg-megcsapó szellőkésekre, a hídon álltak. Hiába mondta, hogy nem a legromantikusabb egy lánchidas fotó, Magdi kötötte az ebet a karóhoz, ez a divat, tessék csak mosolyogni, szájon csókolni, ölbe venni, amit a fotós kér. Aztán vissza a vidékre, a szép fehér ruha a szekrényben végezte, beleszáradt a tisztaság, szálai közé bevette magát a keménység. Egyszer, igen, egyszer bement a nagyszobába Panka, ki-

csi volt még. Mezítláb totyogott végig a tyúkszaros udvaron, a fehér csipke büzlött. Magdi utána hosszú órákon át nézte magát a tükörben, szidta az életét – gondosan artikulálva, mert utálta a tájszólást.

Károly ült, nézett ki az ablakon, életeket fejtegetett, a régi fotót nézegette a szemközti polcon, két éve már, hogy nem beszéltek.

Panka leérettségizett, ezzel volt tele a falu. Csak kevesek végezték el a középiskolát, pláne, akik tovább is tanultak. Magdi dagadt a büszkeségtől, az én lányom, ugye, mert a nevelés, igen, azon múlik minden. Károly, lódulj a konyhába, ez nálunk, tudják, már csak így megy, az öreg paraszt, hát nem tőle örökölte az észet, az biztos. A férfi felállt – persze, hogy segített, nem akart megint a kutyával aludni, fröccsöt akart és televíziót.

Aztán csak egy cetlit talált az asztalon, Pestre mentem a gyerekekkel, a papírokat majd írd alá.

Csendes volt a ház, csendesebb, mint valaha. Itt nem volt bűn a magány.

VÖRÖS ANNA
folyók hidakkal

állok a zuhany alatt. a meleg vizet engedem, folyjon végig a hátamon, a gerinc mélyedésén. özgerincforma. közben hallgatom a többiek visszhangos beszélgetését, figyelem őket a tükörből. szakkollégista lettem. az első időszakban mindenhol nagy szájjal hangoztattam, meg hogy c-vel van, Collegium. aztán elkezdtem szégyellni, mert a csoporttársak az egyetemen azt hitték, akkor most már perfekt vagyok olasz nyelvből. pedig csak egy év alatt tanultam meg. egy év amúgy is rengeteg idő. annyi idő alatt fel is lehetne nőni, körbeutazni a világot, a fal sarkában lévő penész is tovább tud terjedni annyira, hogy belepje az egész falat, sőt, a másik szobafalat is. vagy meg lehet tanulni olaszul.

a Lánchíd nem volt akkora szenzáció, mint vártam, pedig előtte csak képeken láttam, meg az augusztus huszadikai *István, a király* rockoperákban. persze szép. tömör. világít. mint a bikinivonalak nyár estéken, talán augusztus huszadikán. a Szabadsághídon minden nap átmegyek, villamossal. nézem a Dunát, tényleg mindig más, ahogy magába olvasztja a napsugarakat, vagy ahogy egy fiú az első szál elszívott cigijét dobja a vízbe, és a hullámok utánakapnak a csikknek. ahogy az emberek állnak-ülnek a rakparton. ahogy Budapest gerincén átfut a Duna vize, mint az enyémen is a zuhanyzóban. ahogy a többi hídon is vannak villamosok, és ott is valaki ugyanezt gondolja a Dunáról, és ahogy sosem találkozik a tekintetünk, csak a sajátunk az ablak üvegén.

a bal szélső kabinban szoktam zuhanyozni. most a falicsempék találkozásánál végighúzom az ujjamat. apró folyókat csinállok a fugában. a vénák a csukló-

mon hasonlóan keresztezik egymást, mint a falon a fugavonalak. csak a vérerek ferdén. vérfolyók vannak bennem. az egyik lány azt mondja, ő buddhista. meg hogy hatha jógáznom kellene. szivárványszínű a pizsamája. azt ígéri, csinálunk számmisztikát, ha hétvégére a koliban marad. ő tele van egyessel, de az jó, teszi hozzá. elképzelem, ahogy tele van egyessel, a dereka, a lába, a gerince szögegyenes csikokból áll. szivárványszínű egyesekből.

a zuhanyzóban olyan áporodott szag van, mint a balatonfenyvesi nyaralónkban. erős, tömény nyárvágyat érzek, olyat, mint a bögre alján maradt kávézacc. egyik nyáron az újsághoz mellékelte szemfestékekkel a nővérem csuklójára véraláfutást maszatoltunk. más nem jut eszembe ezen az emléken és a szagon kívül, de mégis minden lényeges dolog ott történt velem. amelyek csak a háttérben mennek végbe, amíg mi a szemfestékekkel baromkodunk. amikor másnap lemegyünk a partra fürdeni, a fények másmilyenek lesznek, és minden úgy hat, mintha egy megbarnult fényképet néznénk, a hatyúk pedig már más strandon kunyerálnak. valahogy így, ennyit érzékelünk belőle. a tesóm a csap alatt dörzsöli a bőrét, hogy lemossa a festéket. a bőre már kipirosodott. bálnapacni a csuklóján. a mosdókagylóban narancsos-pirosas vízcseppek, vízpatakok.

a zuhanyzóban öt zuhanykabinnyi folyó van alattunk. alattam. hallok a vezetékekben a víz csörgését. csörgőkígyó. a fumei úti sírkertben vannak eltemetve a költők és írók, meg a többi művész. voltam ott egyszer. fiume olaszul folyót jelent, menni valahonnan valahová, és közben jeleket hagyni. ívesre csiszolt sziklákat, városokat, embereket, és közben csak a zuhogó vízre figyelni. ahogy a lényeges dolgok a háttérben történnek, a csobogáson túl. mondjuk, a balatoni nyaralónkban.

DOBI FRIDA
Drága Nővérkém!

Úgy látszik, létezik Isten is, meg Ördög is, hisz arra vetemedtél, hogy írj nekem. Nem mintha vártam volna, vagy szükségem lenne rá vagy rád. Körülbelül annyira érdekel, mint a pár országgal arrébb pusztító kolera. Ó, és ha már országoknál tartunk, milyen Párizs? Gondolom, élvezed azt a puccos világ végét, amely számodra a világ közepe.

A kérdésed bicskanyitogató volt, de mielőtt két sorban letudnám az egészet, gondoltam, megosztok veled néhány családi sztorit, csak hogy ne érezd, hogy kimaradsz minden jóból. Elvégre mióta elmentél, beköszöntött hozzánk a változás szele. Képzeld! Szabadon lélegzem. Igaz, a levegő szmogos és mérgezett, de legalább már tudom, mi a különbség az illat meg a szag között. No, de a családi élmények!

Apa köszöni szépen, jól van. A munkahelyén akadt tán valami problem, de nem jegyeztem meg, és tudom, hogy nemcsak engem nem érdekel, de téged

sem. Egyébként közte és az érinthetetlen, istent játszó nagynénénk közt van egy apró mosolyszünet, amely talán megédesíti a napjaidat, és nemcsak azért, mert levegőd a káröröm. Úgy kezdődött, hogy Réka megorrolt, mert apa elrontott valami könyvelést, ráadásul némi pénz nyomtalanul odalett. A következő: öskáosz, vízözön, meg Babilont idéző mellépofázás. Volt itt káromkodás, ajtóhasogatás, verekedés – az értelmes beszéd, magától értetődően, kimaradt. Szóval minden, ami egy tipikus magyar vígjátékban megfér egymás mellett. Végigröhögtem az egész száználmas vitájukat. Minden egy apró botlással kezdődött, amely az utóhatást figyelembe véve évszázados sérelmeket kapart elő, esküszöm, egymás fejéhez vágta mindent, még azt is, amit nem kellett volna. A vége az lett, hogy Rékánál kiborult a bili, ordított, tört-zúzott, mint valami hülyegyerek. Sosem láttam még ilyenek. Ez volt az a bizonyos momentum, ami után elröpült a nevetetnékem. Te nem tudod, milyen érzés, épp ezért elárulom: elkésztő példaképet összetörve látni. Tudom, tudom! Most próbálsz a fejedben valami szinonimát találni az „elkésztő”-re, hisz ez a fogalom számodra ismeretlen. Ne aggódj, megígértem már, majd kapsz karácsonyra egy értelmező kéziszótárt az emberi érzésekről, hátha az segít valamicskét.

A többiekkel nem sok minden van. Anya szokás szerint túlpörög és ritka bosszantó. A kötés lett a legújabb szenvedélye. Ne kérdezd, miért, én sem értem. Sze-

rintem tényleg kezd bekattanani. Az még oké, hogy köt, de ha már nem eszik, nem alszik, és nem fogja fel, ha hozzá beszélnek, na, az már valami nagyobb gikszer.

Ájulásig ajnározott testvérkének pedig eltörte a lábát, szóval semmi extra. De mivel tudom, hogy mennyire érdekel szerencsétlen sorsa, és imádod, ha mindenről beszélek, csak a lényegről nem, ezért belemegyek a részletekbe. A suliban magasugrás volt, a gyönyörűség rosszul esett, és lába tört. Na, akkor népszerűsége mind a családban, mind a suliban megnőtt, komolyan, csak a Sátán nem látogatta meg, hogy ójaj, mi lett szegény Ádámkával! Iszonyat, de leukémiásoknak kijáró figyelemben lett része. Jobb, hogy nem voltál itt, elhányta volna magad.

És tudom, hogy nem érdekel, de megvagyok. Mondanám, hogy hiányzol, de most túlságosan gyűlöllek ahhoz, hogy bármi ilyesmit mondjak vagy írjak. Ha legközelebb eszedbe jutok, csak idézd fel az arcom, és hagyd annyiban. Hidd el, többet érek azzal, mint egy kibaszott levéllel, amelyben csak egy kérdés áll, amiről tudom, hogy a legkevésbé sem izgat, max. abból a szempontból, hogy mit kell anyagilag finanszíroznod. Elcsesztem, Liza, kegyetlenül elcsesztem. Csupán az vigasztal, hogy tudom, te is. Sovány vigasz, de vigasz. Ennyi elég. A francba velünk.

Egyébként a kérdéssre válaszolva: igen. Ne aggódj, elvettem a gyereket, te rohadék.

Ölel, örökké bálványozó kishúgod:

Laura

VÁCZI LAJOS

Battle without Honor (or Humanity)

– Ez a Repülő Puli – mutattam a barátomnak.
– A kedvenc helyem – tettem hozzá, azonban leginkább, valljuk be, szart rá.

Velem volt Nike, talán még nem mondtam, az én kis drágaságom volt, akit a szerelmemmel együtt neveltem. Jobban örültem volna, ha nincs ott, mert féltem, valaki felkapja, majd elinal vele – volt már ilyen, csak annyit mondok. Egyáltalán nem ritka.

Néha megsimogattam a fülét (Nike-nak), majd kértem egy kutyatálat neki a pultos lánytól. Zöldet hozott. Két sört kértem, de olcsót.

Tulajdonképpen kérhettem volna a drágább sört is, mert, mint mondtam már, jó helyen dolgoztam, olasz cég, meg minden, bár olaszul sehol nem kell tudni, de attól még jó nyelv, vagy mi.

A Repülő Puli tulajdonképpen azért jó, mert kutyabarát. Tehát járt a kutyatál, járt a sör. Persze, egyébként sem mentem volna be olyan helyre, ahol ferde szemmel néznek ránk.

Elkezdtem mesélni az életem azóta, hogy nem találkoztunk. Már két éve, bazmeg. Kettő.

Szóval nem tudtam, hol kezdjem. Nem mindig voltam a tintahalzabálókkal, két éve valahol Varsóban dolgoztam. A lengyelekkel, ahol *duży cycki* minden mennyiségben, *kuchnia polska Żubrówka*, na, az aztán hányásig. Ekkor még Katussal jártam. Vagy velem azután, na, tökmindegy. Ipari alpinista voltam,

telekommunikációs technikuson, mert a cycyin kívül aztán többet nem is tudtam nyögni. Csirkebeleket húzogattam az oszlopokon, alállomásokat telepítettem, hotspotokat építettem, rogyásig. Jól jött, amikor a nap végén már került is a rakéta az asztalra. Alig bírtam eltalálni a *pokójba*.

Az utolsó nap nagyon összeveszttem a főnökkel. Ez is a napi italozás után történt. A fene tudja már, mit mondtam a seggfejnek. 13 zloty volt nálam, ezzel kibasztak a reptéren, majd úgy mentem haza, ahogy tudtam. A személyimet elhagytam. Mutattam a jogosítványomat, nem fogadták el, *you can not fly*, már hogy a picsába ne *can fly*.

Előkapartam az adópapíromat is, nincs rajta ugyan fénykép, de ott a nevem, legyen már elég. Ment fél óra telefonálás, „nagyon utállak”-képet vágtam. Nike, nem! (Mindig ugrál.)

Fontos, hogy a kutyád tudja, ki a falkavezér.

Az alábbi dolgok létfontosságúak:

- Nem mehet be előtted az ajtón.
- Nem aludhat veled egy ágyban, csak kivételes

helyzetekben, de mindenképp valami saját alvóhely kell neki.

– Csak utánad ehet.

Úgy éreztem, hogy ezt létfontosságú megértetnem a barátommal.

Csak hazaértem Lengyelországból, rögtön mentem vissza a bárba, ahol pultosként dolgoztam még az alpinista korszakom előtt. Fontos, hogy az ember több lábon álljon. Volt egy szakadt BMW-m is, na, hát arról se nagyon akarok beszélni, de volt. Egyszer majdnem telibehugyozta egy füves vízilabdás.

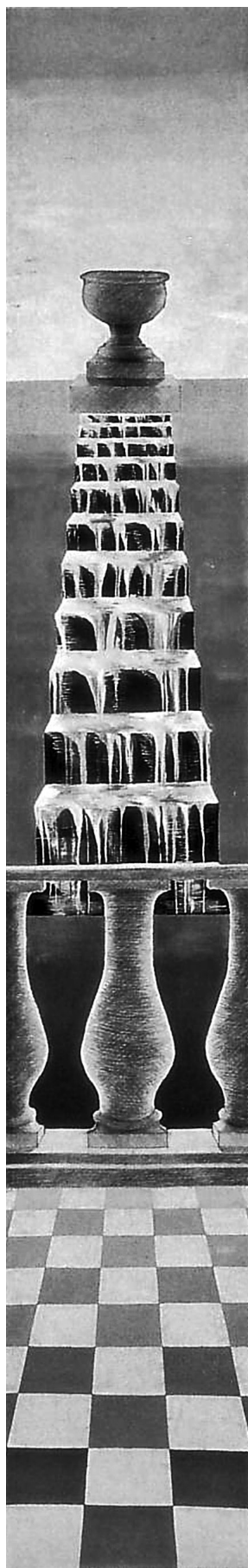
Ekkor már nem csencseltem radiátorokkal, meg raklapokkal. Volt kertészeti vállalkozásom, ájfónszer-vízem, minden szar, érted.

Tulajdonképpen ekkor már halálra untam magam, beszéltem a digókról, minden, már egy órája, ez meg (Nike, nem!) egy rohadt szót nem tud mondani. Elkedvtelenedve kortyoltam az olcsó sört (370). Hát ez kész, a kedvem elszállt, meg az agyam is. Hugyozom, és fizetek. Mondtam, jó.

Hazavittem Nike-ot.

Petőfi emlékére (50 × 50 cm, gobelin, 5-ös felvétel, selyemszál, szövés, növényi elem, 1999)

Várakozás (240 × 50 cm, pannó, festés, ceruzarajz, 2008)

KNEISZ DÓRA

Országok temetője

Hedvig szórakozottan bámulta a csészét a kezében, benne azzal a folyadékkal, amely megtanította neki a halandóság titkát. Vagyis a teával. Ez az ital döbbsentette rá az élet egyik legnagyobb titkára. Arra, hogy a törekeny emberi élet éppen attól olyan értékes, hogy ijesztően hamar elfogy.

Más dolgok pedig attól válnak módfelett fontossá, hogy sohasem fogynak el. Például az előttük álló út.

A lány mélyet sóhajtott, és sokadszorra is felidézte, hogy miért is van most itt.

A tea összekötötte a jelent a múlttal. Hedvig ugyanis azon a napon is éppen mentolos teát szűröcsölt, amikor a húga, Henrietta beállított a lakásába, hátizsákkal a hátán, széles vigyorral és olyan külsővel, mint aki éppen most lépett partra egy megáradt folyóból.

– Megtaláltam az országok temetőjét – közölte egyszerűen.

– Az országok temetőjét? – ismételte Hedvig barátja, Márk, kellő iróniával a hangjában. – Úgy érted, azt a temetőt, ahová az egykoron létezett országok élő testté varázsolt valóját rejtették? Kiscsibe, az a hely nem több városi legendánál. Ráadásul a történet szerint a huszonegyedik század utolsó élő boszorkánya tette ezt, kétségbeesésből, hogy megmenthesse a hazáját... Heni, ugye te sem hiszed el, hogy ez igaz lehet?

– Nem hiszem, hanem tudom. Mi több, most már azt is tudom, hogy hol van Magyarország holtteste.

– Na, és hol?

– Ott, ahol a Tisza kettéágazik.

Hedvig körbeforgatta a meleg folyadékot a pohárban. Jelen pillanatban sem tudta volna megmondani, miért követte a hűgát egészen a folyóig. Volt némi értelmé annak, amit mondott. Hiszen or-

száguk történelme ott kezdődött el. De hogy maga is hitt-e abban, hogy találnak ott bármit? Nem. Egyáltalán nem.

Ám a test, amelyet egykoron Magyarországának neveztek, ott várta őket.

Jó néhány évvel ezelőtt, amikor az embereket még érdekelték a birodalmak sorsai, egy tudós számításokat végzett. Ha egy ország szívét legkésőbb tíz évvel azután újraindítják, hogy lakosai elhagyták azt, újjáéledhet. Ha az illető nem hibázott a számításaiban, még egy hónap állt rendelkezésükre. Tehát ő és Márk felpakoltak annyi élelmiszert, amennyit csak elbírtak, és elindultak a test középpontja felé.

Hedviget egy cseppnyi langymeleg tea rángatta vissza a jelenbe, mely a kézfejére hullt, éppen időben ahhoz, hogy értesüljön barátja elhatározásáról:

– Visszafordulunk – jelezte Márk. A lányt nem lepte meg túlzottan a kijelentés. Immáron másfél hete gyalogoltak szülőhazájuk végtelennek tűnő torkában, élelmiszer- és italkészletük megcsappant, így dönteniük kellett: vagy visszafordulnak, vagy pedig továbbhaladnak, és talán felélesztik azt a bizonyos szívet, talán nem, de egész biztosan éhen halnak.

– Úgy érted, visszafordulsz.

– Hedvig, ugye csak viccelsz?

– Nem én.

– Meg fogsz halni. Méghozzá értelmetlenül.

– Tudom.

– Mit adott neked ez az ország, hogy hajlandó vagy érte az életedet adni?

– Történelmet. Szülőföldet. Embereket. Önmagamat. És hitet. Hiszek abban, hogy mindezekért megéri próbálkozni. A végsőkig.

Márk kinyitotta a száját, de nem talált szavakat. Így csupán felkapta a hátizsákját, és elindult visszafelé. Nem fordult vissza. A léptek hangjából megértette, hogy barátja a másik irányba indult el.

SCHIFF JÚLIA

Padlás

Bărăgan, 1951–1956

*A szalmatetőn átszivárog az esővíz,
és mi, gyerekek, kezünkben lábasokkal,
tepsikkel a gerendákon egyensúlyozunk.
A szél önmagával fogócskázik,
füttyül, a fedőszék orgonáján improvizál,
aztán elfújja fejünk fölül a szalmatetőt.*

*Reggel a tisztára söpört telep
a sztyeppe tenyerén
– a lemeztelenített háztetők
mint partra vetett őszállatok –
nem ismer önmagára.*

*Csendben kerül el,
még arra sem volt ideje,
hogy elkiáltsa magát.*

Vontatópályán

*Az itt és az ott.
Egyensúlyozó művészet. Néha,
mint a jól sikerült költemény,
felcsillan a szerencse.
A világba vetett elszánt bizalom –
múló pillanat.
Az egymással kibékülő ellentétek
semmivel sem kecsegtetnek.
A vontatott évek fölötti
tehetetlenség tudatával
a legkisebb közös nevezőt védelmezed,
amely,
alighogy megtaláltad,
azonnal elveszett.*

A haza képe

*A nagyváros közepén
egyszerre csak
felbukkan
a másik haza:*

*hepehupás kövezet,
akácfasor,
rozoga kapu.*

*A visszahozhatatlanban élünk,
de mindenhol vezetnek
utak arra felé.*

Felnőtté válás

*Határokon túli
különös ország.*

*Lesben várja
az alkalmas pillanatot,*

*hogy kirobbantsa
a háborút.*

Késő feltámadás

*Mivel ideje ismét eljött,
kivonul a faluba
baldachinja védelmében
a Feltámadott.
Gyümölcsfa-menyasszonyok,
az ablakokban gyertyák
világítanak. Hívek
maroknyi csoportja
kíséri imádkozva.
Bütykös kezek kulcsolódnak
a gyermekek hitét
idéző
szokatlan mozdulatra.
A föld elnehezít.
Csak a remény kúszik
a fénybe vakon.*

Látvány és emlék

Beszélgetés Simonffy Márta textilművésszel

– Mikor gondoltál először arra, hogy képzőművész leszel, és hogyan vezetett az utad az Iparművészeti Főiskolára?

– Már nagyon korán, általános iskolás koromban szerettem rajzolni. Szüleimnek, akik az ötvenes években sok meghurcoltatást és nélkülözést éltek át (mint oly sokan ebben az országban), az volt a céljuk, hogy mind a ketten: a nővérem és én is azt csináljuk életünkben, amit elhivatottan szeretünk. A nővérem orvosnak készült, és az is lett, én pedig nagyon szerettem rajzolni, festeni. Már általános iskolás koromban Sikuta Gusztáv szakkörébe járhattam, aki a „képző gimiben” is meghatározó tanárom, mentorom volt. Mindig nagyon biztatott, de mivel a Képzőművészeti Gimnáziumban is „iparos” osztályba jártam, nem mertem a Képzőművészeti Főiskolára jelentkezni. Így az Iparművészeti Főiskola textil szakán végeztem 1970-ben, és épülettexstil volt a diplomamunkám. Az erre való felkészülés, az építésszel és a belsőépítésszel való együttgondolkodás tette lehetővé, hogy egy nagyméretű festett falikárpit-kompozíció lett a leglényegesebb eleme a diplomámnak. Ez a képi megfogalmazás, kifejezési forma maradt munkáimban a meghatározó életem folyamán, talán így „tévedvén” a képzőművészet világába.

– Mit adott a Főiskola?

– A gondolkodás fontosságát. A kifejezés, az összegzés szükségességét. Az élmény, a gondolat átadásának, a megszólításnak, a közlés erejének fontosságát. Ezek elengedhetetlen és következetes megvalósítását.

– Mi határozta meg a művészi szemléletedet?

– Szakmai munkámra, gondolkodásmódomra az építészet esztétikai szemlélete volt hatással, amelyet egyrészt Pogány Frigyes professzortól, másrészt a férjem építész családjától kaptam. A perspektíva, az építészeti, a növényi elemek ritmusa, a figura ábrázolása, mindezek nagyméretű festett, hímzett vagy szőtt kárpitokon, illetve a pannó – annak is a keretre feszített vászon változata – által nyújtott lehetőségek meghatározó szerepet töltenek be a műveim megjelenítésében. Mindig izgatott a térbeliség, ennek érzékletes, plasztikus ábrázolása: az úti kárpit, mint a legjobban mobilizálható, óriás léptéket biztosító textilforma, vagy a pannó, amely az illesztések mentén növelhető. Ezeket már a XIV. századtól használták elődeink a palota- és a templomépítészetben, falak borítására és térelválasztó elemként egyaránt. Módom és lehetőségem volt iparművész és képzőművész kollegáimat megszólítani ezekkel a témákkal és XX., illetve XXI századi válaszokat adni a mai építészet felvetéseire. Hihetetlenül érdekes, nagyléptékű művek születtek, és szerencsénkre rendkívül izgalmas terekben tudtuk a műveket bemutatni, mint például a Trenčsényi várban, vagy a Palazzo Valsechiben Milánóban, és számtalan más gyönyörű helyszínen. Szeretem a közös kiállításokat, mindezek szervezését, megvalósítását, az általa létrejövő különleges megmérettetést, amely minden szempontból előbbre vivő lehetőség.

– Mi ösztönzött egy-egy emlékeztető műved születésekor?

– Rendkívül inspirálóan hat rám a látvány és az emlék. Ezek a tartalmi elemek vizuálisan összegződnek, lejegyződnek bennem. Nem mindig képen, gyakran először írásban, „versben rajzoló le” őket.

„WILANOW... .. elvesztem a bokrok labirintusában... .. a végtelenbe / futó, ember alkotta fegyelmezett világban... .. hol tegnap még az aranyló / nyári fények... .. ma zúzvara rajzol fent az égnek... .. hol a kertek bennem / élnek... .. hol a szél viharrá érhet... .. hol a menydörgés vád és ítélet..... hol / nem tudom titkát az éjnek... .. hol a kékek velem nevetnek... .. hol a zöldek / engem szeretnek... .. hol a vágyak titkolóznak... .. hol a vöröset hiába adtad / ... .. vagy mégis?... .. az ég alját takartad... .. hol a szürke felhőben úszva, / a rózsaszín közé bebújva... .. hol eget festek és nyári alkonyt!... .. ODA / most is visszamennek... .. HIDD EL, NAGYON SIETNÉK!”

– Min dolgozol?

– Sokat rajzolok, kis vázlatokat, és írok melléjük. Ez most nagyon fontos nekem. Mellette egy nagyméretű pannóval foglalkozom. Sajnos még csak a vázlatával vagyok készen. Pedig, ha minden jól megy, akkor az olasz művészekkel együtt állítunk ki késő ősszel itt, Budapesten.

– Nemcsak az alkotói, de a művészeti szervezőmunkád is jelentős. Kérlek, sorold fel a legfontosabb tárlatokat, amelyeknek létrehozásában részt vettél, illetve amelyeken te is kiállíthattál!

– Szerencsés vagyok, hogy először a Textilművészetért Alapítvány elnökeként, majd a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének elnökeként számtalan tárlatot szervezhettem, rendezhettem itthon és külföldön egyaránt. Ide tartozik az Iparművészeti Múzeumból induló, sok-sok helyszínt bejárt *Tapes Itineris*, vagyis az *Úti kárpit*, és a *Zászló biennálé*, amely nemzetközivé érett, és izgalmas, sokszínű, személyes üzenetet hordoz. Hatalmas és örömteli vállalkozás volt a Műcsarnokban 1956 emlékére rendezett, *Az út* című képzőművészeti tárlat, amelynek huszonnégy nap alatt hétezer-háromszáz látogatója volt, mintegy demonstratív megmozdulásként 2006-ban. Az Iparművészeti Múzeumban a *Craft & Design* kiállítás szintén nagyon sok látogatót vonzott. Debrecenben, a Modernben a *Pannó-panorámák* tárlata. Milánóban a *MIA*, majd a Palazzo Morando, valamint a Palazzo Izmibardi tárlatai. Ezek mindegyikén volt módom részt venni. A *Pentatónia* kiállítás és öltözék-bemutató kurátora és rendezője voltam Milánóban, a kiállítás az olasz divatkamara elnökének, Mario Bazzellinek meghívására valósult meg.

Lehetőségünk nyílt a külföldi magyar intézetekben (Bécs, Berlin, Párizs, Brüsszel, Madrid, Varsó, Pozsony, valamint meghívottként Vilnius, Lodz, Krakkó, Dansk, Wroclaw, Monza, Laveno) kiállítani. Milánóban, Varesében, Brüsszelben,

az Európai Parlamentben több esetben rendeztem kortárs magyar tárlatokat, ahol sokszor magam is kiállítottam. Belgiumban Andennben a Kerámia Biennálén a kortárs magyar iparművészek voltak a díszvendégek.

Vadszőlő (260 × 150 cm, vászon, festés, ceruzarajz, kollázs, 2004)

Itthon 2014-ben Szentendrén a Művészet Malomban megrendeztük *Evidencia* néven immár a harmadik szobrász biennálét. Szintén 2014-ben valósult meg Szombathelyen egy nagyszerű, nagyszabású kortárs festészeti tárlat *KÉPTÁR-HÁZ* címmel, 214 mű szerepeltetésével.

2015-ben két kiemelkedő eseményre kaptunk meghívást. A milánói világkiállításon *Egy hely az asztalnál* címmel két iparművészünk vett részt, ezen kívül szintén a világkiállítás keretében harminc, kortárs iparművész mutatkozhatott be az *Európa kortárs iparművészete* című tárlaton.

Egy rendkívüli érdeklődésre számot tartó tárlatot valósíthattunk meg Genovában 2015 júliusában, a gyönyörű Palazzo Ducaléban az olasz képzőművészek elnökének meghívására, amelyen egy nagyméretű pannóval magam is részt vettem, harminc olasz és harminc magyar kortárs művésszel közösen. A tárlat kísérőrendezvénye egy szimpózium volt, ahol Sulyok Miklós művészettörténész a magyar kortárs képzőművészetről tartott előadást.

Mindezek megvalósítása, illetve a kiállításokon való részvétel jelentős élmény volt és marad az életemben.

– Milyen új művészeti esemény szervezésére készülsz?

– A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége elnökeként a 2016-os évben terveink, terveim sokrétűek. Remélem, sikerül itthon, a Balassi Intézet Budapesti Központ épületében egy válogatott, nagy léptékben gondolkodó szobrász- és festészeti kiállítást megvalósítani. Ebben az évben szeretném viszonzni itt, Budapesten az olasz szövetség genovai Palazzo Ducaléban rendezett magyar-olasz kiállítását egy olasz-magyar képzőművészeti tárlattal. Emellett pedig egy óriási, izgalmas feladatra van felkérésem: a kortárs magyar porcelánművészeink műveit az ázsiai nagykövetségek és a Külügyminisztérium segítségével mutathatjuk be Hanoi-ban, Bangkokban, Jakartában, Kuala Lumpurban és Sanghaiban. Nagy és izgalmas kihívás a porcelán területén óriási hagyománnyal, kultúrával rendelkező világban megmutatni azt, amit a művészeink ebben a műfajban létrehoztak.

Oláh Katalin Kinga

ORBÁN JÁNOS DÉNES

Erős János

Bábjáték (népmese nyomán)

Szereplők

ERŐS JÁNOS

BÍRÓ

BÍRÓNÉ

I. SZOLGA

II. SZOLGA

BORBÁLA, A MEDVE

CSÁSZÁR

MÁRIA TERÉZIA, A CSÁSZÁR LEÁNYA

HUSZÁRTISZT

FRANCIA KATONA

LABANC KATONA

Prológus*A színészek éneklék a színpadon.*

Világnak világa,
hatalmas világfa,
a magos mennyekbe
ér föl koronája.

Gyökere a földet
körbe-körbefonja,
levele a csillag,
virágja a Hold, Nap.

Világfa tövéből
könyörgünk tehozzád,
mi urunk az égben,
küldd őt újra hozzánk.

Küldd el Erős Jánost,
táltosunkat küldd el,
világfára mászott,
ágai közt tűnt el.

Bajban van e vidék,
gazok bitorolják,
bajban a szegény nép,
bajban van az ország.

Csakis ő segíthet,
küldd vissza az égből,
ő védhet meg minket
minden ellenségtől.

Árva szegénylegény,
akiből király lett,
uralta a tüzet,
uralta a vizet,
uralta a szelet,
uralta a földet,
uralta a szívet.

Levele a csillag,
virágja a Hold, Nap,
hatalmas világfa,
táltosok hazája.

Mindközül legkülönb
a mesék gyermeke,
a mesék királya,
vitéz Erős János,
a magos mennyekből
jőjj vissza hazádba!

Színészek kivonulnak. Erős János lehuppan a fáról.

JÁNOS Hip-hop, itt vagyok. Ki szólított? Az ember eltűnik két-háromszáz évig szárnyas lovakon, tulajdonukon röpködni, Tejúton sétálni, oszt rögtön valami baj támad. Sebaj, megoldjuk, csak előbb falkak valamit, mert éhgyomorral én bizony nem dolgozom. Áldott szerencse, hogy hoztam magammal egy kis mennyei szalonnát meg márdártejet, mert ahogy nézem, éhen pusztulhat a szegénylegény ebben a drága hazában.

*Fütyörészve elindul.***1. szín**

I. SZOLGA Emeld, koma, mert magától fel nem mászik!

II. SZOLGA Én emelem, komám, hanem emeld te is, mert cudarul nehéz.

I. SZOLGA Emelem én, de ha ilyen gyenge vagy, hiába.

II. SZOLGA Még hogy én? Annyi erőd sincs, mint öreganyámnak.

I. SZOLGA Mindjárt megnyuvasztalak.

Erős János érkezik.

JÁNOS Adjon Isten szép jó napot. Mit építetek? Templomot?

I. SZOLGA Mi biza a bíró házát.

JÁNOS Segíthetek? Nagy az a mestergerenda.

II. SZOLGA Netené, okoskodik a taknyos.

JÁNOS Pedig én egyedül is felemelem.

I. SZOLGA Takarodj arrébb, kölyök, amíg meg nem sirítünk.

II. SZOLGA Ne avatkozz a mesterek munkájába, mert úgy elverünk ezzel a gerendával, mint anyád a fakanállal szokott.

JÁNOS Jól van, no, én csak segíteni akartam, de ha nem, hát nem, kínlódjatok kedvetekre.

Leül, szalonnázik, közben a két szolga ismét nekiveselkedik.

I. SZOLGA Na, fogd meg, koma!

II. SZOLGA Megfogtam én.

A gerenda visszaesik.

I. SZOLGA Aszontam, fogd meg!

II. SZOLGA Én megfogtam, te nem fogtad.

I. SZOLGA Csak a pálinkásüveget fogtad.

II. SZOLGA Te kecske!

I. SZOLGA Te tulok!

JÁNOS Tényleg ne segítsek?

II. SZOLGA Tűnj el, számár, mert hozzád vágjuk!

JÁNOS Na, most aztán halálra ijedtem.

A szolgálak megint nekiveselkednek, valahogy föltolják a mestergerendát, de az visszacsúszik, és az egész tetőszerkezetet a nyakukba veri.

I. SZOLGA Segítség!

II. SZOLGA Jaj, te fiú, szabadíts ki!

I. SZOLGA Segítség má', me nem kapunk levegőt!

JÁNOS Ilyen nagy vitézek levegő nélkül is elbaldogulnak. Különben is, amióta leszamaraztatok, akkora két fülem nőtt, hogy nem tudom tőlük mozgatni a karomat.

I. SZOLGA Megosztjuk veled a napszámot.

II. SZOLGA Meg a sült kacsát.

JÁNOS Ez már másképp hangzik.

Kiszabadítja a fickókat, csak úgy hajigálja arrébb a nehéz gerendákat.

I. SZOLGA Azta hej, hogy te milyen erős vagy... Hogy hívnak, fiam?

JÁNOS Csak úgy, Jánosnak.

II. SZOLGA Ilyen nagy erőt nem láttam még. Ejszen sárkánytejjel szoptattak...

JÁNOS Hát én nem emlékszem, hogy valami rusnya nagy anyagíyk szorított volna a pikkelyes kebelére, de jóféle bihaltejet ittam eleget.

I. SZOLGA S hát honnét jöttél?

JÁNOS Mennyfalváról.

II. SZOLGA No, ott még nem jártam.

JÁNOS Nem is fogsz, mert hetedhét faluval arrébb van, s Pokolfalván keresztül vezet az út odáig, s ott általában elakadnak a jómadarak. No, de ne saorítsuk a szót, fogyjon a munka.

Nekiveselkedik, és feldobja a tetőt.

I. SZOLGA A ponciusát.

II. SZOLGA Hát ezt hogy csinálta?

I. SZOLGA Megmentetted az életünket...

II. SZOLGA ...a becsületünket.

I. SZOLGA Isten fizesse!

JÁNOS Inkább fizessetek ti!

I. SZOLGA A napszámot megkapod, amikor mi is megkapjuk a bírótól. A kacsá vót, nincs.

II. SZOLGA Kacsá vót.

I. SZOLGA De ha már ilyen erős vagy, el kéne szegődnöd a bíróhoz.

II. SZOLGA Az ilyen táltos legény királyi napszámot kapna, fel is öltöztetnének, még lovad is lehetne.

JÁNOS Azt mondod? Beh jól hangzik...

I. SZOLGA Ugye.

II. SZOLGA De siess ám, nehogy valaki mást vegyen fel!

JÁNOS Akkor megyek is, mert folyton éhes vagyok, s rám férne a jól tartás, no meg a szép ruha, hogy mutassak valahogy a lovon, amikor menyasszonyt keresek magamnak...

II. SZOLGA Menj csak, menj...

János elsiet.

2. szíjn

- I. SZOLGA Bruhaha, szép ruha...
 II. SZOLGA Hogy mutasson valahogy a lovon...
 I. SZOLGA Majd ad neki a bíró ruhát.
 II. SZOLGA S az a kélgyó bíróné meg lovat hozzá.
 I. SZOLGA Brrr... Rusnya állat mind a kettő.
 II. SZOLGA Gyere, komám, együk meg azt a kacsát!

Esznek, csámcsognak, érkezik a bíró.

BÍRÓ Azt a teremburáját, azt a hetvenhét szentségít, azt a kutyapiculáját! Mi folyik itt? Lustálkodtok, zabáltok, tömitek a beleteket, hitvány léhütői? Hát azért fizetek, hogy jeget aszaljatok? Hogy etetne meg titeket az ördög csúszómászó bogarakkal, izzó parázzsal, hogy lakjatok jól végre!

I. SZOLGA De tekintetes uram! Nem látja? Minden gerenda a helyén van.

BÍRÓ A mennydörgös mindenit, a láncosteringettéjít, a macska bajsztát, hát ezt hogy csináltátok?

I. SZOLGA Mi csináltuk...

II. SZOLGA Mi csináltuk... mi ketten.

I. SZOLGA Minden segítség nélkül.

BÍRÓ Ejnye, hogy megtáltosodtatok. Egy hete vacakoltok, aztán egy nap alatt fölépítetek. Kit akartok becsapni, semmirekellői? Engem? A bírót? Szerintetek azért lettem bíró, mert nincs eszem, ti meg azért vagytok szolgák, mert olyan okosak vagytok? Na, ki vele ízibe, amíg elé nem veszem a korbácsot, kik segítetek?

I. SZOLGA A nénikém becsületére esküszöm, mi voltunk... Főleg én...

A bíró korbácsolni kezdi őket.

BÍRÓ Nekem hazudtok, semmirekellők? Nekem, aki az egész járásban minden tolvajt, rablót elfogott, kivallatott és felakasztatott? Na, most titeket is felkötlek, de előbb kiverem belőletek a szusz! Adok én nektek, nyavalyások, hitvány kukacok...

II. SZOLGA Jaj, kegyelmezzen, tekintetes bíró úr, elmondok mindent.

BÍRÓ Na, halljuk, ebadta!

II. SZOLGA Idejött valami fickó, egy messzi faluból. Jánosnak hívják. Úgy hajigálta a gerendákat, mint a gyufaszálakat, életünkben ilyet még nem láttunk.

BÍRÓ Egy szál legény? És ezt most higgyem el...

I. SZOLGA Jaj, bíró uram, így történt. Mennyfalváról jött. El is küldtük bíró uramhoz. Úgyhogy irgalmazzon nekünk, bíró uram, látja, hogy csak jót akartunk!

BÍRÓ No, ha jót akartok, akkor szökjetez neki a falnak, és egy héten belül legyen meg a ház, mert ha nem, fölaprítalak, ízekre szagatlak, és a döngkútban végzítez. Én meg megyek, megnézem magának azt a csodalegényt.

Bíró el. Szolgák jajgatnak.

II. SZOLGA Jaj, koma, én költözöm el, mert ez képes a döngkútba aprítani minket.

I. SZOLGA Komám, megtalál ez minket, még a pokolban is, mert oda is bejáratos. Megkeserülöd ezt még te, te Erős János...

3. szíjn

A bírók háza

JÁNOS Van itthon valaki?

Semmi válasz.

JÁNOS Instállom, van itthon valaki?

BÍRÓNÉ (*Undok női hang bentről*) Nincs.

JÁNOS Kezicsókolom, ne tessék bolondkodni a szegénylegénnyel!

Bíróné kirohan, laskasírtóval a kezében.

BÍRÓNÉ Tilos a koldulás! Takarodj innen, senkiházi bitang!

JÁNOS Nem is koldulni jöttem, instállom. Szolgának szegődnék.

BÍRÓNÉ Van szolgánk elég, nem kell még egy naplopó.

JÁNOS De drága nagyságos asszony! Én olyan naplopó vagyok, aki valóban a napot is lelopná az égről, ha egy ilyen szépasszony, mint a nagysága arra kérné. Legalább tegyen próbára, nézze meg, olyan erős vagyok, amelyet még sosem látott.

BÍRÓNÉ No, de hetyke legény vagy, és milyen mézes a nyelved. Ugyanbiza, hogy tegyelek próbára? Törjem el a hátadon ezt a laskasírtót?

JÁNOS Nagysága drága, kár lenne azért a szép laskasíróért. De ha felemelem a szekeret s a lovat, akkor megengedi, hogy a tekintetes bíró uram színe elé járuljak?

BÍRÓNÉ Ne bolondkodj, legényke, az a ló négy mázsa, s a szekér még egy annyi.

JÁNOS Egy kis semmiség csupán, hogy higgye el már végre, én vagyok a legény hetedhét országban.

Odalép, egyik kezével fölemeli a lovat, másikkal a szekeret. Közben megérkezik a bíró is, látja a történeteket.

BÍRÓNÉ *(Összecsapja a kezét)* Jesszusom! Elájulok...

BÍRÓ Azt a papmacskahernyós cudar mindenit! Kiesik az eszem a fejemből...

JÁNOS Adjon isten, tekintetes bíró uram. Szeretnék szolgálni, ha akadna munka s megfelelő fizetség.

BÍRÓNÉ Akad, akad minden, édes fiam. Hogy te milyen erős vagy! Hogy te milyen délceg vagy! Hogy milyen pirospozsgás az arcod, hogy enném a zúzátat. Gyere, egyél finom kalácsot, most süttöttem...

BÍRÓ Asszony! Eridj a fakanál mellé, ahol a helyed van, majd én beszélek a legénnyel.

BÍRÓNÉ Igen? A fakanál helye meg a hátadon van, úgyhogy hozom is rögvést.

BÍRÓ Jól van, jól van, sárkánykélgyó. Szóval te vagy az az erős János? Hallottam rólad.

(Közben bíróné groteszkül villámgyorsan, mint egy felgyorsított rajzfilmjelenetben, kihozza a fakanalat és a kalácsot.)

JÁNOS Igenis, én volnék, tekintetes bíró uram szolgálatjára.

BÍRÓNÉ Hát te hogy a fenébe lettél ilyen erős? Sárkánytejet szoptál?

JÁNOS Már kérdezték, de csak bihaltejet ittam. Amíg aztán meg nem ettem szegény bihalt...

BÍRÓ Ugyanbiza mennyit kérnél egy év szolgálattért?

JÁNOS Instállom, tekintetes bíró úr, nem sokat. Jól tartást, egy rend ünneplőruhát meg egy lovacskát.

BÍRÓ És az ördögök öreganyjának a mákos kalácsa nem kéne-é?

JÁNOS De bíró uram, egy sereg ember helyett dolgozom, nem tud olyan munkát adni, amit én el ne

tudnék magam végezni félannyi idő alatt, mint egy egész falu népe.

BÍRÓ Azt majd meglátjuk. Na jó, kapsz enni, minden nap egy fél tábla szalonnát meg egy fél kenyéret...

BÍRÓNÉ Kacsacombot párolt káposztával, libamáját áfonyalekvárral...

BÍRÓ Hallgass, asszony! Szóval fél tábla szalonna, fél kenyér, víz meg van a patakban...

BÍRÓNÉ Töltött bárányt, tejes kalácsot, kuglófot, szilvakompótot...

BÍRÓ Asszony, nem gerófit veszünk föl, hanem szolgát...

JÁNOS A szépséges bíróné asszony kínálata inkább megfelel...

BÍRÓ Jó, na, lesz elegendő elemózsia a tarisznyában. Ruhát is kapsz, jó lesz rád az én levetett ruhám.

BÍRÓNÉ Egy fenét lesz jó, te egy potrohos disznó vagy, míg János... Jánoska egy délceg fenyő.

BÍRÓ Kotty belé, szilvalé. Asszony, te rontod az üzletet. Miért kell belepofáznod abba, amit én beszélek? El akarod herdálni a vagyonkát, amit böcsületes munkával gyűjtöttem? Te, te gágogó liba, te buta varnyú, te átok! Takarodj innen, amíg dühbe nem gurulok!

BÍRÓNÉ Begurultál te már a düh gödrébe, te pocok, te varangy, te pokolfajzat. Vagyonod meg nem lett volna az én hozományom nélkül, és bíró sem lettél volna, ha az apám nem könyörül meg rajtad. Te hallgass, amíg ezt a fakanalat le nem nyomom a torkodon!

BÍRÓ Jól van! De lóról szó sem lehet, legfeljebb egy süldő malacról.

BÍRÓNÉ Márpedig lesz lova is, egy szép fehér paripa. Olyan lesz a szép ruhában és a fehér lovon, mint egy geróf...

JÁNOS Egyet kell értenem a nagyságos bíróné asszonnyal... De esküszöm, tekintetes bíró úr, rá fogok szolgálni a fizetségre, mert amilyen a munka, olyan a fizetség, de ez fordítva is így van, amilyen a fizetség, olyan a munka is.

BÍRÓ Jól van, jól van, látom, összefogtatok ellenem. Megkapsz mindent, amit kértél. De ha nem dolgozol jól és jó kedvvel, bocskorszíjat hasítok a hátadból. Én vagyok az úr, és te feltétlen engedelmeskedsz nekem. Meg van értve?

JÁNOS Meg van értve, bíró uram. De ha egyezség, legyen egyezség mindkét oldalról. Ha valamelyi-

künk nem tartja be az ígétét, és megharagszik, a másik bocskorszíjat hasíthat a hátából.

BÍRÓNÉ Helyes.

BÍRÓ A véremet is kiszívnád, te paraszt. De nem bánom, kezét rá, mert ilyen erős fickót én még nem láttam. És nem aggódom, én roppant nyugodt és hidegvérű vagyok.

Kezet ráznak.

BÍRÓ Holnap hajnalban kimégy a legelőre a juhokkal. Míg a juhok legelnek, a legelő mellett van egy nagy ciherés, onnan minden bokrot és fát tüntess el, mert föl akarom szántani. Három nap alatt meglegyél, mert negyednap már szántasz!

JÁNOS Igenis, bíró uram!

BÍRÓ Na, én megyek, mert vár a báró, meg kell beszélnünk a járás dolgait.

Bíró elindul, bíróné utánakiált.

BÍRÓNÉ Eriggy csak a hitvány cimborádhoz, egy húron pendültök! (*Jánoshoz*) Neked pedig, Jánoska, puha ágyat vetek a tisztaszobában...

JÁNOS Drága naccsága, nem vagyok én hajasbaba. Elalszom itt az udvaron, szabad ég alatt hajtom álomra a fejemet, mióta csak az eszemet tudom. Hanem naccsádra bízom, hogy milyen finomságok legyenek a tarisznyámban, mert a nagy erőhöz jó étel is kell ám.

BÍRÓNÉ Aludj csak, Jánoskám, én majd gondoskodom rólad!

János leheveredik a kazalba, és már hortyog is. Bíróné térül-fordul, hozzá a finomságokkal megtömött tarisznyát. Jancsi mellé helyezi, és megsimogatja, csókolgatja a legényt, majd elmegy lefeküdni. Érkezik a bíró, odalép, fölveszi a tarisznyát.

BÍRÓ Libacomb, bárányborda, mákos kalács, bihaltej egy nagy kulacsban... Mintha gerótot etetne, nem pedig egy bűdös parasztot. (*Kicseréli a tarisznya tartalmát, beletesz két-három nagy követ meg egy fej hagymát.*) Jó lesz ez a hagyma, s ha nem elég, fogjál nyulat magadnak, vagy legeljél füvet, a juhokkal együtt. Dolgozz, paraszt, és éhezzél, az a te sorsod! Még hogy ünneplő ruha? Még hogy ló? Majd meglátod te, kivel van dolgod...

4. szíj

Váltás. Bozótos. János alszik, bíró üvöltve be.

BÍRÓ Te hitvány, aljas paraszt! Végre megtaláltalak, miután egy hétig végigkajtottam utánad a fél megyét. Hol vannak a juhaim? Mit keresnek itt a hitvány fák meg bokrok, mikor ez már rég szántóföld kéne legyen? Hogy égnél meg a poklok tüzében, te nyomorult gazember! De ne aggódj, mert átsegítelek én a poklokba, a saját kezemmel akasztalak fel.

JÁNOS Hohó, lassabban a testtel, tekintetes bíró uram. Csak nem haragszik? Mert ha igen, emlékeztetnem kell az egyezségünkre, és azokra a bizonyos bocskorszíjakra, melyek annak a hátából vágatnak ki, aki meg találna haragudni a másokra.

BÍRÓ Jaj, dehogy haragszom, dehogy haragszom. Tulajdonképpen csak egy kicsit elcsodálkoztam, hogy hová tűntek el a juhok, meg miért nem tűntek el a fák meg a bokrok... Ha ezt elmagyaráznád nekem, végtelenül leköteleznél...

JÁNOS Hja, bíró uram, az úgy történt, hogy amikor kikerkeztem ide, gondoltam, megreggelizem, mert éhgyomorra nem megy a munka. Hát, mit ad isten, az elemózsiás tarisznyából valamilyen félreértés miatt kövek gurultak ki, meg egy fej hagyma. A hagymát megettem, nem volt nehéz, mert kicsi volt. A kövek viszont olyan nagyok voltak, hogy nem fértek belé a szájamba, bárhogy kínlódtam. Így hát arra gondoltam, megeszem egy juhot, úgyis van elég. Aztán tudja, hogy van, tekintetes bíró uram, evés közben jön meg az étvágy, megettem még egyet, majd még egyet, majd meg én az egész, mert azt nem titkoltam, hogy nagyevő vagyok. Ekkora reggeli után muszáj szundikálni, mert ha egyből dolgozni kezd az ember, még bélcsavarodást kaphat. Azt beismerem, hogy a szundikálás kissé elhúzódott, de olyan szépeket álmodtam gyolcsingekről, árvalányhajas pörgekalapokról... Egy szép fehér lovon lovagoltam Tündérországba, olyan jólesett, nem volt szívem fölébredni... De ugye nem haragszik, bíró uram?

Közben megérkezik a bíróné.

BÍRÓNÉ Persze, hogy nem haragszik. (*Rátamad a bíróróra*) Hogy tehetél ilyet, te fősvény, zsugori

büdösborz? Nem szégyelled magad? Hát nincs elég ételünk, hát nem jut is, marad is? Kihez mentem én férjhez, kihez, kihez?

BÍRÓ Hja, asszony, ki a kicsit nem becsüli, az a sokat nem érdemli, egy év alatt ez a lyukas gyomrú óriáscsemete bizony kienne a vagyonunkból...

BÍRÓNÉ Nem féltelek, szerzel magadnak másikat.

BÍRÓ Ha így történt, így történt. Hanem János, most akkor irtsd már ki ezt a fránya, istenverte ciherést...

JÁNOS Kiirtanám én, tekintetes bíró uram, de mi tagadás, a nagy szundikálásban ismét megéheztem. Ugyan én egy falu munkáját elvégzem, de éhgyomorrra nem tudok dolgozni...

BÍRÓNÉ Nem is kell, most gyere vacsorázni, aztán reggel fölcsomagollak minden jóval. *(Bíróhoz)* Te pedig büntetésből nem kapsz vacsorát, mert én ilyen embert meg nem etetek a finom főztömből...

Jancsival el. Bíró uram marad még egy kicsit, toporzékol.

BÍRÓ A mennydürgös mennyekre, a kénköves poklokra! Életemben így meg nem alázott senki. De megmutatom én! Megszabadulok én tőled, galád, mocskos, бүдös paraszt. A fenevadak fognak szétmarcangolni a gölöncséri vadonban, rusnya kukacok és bogarak fogják fölfalni azt, ami megmarad belőled.

Közzjáték

Előadják a színészek

Bíró uram hivatalos nem volt eme vacsorára, nem láthatta, mit művelt le bolondos élete párja. A konyhában csak úgy ugrált, sürgölődött, forgolódott, minden földi jót felszolgált, libamáját, kacsacombot, töltött bárányt, palacsintát, kalácsot és eperhabot, s minden egyes fogás után cuppanós pusztit is adott. Olyan buzgó volt a lelkem, a macskát is megsütötte, s három kövér sündisznót is belefőzött a levesbe. Erős Jancsi rémüldözött, még hang se jött ki a torkán, összeviessza ölegette a szerelmes vén boszorkány. A naccsága úgy berúgott, mint csacsi a csacsibálon, s egyfolytában meg akarta a legényt csókolni, szájon. Énekelt és táncot ropott és kacagott és zokogott,

ilyen részeg fehérnépnél nincsen biza csúnyább dolog. Szidta urát, mint a bokrot, esküdözött, biza válik, Jancsi boldog felesége lesz ezután mindhalálíg. A legényt a hideg rázta, de nem volt ám irgalom, míg végre a rút szipirtyó elaludt az asztalon. Uccu neki, úgy menekült szegény Jancsi ki a házból, és a ciherésig szaladt, legyen messze a banyától. Tövestül tépte a fákat, és kicibált minden bokrot, s mire pirkadt, a határban égis éris tűz lobogott. A faluban az emberek rémüldöztek, óbégattak, itt az ördög, ég a világ – a bíróhoz így szaladtak. Bíró uram tudta rögtön, ki a tűzcsiholó táltos, és berontott a konyhába, tápászkodó asszonyához. A naccsága is megrémült, az urával együtt dúlt-fúlt, nem lesz biza nyugodalmuk, míg a fiú el nem pusztult.

5. szín

Háttérben a nagy máglya, dobok, síp, tűztánc, színészek.

Erős János (és a kórus) tűzéneke

Tűz ura, segíts nekünk,
kegyedért énekelünk,
tisztuljon meg a világ,
égjen el mind, ami rossz,
meneküljön el a gonosz,
tisztuljon meg a világ!

Tűz ura, segíts nekünk,
kályhában legyen tűzünk,
tisztul már a világ,
elégett mind, ami rossz,
elmenekült a gonosz,
tisztul már a világ.

Süssön fel végre a Nap,
süssön fel végre a Nap,
szállnak a tűzmadarak,
szállnak a tűzmadarak.

Tűz ura, segíts nekünk,
süljön meg friss kenyereünk,
süljön meg friss kenyereünk,
legyen a béke velünk,
legyen a béke velünk!

Bíró, bíróné be.

BÍRÓ Jaj, mit tettél, János, jaj, mit tettél. Az egész falu rémüldözött, hogy leég az egész világ. Hát bolond vagy te, fiam, hogy ütne agyon már egyszer az istennyila, hogy nyílna meg már egyszer alattad a föld, s meg se állj, amíg a világ túlsó felén ki nem pottyansz...

BÍRÓNÉ Jaj, mit tettél, Jánoska, még bajod eshetett volna ekkora tűztől. Lássam azt a hamvas pofikádat... Nem égett meg? Nem kormos? Lássam a szép szőke hajadat... Nem perzselődött meg?

BÍRÓ Nem, a fenébe belé, hogy üszkösödött volna meg a szeme, hogy égett volna le a hús a csontjairól...

JÁNOS Csak nem haragszik, bíró uram?

BÍRÓ Jaj, nem haragszom, nem haragszom, csak aggódtam, úgy, mintha a fiam lennél. Dehogy haragszom, dehogy haragszom, hát lehet rád, édes fiam, te világ huncutja...

JÁNOS Na, csak azért. Íme, a ciherés meg van takarítva... Elvégeztem a munkát, tekintetes bíró uram, s ha megkaptam a vacsorámat, láthatok neki a következő feladatnak.

BÍRÓ Hoztuk neked az elemózsiát, ott van egy nagy átalvető a szekéren. Van benne bőven minden, mi szem-szájnak ingere. Hanem nyomban útnak kell indulnod, mert a feladatod nem várthat magára.

JÁNOS Mi lenne az, ugyanbiza?

BÍRÓ Nagyon aggódom, mert a szépséges leányunk, Borbála kihajtotta a malacainkat, és eltűnt. Bizonyosan eltévedt a gölöncséri vadonban, mert arrafelé terelte a kondát. Keresd meg, és hozd őket haza épségben.

BÍRÓNÉ Itt van egy szép ing. A puha gyolcsing a tiéd, magam varrtam, lelkecském, te gyönyörű, te!

BÍRÓ A rokolyát meg vidd el Borbálának, mert biztosan lerongyosodott szegény.

JÁNOS Indulok is nyomban, megmentem a leányt, s a disznókat mind egy szálíg hazahozom. Ajánlom magamat.

Elindul. Bíró és bíróné hazaindulnak.

BÍRÓ Úgy, úgy, csak menj, te gazember, keresd a kondát, ami nincs, kajtass Borbála után, aki sose létezett, majd a fenevadak széttépnek a gölöncséri vadonban!

BÍRÓNÉ Jaj, édes uram, most már én is rettegek tőle, mert bolond ez a legény, s elpusztít mindent a nagy erejével. Milyen kár szegénykéért, mert olyan fess, pirospozsgás, dali legény.

BÍRÓ Hol volt az eszem, mikor lepaktáltam vele, hol volt? De nem baj, mert ember még nem tért vissza abból a vadonból. Tele van farkassal, hiúzzal, vérmedvével, óriási vaddisznókkal, azt beszélnek, még mándruc meg sárkány is van benne.

BÍRÓNÉ Jesszusom, csak ide vissza ne jöjjön!

6. szín

János énekel.

Megismerni a kanászt cifra járásáról,
tűzött-fűzött bocskoráról, tarisznyaszíjáról.
Megcserdíti ostorát, fújja furulyáját,
úgy tereli a mezőn a bíró kondáját.

Hej, élet, élet, kanászélet, ez aztán az élet,
ha megunom magamat, magam is úgy élek.

Vadonba ment a koca, kilenc malacával,
utána ment a kanász a farkosbotjával,
hüccs ki, disznó, az erdőből, mert megesz a farkas,
nem lesz többé kanásztánc, nem lesz lakodalmás.

Hej, élet, élet, kanászélet, jaj, micsoda élet...

Meglát egy vaddisznócsordát meg egy ott ólálkodó medvét.

JÁNOS Hótehó, Borbála kisasszony, végre, hogy megtaláltam. Jól elkódorgott.

MEDVE Mma... Mma...

JÁNOS Bíró uram elemózsiát, bíróné asszony tiszta rokolyát küldött, vegye fel hamar, mert minden leszakadt magácskáról.

MEDVE Mma... Mma...

JÁNOS Ugyanbiza, mi lelte magácskát? Nagyon elfáradhatott, hogy már csak négykézláb mászkál.

MEDVE Mma... Mmma...

JÁNOS Úgy látom, nem egy pajtáskodó fajzat magácska, Borbála kisasszony. Szóba sem áll az ilyen szegény legénnyel.

Medve fölszalad a fára, onnan vicsorog.

JÁNOS No, ne tréfálkozzék, naccságos kisasszony,
jöjjön le arról a fáról!

MEDVE Mma... Mma...

JÁNOS Nem ma, hóhárom teremtette, hanem most
mindjárt!

*Megmérgeződik, kicsavarja a fát. A medve megüti
mágát, ordít.*

JÁNOS Megmondtam, ugye, hogy ne tréfálkozzék.
Most tessék, jól odaverte magát. Hát vegye föl azt
az rokolyát, no!

MEDVE Mma... Mma...

JÁNOS Ma bizony, ma! Sőt, most. Felvegye azt a ro-
kolyát, mert mindjárt megtáncoltatom!

MEDVE Mma... Mma...

JÁNOS Úgye?! Megálljon csak, kisasszony! Úgy lá-
tom, az elméje megháborodott itt a vadonban. Fel-
öltöttem én.

*Felöltötteni. A disznóhoz fordul, rittyegteti az ostort.
Az egyik vadkan ráront, János visszalöki, megint
ráront.*

JÁNOS Állj meg, disznó, mindjárt megtanítalak em-
berségre!

*A rárontó vaddisznót egy fával agyoncsapja. Odalöki
a mackónak.*

JÁNOS Borbála, viselje gondját, amíg összeszedem
a többi malacot!

*János hajkurássza a vaddisznókat, közben a medve
megeszi a vadkant.*

JÁNOS A teremburáját, hát mindenki meghibbant
ebben a büh vadonban! Én még ilyen zákhányos
disznókat nem láttam, de hát amilyen a kondás,
olyan a disznaja is.

*Összetereli valahogy, vissza a medvéhez, aki mind
fölfalta a disznót.*

JÁNOS Legalább a felit meghagyhatta volna, de lá-
tom, Borbála kisasszony is nagyevő, mint én. De

dolgozni nem szeret. No, emberelje meg magát,
s segítsen hazahajtani a többit!

MEDVE Mma... Mma...

JÁNOS Nem ma, az árgyéhusát, hanem most!

Elindulnak. Beérnek a faluba. Ének, Jancsi, Medve.

Megismerni a kanászt cifra járásáról,
üzött-füzött bocskoráról, tarisznyaszíjáról,
Megcserdíti ostorát, fújja furulyáját,
úgy tereli a mezőn a bíró kondáját.

Hej, élet, élet, kanászélet, ez aztán az élet,
ha megunom magamat, magam is úgy élek.

7. szín

Bíró háza, kúttal.

I. SZOLGA Te jó ég, mit látnak a szemeim!

II. SZOLGA Végünk van!

I. SZOLGA Szaladjunk bíró uramhoz! Vége a világnak.

I. SZOLGA Bíró uram, bíró uram, vége a világnak.
Erős János egy csorda vaddisznót terel errefelé,
meg egy akkora vérmedvét cepel az oldalán, mint
egy bihal. Jaj, jaj, mit csináljunk?

BÍRÓ Micsoda? Hogy szánkózna hét ördög a hátán
a bestének! Meneküljön, ki merre lát!

BÍRÓNÉ Jaj, letapodják a veteményemet! Jaj, földül-
ják az udvaromat! Jaj, meghalunk!

JÁNOS No, bíró uram, hazahoztam a disznait meg
a Borbála leányát. Egy kicsit vadóc, de én jól meg-
szelídítettem, meg egy cseppet rusnyácska is, de
nem csodálom, volt akitől örökölnie. Hanem azért
én feleségül venném, mert ilyen jóféle apósról ál-
modoztam mindig. Ugye nem haragszik a merész
kéresemért?

BÍRÓ Jaj, fiam, dehogy haragszom, szép pár vagy-
tok, áldásom reátok, jövő héten meg is tarthatjuk
a menyegzőt, hanem ezt a sok disznót vágd le, sózd
bé, s hordd le a szárazkútba, hogy a lagziig eláll-
jon. A szolgák majd leadogatják neked...

JÁNOS Alászolgája, bíró uram, máris.

Nekiesik a munkának.

BÍRÓ (I. szolgának) Hé, paraszt! Azt a nagy malom-
követ fölbírnátok a kút szájára?

I. SZOLGA Értem, hová akad kilyukadni, bíró uram, illetve mit akar betönni. Megpróbáljuk.

Kínlódnak, végül a bíró és a bíróné is segít nekik, valahogy fölteszik. A bíró verbunkost jár, a szolgák is, a bíróné is. János kiemelkedik a kútból, a malomkerekekkel a fején.

JÁNOS Jól mulat, bíró uram? Örvendek, mert így aztán biztos, hogy nem haragszik. *(Megemeli a malomkövet, bókol a bírónénak.)* Kezicsókolom, drága nagysága. Tudja, kinek milyen kalapja van, olyanul köszön. Köszönöm a kalapot, bíró uram, de már nekem meg nem árt a nap, ha nem is viselek ilyen nagy karimájú kalapot.

A bíró elájul.

JÁNOS *(Szolgákhoz)* Komák, jó nagy ez a kalap, akora, hogy kettőtöknek is elég lesz. *(Rájuk teszi a malomkövet. Bírónéhez)* Hát mi történt bíró urammal? Csak nem haragjában veszítette el az eszméletét...

BÍRÓNÉ Jaj, dehogyis, édes fiam. Táncra kerekedett örömeben, hogy a kondája megkerült, s már nem bírja úgy a táncot, mint legénykorában, elájult szégyenkém.

Közösen élesztgetik a bírót, Jancsi pofozza, Bíróné locsolja. De nem tér magához. Jön a huszártiszt, s akkorát trombitál, hogy a bíró azonnal felpattan.

HUSZÁRTISZT Adjonisten, bíró uram. Rossz hírt hozok. A kutyafejű franciák lerohanták az országot, hatalmas, vérszomjas sereggel. Minden markos legénynek be kell vonulni katonának, mégpedig azonnal, mert nyakunkon az ellenség.

BÍRÓ Jaj, nincsenek itt már derék legények, de van ez az egy, ez egy ezreddel felér, ez egy táltos, sárkánytejet szoptott...

HUSZÁRTISZT Szép szál legény, az biztos. Ilyenekre van szükségünk.

BÍRÓ Jánosom, Jancsikám, ugye elmész katonának?

JÁNOS Hát aztán ott mit kell csinálni, bíró uram?

BÍRÓ Semmit, fiam, csak verekedni.

JÁNOS Jól hangzik. Mennék is, csak nincsen lovam.

BÍRÓ Jaj, dehogy nincs, a legjobb lovamat adom, csak menj!

JÁNOS Köszönöm szépen. Máris indulnék, de mi tagadás, lerongyolódtam a nagy munkában, s ilyen szakadt ruhában nem illik a császár szeme elé kerülni...

HUSZÁRTISZT Szép uniformist kapsz, mihelyst odaérünk.

JÁNOS No, de addig is én így meg nem indulok.

BÍRÓ A legjobb lájbimat adom, csak indulj már!

JÁNOS Na, így már más. Hanem éhgyomorral én se nem dolgozom, se nem verekedem, úgyhogy egy jó nagy disznót is pakoljon föl nekem! Egy zsák puliszkaliszttal, mert puliszkával szeretem. Meg azt a nagy puliszkafező kondért is elvinném, mert ott nem hiszem, hogy szolgálnának ilyesmivel.

BÍRÓ, BÍRÓNÉ *(Egyszerre)* Vigyél mindent, csak menj már!

JÁNOS No, isten áldja magikat. Köszönöm a jól tartást és a fizetséget.

BÍRÓ, BÍRÓNÉ Menj, csak menj...

JÁNOS De ugye nem haragszanak?

BÍRÓ, BÍRÓNÉ Nem, dehogy.

JÁNOS Na, azért! A szeretet mindennél fontosabb. Indulhatunk, kapitány úr, védjük meg a hazát.

8. szín

Csatatér, labanc-francia kakaskodás a csata előtt. Inzultálják egymást.

FRANCIA Végetek van, rusnya labanc!

LABANC Azt csak hiszed, kutyafejű francia!

FRANCIA Kutyafejű a keresztanyád!

LABANC Mi van, elfogyott nálatok a csiga, és éheztek? Csigaevők, csigaevők!

FRANCIA Ti fogtok éhezni, miután felperzseljük a hitvány országokat. Már akit életben hagyunk, de téged biztos nem.

LABANC Nem mi mentünk hozzátok csigáért meg békáért. Csigaevők, békaevők!

FRANCIA Puliszkaevők, szalonnaevők! Pfuj!

LABANC Hát meg tudlak érteni, hogy nem szereted. A csigának nincs szalonnája.

FRANCIA Mit tudod te, mi a jó. A mi császáruk szebb, okosabb és erősebb.

LABANC Az a törpe? Ki se látszik a koronája alól.

A mi császáruknál legfeljebb udvari bolond lehetne.

FRANCIA Kinél? Annál a bugyuta vénembernél? Az már a hamunak is azt mondja, hogy mamu. Nem kell annak udvari bolond, elég bolond már ő maga.

LABANC Leváglak, fölprítalak, hazaviszlek a kutyáimnak!

FRANCIA Én élve viszlek haza, rabláncon, s te leszel a kutyám.

LABANC Csak a szád jár, nem mersz közelebb jönni, úgy remeg a gatyád.

FRANCIA Miért én jöjtek közelebb? Gyere te, ha mersz!

LABANC Én jól vagyok itt is. Nektek volt jöhetnétek, de már közelebb nem mertek jönni, onnan fogtok a csigaházatokig szaladni, mikor elverjük a port rajtatok. Már akit le nem kaszabolunk.

FRANCIA Mivel? Döglött a puskátok, s szuronyotok sincs. Felkötitek a puskacsőre a szalonnázó bicskátokat?

LABANC Amit mi bicskának nevezünk, az nálatok a kard. Nálunk meg ez, ezt nézd meg! *(Eléránt egy jókora pallost.)*

FRANCIA Brühahaha, alig tudod megemelni. Nehogy összerogyj alatta. *(Eléránt egy párbajtört.)* Ez a szerszám, ni!

LABANC Az a fogpiszkáló? Na, gyere csak közelebb, ha mersz! Csak vigyázz, nehogy elcsússz egy csigán, mert mi még nem ettük meg őket!

Francia középre ugrik, Labanc ugyancsak.

FRANCIA Na, most véged. *(Magszúrja.)*

LABANC Hé, mit csinálsz? Ez fáj.

FRANCIA Ilyen a háború.

LABANC *(Rácsap a pallossal a franciára.)* Nesze neked háború, kutyafejű!

FRANCIA *(Kényeskén)* Jujj, ez nagyon fáj!

LABANC Az öreganyám bátrabb nálad. Nem is tudom, mért nem a nagymamákat küldtük elébetek.

FRANCIA Én meg az ötesztendő fiamat kellett volna küldjem, az is eltángálna.

LABANC Szerintem is jobban harcolna, mint te. Te meg otthon maradtál volna csigapáosztornak.

FRANCIA Te meg kondásnak, szalonnaevő, pfuj!

LABANC Csigaevő, csigaevő!

FRANCIA, LABANC *(Kiabálnak, ki, amit ér.)* Szalonnaevő, puliszkaevő, csigaevő, békaevő, szalonnaevő, zsirosszájú, málészájú, kutyafejű, görény, poloska, hernyó, kukac, haspók etc.

Megszólal a kürtészó, majd hang: Sorakozó! Nemso-kára kezdünk.

CSÁSZÁR Jaj, lányom, oda a birodalom, földönfutók leszünk, elveszik a koronát, elviszik a kincstárat messzi földre, csoda, ha az életünk megmarad.

MÁRIA TERÉZIA Reménykedjünk, Édesapám, nincs még minden elveszve. Még jöhet segítség, jönnek a délceg huszárok Magyarországról, megvédenek minket.

CSÁSZÁR Jaj, lányom, úgy legyen, ahogy te mondd. A magyar huszárnál nincs jobb katona a világon, csak nehogy elkéssenek. Mindjárt kezdődik a csata.

Huszártiszt, János érkeznek.

HUSZÁRTISZT Itt is vagyunk, felséges uram! Megjötték a magyar huszárok.

CSÁSZÁR A magyar huszárok? De hiszen csak ketten vagytok... Tízezer francia katona jut rátok.

HUSZÁRTISZT Annyi kell es. Ne aggódjon, felséges uram, mert magam vagyok, amilyen vagyok, de ez a legény nem más, mint Erős János, a táltos. Mikor elfáradt a lova, a nyakába vette, úgy hozta idáig.

CSÁSZÁR Vége az országnak, végünk, végünk, jaj, jaj...

JÁNOS Ne búsuljon, felséges császár uram, mindjárt rendet csinálunk, csak faljak egy cseppet, mert én éhgyomorra se nem dolgozom, se nem verekszem. Itt ne, ízibe megfőzöm ezt a zsák puliszkát, megpörkölöm ezt a malackát, mire a csata bémelegedne, már hip-hop bekapom, s aztán lesz nemulass.

CSÁSZÁR Jaj, jaj, vége az országnak, vége a birodalomnak, oda a koronám...

JÁNOS Ne mind nyavalyogjon, felséges uram, nem méltó az egy császárhoz! Aztán szép hűgám, te meg ki volnál?

MÁRIA TERÉZIA *(Pukedlizik.)* Én volnék a császárkisasszony, Mária Terézia.

JÁNOS Igen? Nagyszerű. Akkor biztos tudsz puliszkát főzni.

CSÁSZÁR Ezek a magyarok...

MÁRIA TERÉZIA Igenis, tudok. Én főzöm a legjobb puliszkát a birodalomban.

JÁNOS Helyes. Akkor derék lány vagy, s nem afféle szobacicus. Lássunk neki!

A francia tüzérség tüzelni kezd. A császár jajgat. Első golyó becsapódik, melléjük.

JÁNOS Ide ne lövöldözzetek, hé, mert itt emberek vannak!

Második golyó becsapódik.

JÁNOS Mondom, hogy ne hajigáljatok, mert ha me-
üttök itt valakit vagy a puliszkafőzöt, rútol jártok.

Harmadik golyó belecsapódik a kondérba.

JÁNOS Hát ti tényleg kutyafejűek vagytok, azt a réz-
fánfüttyülős micsodáját neki! Na, adok én nektek!

*Kicsavar egy fát, és elpáholja egyes-egyedül a fran-
cia sereget. Közben a huszárcapitány böködi a hüle-
dező császárt.*

HUSZÁRTISZT Megmondtam? Ugye megmondtam?
JÁNOS Én megmondtam, hogy ne szemtelenkedje-
nek, de ha nem értettek a szóból, úgy kell nekik.
Felséges császár uram, meg van mentve a birodal-
lom!

CSÁSZÁR Édes fiam, édes drága fiam! Te vagy az-
tán a legény! Mivel hálálhatom meg neked? Kérjél
bármit és megkapod.

JÁNOS Na látja, ezt a beszédet szeretem, nem az al-
kudozást. Hát én semmi egyebet nem kérnék,
minthogy adja hozzám feleségül ezt a szép leányt
itt ni, mert olyan gyönyörűen kavarta a puliszkát,
hogy egyből belészerettem.

CSÁSZÁR Drága fiam, én áldásomat adom, ha a lá-
nyom is úgy akarja.

MÁRIA TERÉZIA Akarom bizony, Édesapám. Nem
nyafka hercegről álmodoztam én, hanem ilyen
derék, vitéz, vidám legényről, akinek öröm puliszkát
főzni.

CSÁSZÁR Napfény ragyogja be életeteket. Fiam,
Erős János, nászajándékol a koronámat is megka-
pod, mert nem érdemli meg senki jobban tenálad
széles e birodalomban. *(A huszártiszthez)* Kapitány
uram, hirdesse ki a katonáknak, hirdesse ki a nép-

nek, az egész világnak, hogy hetedhét országra
szóló dínomdánom léssen! Kezdődjék máris a mu-
latság, szóljon a zene, ragyogjon föl a boldogság
napja!

Záró rész

Színészek

Soha nem volt nálunk ilyen lakodalom,
egy hétig is tartott a nagy vigadalom.
Meghívták a népet, s mindnek terítettek,
Tiszában, Dunában bor folyt a víz helyett.
Nem maradt egy árva csibe a hazában,
sem malac, sem borjú, semmi háziállat,
szorgos asszonyságok mindet megsütötték,
s ha már más nem maradt, a csigát is megették.
Én is elindultam őket köszönteni,
ámde elfáradtam, s leültem pihenni,
ittam néhány kortyot, ha már lepihentem,
egy korsó pálinkát bizony bevedeltem,
s míg magamhoz tértem, már mindent megettek,
elém már csak rántott macskatalpat tettek.

Zenei közjáték

Bőség és boldogság terült a hazára,
erős lett az ország, akárcsak királya.
Nem volt még a földön ily királyi páros,
Erős János bölcs volt, okos, igazságos,
királyasszonyt pedig mindenki csodálta,
tizenhat gyereket hozott a világra.
Százegy esztendeig dicsőségben éltek,
majd eljött az idő, mikor búcsút vettek.
Erős János táltos, fehér lóra ülve,
asszonyát ölelve repült az egekbe.
Azóta is ott él, világfa tetején,
táltosok és hősök uralkodójaként.
Ám a felhők közül rálát a hazára,
hívjad, hogyha baj van: nem hívod hiába.

Függöny

Ha nem olvasnak, mit sem érnek a díjak

Beszélgetés Orbán János Dénessel

A félárva brassói gyerekből igen gyorsan a magyar irodalom jónévű poétája lett – azonkívül termékeny próza- és drámaíró, egyetemi oktató, műfordító, parodista és „korcsmáros”. Szócs Géza indította el a pályán, Kertész Imre javasolta Herder-ösztöndíjra, s az ezredforduló táján féltucat irodalmi díjat kapott, többek között bronzérmet a 35 év alatti európai költők versenyén. 2005-től majd’ egy évtizedre, 2014-ben kezdődő „reneszánszáig” úgyszólván „eltűnt”; ám összeségében e szokatlan pauzát beleszámítva is megírt tizenöt könyvet, megalapította a kolozsvári Bulgakov Kávéházat, s most épp napilapos kultúrrovatot vezet Budapesten. Orbán János Dénes literátori népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Erdélyben és az „anyaországban” egyaránt – egyfajta névjegy gyanánt – OJD-ként emlegetik.

– *Kifejezetten kései gyereke vagy, de két leánygyermek után roppantul örültek a szüleid a nem várt gyermekáldásnak. Mennyire nyomta rá ez az indulás a bélyegét az életedre?*

– Édesanyám negyvennyolc éves volt, amikor megszült; a nagyobbik nővéremnek már gyereke volt akkor. Két előnye is volt ennek: az egyik az, hogy három anyám volt. Szerencsére nem kényeztettek szét, hanem inkább oktattak. A másik előny az, hogy egy idős családba, rokonságba csöppentem bele, így tudok bánni az öregekkel, és nagyon szeretem is őket – nem beszélve arról, mennyi életfilozófiát tanultam tőlük.

– *Móricz Zsigmond szerint egy író hétéves korára lényegében felhalmozza az alapvető életanyagát. A te esetedben viszont épp e kor körül változtak meg drasztikusan a családi körülmények, s korántsem pozitív irányban...*

– Ez, kérek szépen, Móricz Zsigmond véleménye, én még azóta is halmozom... Valóban nagy csapások értek: édesapám súlyosan megbetegedett, s ez egyúttal egzisztenciális gondokkal is járt.

De hát mi erőre, túlélésre voltunk nevelve, nem pedig nyavalygásra: tettem, amit tennem kellett, kivettem a részemet a betegápolásból és a házimunkából, közben meg olvastam. Egyfolytában olvastam: ha a könyv megszakíthatatlanul izgalmas volt, az utcán jártamban-keltemben is olvastam.

– *Milyen volt számodra a családi indíttatás a szellemi-politikai eszmélkedés szempontjából?*

– Apám megveszekedett anti-kommunista volt. Miután lebénult, és otthon, rokkantnyugdíjasként nyomta az ágyat, egész nap a Szabad Európát hallgatta. Szidta a rendszert, káromkodott, és abban reménykedett, megéri azt, hogy az épen maradt jobb kezével részt vegyen egyszer a kommunisták megnyuvasztásában. Koraérett voltam, megértettem a rendszer lényegét, és gyűlöltem én is. Ugyanakkor meg egész nap röhögtünk is a politikai vicceken és beszélásokon. A családom nemzeti szellemben nevelt: hogy küzdeni kell az identitásért, a nemzeti érdekekért. Úgyhogy én nyakas, bicskás székely lófő vagyok, aki fegyvert is ragad a hazájáért, ha kell; ugyanakkor

nagyvárosi polgár, művész vagyok és szabadelvű is – a szó egészséges értelmében –, a nyitottság és a haladás szorgalmazója, amennyiben az nem a nemzet és a megőrzésre méltó hagyományok ellen irányul.

– *Mit jelentett a nyolcvanas évek Brassójában a Szabad Európa Rádió? Innen való a későbbi Vajda Albert-motívum?*

– A Szabad Európa Rádió volt a kapocs a világgal és a magyarság többi részével. Brassóban például nem tudtuk fogni a Kossuth Rádiót, csak a Szabad Európát. Az egyetlen lehetőség volt cenzúrázatlan információkhoz, objektív elemzésekhez jutni; vagy olyan műveltségi elemekhez, amelyekhez nem jutottunk hozzá a klasszikus és a szocreál kultúrán kívül mást nem toleráló diktatúrában. Vajda Alberttel, a rádió munkatársával az éteren keresztül ismerkedtem meg; a *Vajda Albert csütörtököt mond* című, önéletrajzi vonatkozású írásom volt – két verseskönyv után – az első novellám és mindmáig a leghíresebb művem, amelyet számos nyelvre lefordítottak.

– *Közös bennünk, hogy mindketten a matematikai és fizikai tanulmányok felől startoltunk az irodalom felé. Van ennek előzménye is jócskán, Ottliktól Marsall Lászlóig. Érzet ebben valami meghatározottságot: gondolkodásmódban, alkotáslélektanban?*

– Nagyon is. Roppant kemény reálgimnáziumba jártam, ahol szigorú oktatás folyt, nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szinten is. Azt hiszem, ennek az oskolának köszönhetem, hogy nem szálltam el, nem lett belőlem egy tipikus, ábrándozó poéta, hanem pragmatikus ember, aki sokat álmodozik ugyan, de határozottan a földön jár. A matematikának köszönhetem, hogy a bölcsészet bonyolult rendszere nekem egyáltalán nem tűnik bonyolultnak.

– *Kik voltak a mestereid, segítőd, elindítőd az írói-költői pályán?*

– Középiskolás koromban autodidakta voltam. Előtte a szüleim és a testvéreim irányítottak, de aztán boldogultam magam is. Versbolond voltam. A stratégia egyszerű volt: föl kutatni és elolvasni mindent, ami vers. Egyetemi hallgatóként, Kolozsváron aztán jobbnál jobb mesterek kezére kerültem. Elméleti tanulmányaimat Cs. Gyimesi Éva, a híres professzor asszony irányította, no meg a nem kevésbé híres Bréda Ferenc, aki franciaországi emigrációból tért vissza, elképesztő dolgokkal a tarsolyában. Költőként, íróként azonban nem beszélhetek igazán mesterekről: sokat beszélgettem irodalomról és annak metafizikájáról tapasztaltabb alkotókkal, de nem mondhatnám, hogy bárki is megváltoztatta volna a szemléletemet, mint ahogy az elmélet területén Éva néni vagy Bréda mester. Mond-

Az érettségi tablóképem, 1991-ben, a brassói Áprily Lajos Liceumban

jam úgy: a mestereim azok voltak, akiket olvastam, így a két legnagyobb magiszter Jókai és Borges volt; aztán meg Ady, Faludy és Szöcs Géza hatottak leginkább a verseimre.

– *Tudós irodalmár, egyetemi oktató is lettél. Soha „nem akad össze” mindez a szépírói ihlettel?*

– Nem hogy összeakadna, hanem segíti azt. Én szenvedélyesen szeretem a tudományokat: nemcsak a bölcsész-, hanem a természettudományokat is, és sokan meglepődnének, hogy mennyire ismerem a növény- meg az állatvilágot, vagy éppenséggel a medicinát. Mint már említettem: Jókai a példaképem... Szerintem az íráshoz messze nem elegendő az érzés, bármilyen komplex is az. Az író fejében legyen egy könyvtár, és tudjon benne villámgyorsan mozogni. Tudom, hogy manapság azzal érvelnek: a világhálón majd minden információ föllelhető. Csak hogy az agyunkban lévő információt sokkalta gyorsabban és más-képpen tudjuk szintetizálni. És

akkor is rendelkezésünkre áll a tudás, ha áram- vagy térerő-szünet van.

– *Herder-ösztöndjasként repülőrajtot vett a karriered. Az istenek kegyeljiének tartod magad?*

– Nehéz kérdés. Valóban gyors és nem mindennapi karrierem volt, ritka lehetőségek adódtak, mint például a Kertész Imre által följánlott Herder-ösztöndíj; vagy a Szöcs Géza biztosította lehetőségek a pályám elején. A rengeteg díj. Az biztos, hogy szerencseszagú az egész történet. De egy dolgot ne feledjünk: senkinek a senkije nem voltam; félárván, csoré seggel, tökegyedül, alig tizennyolc évesen kerültem Kolozsvárra. Mindent magamtól értem el; ha segítettek, azt is én értem el. Szerencsém is volt, de azt hiszem, a szerencse is azok mellé szegődik, akik hisznek abban, hogy jó lesz. A „Segíts magadon, Isten is megsegít” mondásban nagy bölcelet van.

– *Kolozsvár a Bretter György Irodalmi Kört, az Erdélyi Híradó Kiadót, az Előretolt Helyőrséget*

Faludy Györggyel a tunéziai Mahdiában, a szállodaszobában, enyhén illuminált állapotban. Eric Johnson fotózta, 2001 májusában

hozta el számodra. Mennyire határozta meg ez az irodalmi közeg a későbbi pályádat? Ugródeszka volt csupán Kolozsvár, vagy egyszer s mindenkorra beléd szerveült?

– Kolozsvár a magyar nyelvterület egyik legkeményebb kulturális centruma: ott működik a legjobb magyar színház, a várost a világ egyik legperspektivikusabb képzőművészeti központjaként tartják számon, és az elmúlt két évtizedben voltak olyan periódusok, amikor az irodalmi élet úgy pezsgett, hogy alig lehetett követni. Azaz Kolozsvár nem ugródeszka: Kolozsvár egy komoly jelenlét. Teljes egészében meghatározott, mert Kolozsvárban megfér a Balkán és a Nyugat, megfér a székely és mezőségi népiesség meg az urbánus kultúra, megfér a nemzeti és a szabadelvű, a klaszszikus, az avantgárd, a modern, a posztmodern, meg minden az égvilágon. Kolozsvár az eklekticizmus és a művészi szabadság

paradicsoma. Visszatérve Móriczra és az életanyagra: szerintem az én lényemet-lényegemet és írásművészetemet inkább az első hét kolozsvári év határozta meg, mint az otthoni hét év.

– Nemcsak a Bulgakov Galéria, hanem a legendássá vált Bulgakov Irodalmi Kávéház is a te nevedhez fűződik. (Plusz a Toldi vendéglő, ami szintén irodalmi allúziókat kelt.) A kávéházba a Magyar Napló szerzői köre is meghívást kapott már: Zsille Gáborral, Toót-Holló Tamással együtt mutakozhattunk be ott a Kolozsvári Magyar Napok keretében. Mennyire „passzol” az ilyesfajta organizálás, nem kis részben üzleti tevékenység egy gyakorló literátorhoz?

– Kávéházi író vagyok, szeretem azt a világot, és hiszek a kávéházi műhelyben. Hogy saját kávézóra vágytam, annak egy fő oka volt: folyamatosan törzshelyet kellett váltanunk Kolozsváron, mivel a kispénzű magyar diákságot és művészeket a tulajdonosok igye-

keztek lecserélni a „lövésabb” román klientúrára. A multikulti eszméje hol működött, hol meg verekedésekbe torkollott, tény: szükség volt egy magyar intézményre, ahol akkor ordibálunk magyar verset és székely nótát, amikor csak akarunk. Az üzleti tevékenység nem okozott gondot, vezetői tapasztalataim már voltak: kiadóigazgatóként, szenátori irodavezetőként. Szakembereket is alkalmaztam, jól elbol-dogultam, sikertörténet volt az is.

– Az Irodalmi Jelenben és az Erdélyi Magyar Írók Ligájában való szerepvállalásod kifejezetten literatúrai természetű volt. De hogyan lettél kulturális rovatvezető egy országos napilapnál, a Magyar Időknél?

– A feladat komplexitása „ajzított föl”: egy nemzeti-konzervatív napilapban egy haladó szellemű kulturális rovatot szerkeszteni – ez volt az elvárás az engem fölkereső vezetőség részéről. Ezt megvalósítani a kultúr-polgárháború dúlta mai Magyarországon nem könnyű: gondolom, ezért is esett rám – egy erdélyire – a választás. Azt hiszem, egyike vagyok azon keveseknek, akik merik – vagy megengedhetik maguknak –, hogy ezt az iszapbirkózást kívülről nézzék. Úgy hiszem, sikerült egy erős rovatot összehozni – a koncepción kívül annak is köszönhetően, hogy javarészt szépírókkal dolgozom együtt –, amely fölülelemkedett az indulatokon, értékeket közvetít, és izgalmas, olvasmányos is.

– Vezetél szenátori irodát, tanítottál XX. századi irodalmat. Hányfelé szakadhat egy író?

– Hogy visszautaljak a rokon matematikusi múltra, azt mondanám: egy matematikához is konyító író sokfelé szakadhat. A költői fantázia nagy előnyt jelent min-

Szőcs Gézával, a *Teakönyv* pizsamás könyvbemutatóján, a kolozsvári Bulgakov terasán, 2003 májusában

denhol: kocsmárosként is hatalmas hasznát vettem, olyan dolgokat találtam ki, melyekkel mindig messze a konkurencia előtt jártam. Persze a fantázia, az álmodozás veszélyeket is hordoz, de a reál beállítottság ellensúlyozni tudja azt. No, meg az, ha az ember figyelembe veszi pragmatikus szakemberek véleményét is.

– *Tizenöt megjelent köteted zavarbaejtő műfaji változatosságot mutat: otthon vagy mindhárom műnemben. Melyik OJD az „igazi”?*

– Egyértelműen a poéta. Költőként indultam, s bár az utóbbi időben gyakrabban írok prózát, azért a vers a csúcs, a legnehezebb és a legszebb. A többműfajúság azért van, hogy ne írjam túl magam egyikből sem: próbálok csak a jó verseket megírni, és a középepek helyett inkább egy jó novellát, a rossz novella helyett inkább egy jó paródiát, és így tovább.

– *A 2015-ös esztendőben két színházi premiered is volt: Debrecenben és Békéscsabán. A drámaírás csupán „kirándulás” a számodra,*

vagy alapvető alkotói irányváltást jelez?

– A Debrecenben előadott *A magyar Faust* igazából egy leendő drámai költemény vázlat. Tulajdonképpen egy előgyakorlat; de ha már meglátták benne egy színházi előadás lehetőségét, akkor miért ne? A békéscsabai drámapályázatra írt színmű, a *Szabadság, kolbász, szerelem* című „füstölt vígjáték” már színpadra íródott, inkább megfelel a műfaji követelményeknek. Izgalmas a színház, de azért kevésbé az én világom, mint a vers vagy a próza. Időnként – ha lesz valóban fajsúlyos témám – fogok írni egy-egy színművet, bábdarabot is szívesen írok, de maradjunk abban, hogy ez inkább csak kirándulás.

– *Úgy tűnik, attól függetlenül lettél megbecsült „anyaország” alkotó is, hogy közben nem szakítottad el erdélyi gyökereidet. Természetes adottság vagy mondva-csinált probléma ez a „kétlakiság”, amiről pedig annyit lehet hallani és olvasni?*

– Régebben tényleg probléma volt, de most már kevésbé. A digitális paradigmaváltás némiképp áthidalta a távolságokat. A Facebook-on tartom a kapcsolatot a barátaimmal, skype-on beszélni azért mégis más, mint telefonon: látom azt, akivel beszélek, mintha itt lenne; és hát lehet röpködni, száguldani. Egy táskában elfér az irodám, tudok dolgozni és kommunikálni, bárhol vagyok. Gyakorlatilag most már több helyen jelen tudok lenni, és ez jó, mert mindenhol akad dolgom a Kárpát-medencében.

– *Részt vállalsz a Kárpát-medencei Tehetséggondozóban is...*

– Ez egy nagy kaliberű állami projekt, amelynek célja a már bizonyított, rendkívüli tehetségű, de még nem teljesen befutott alkotók felkarolása és újabb, legifjabb tehetségek felfedezése és hatékony tanítása, menedzselése; alkotói körülmények, érvényesülési lehetőségek biztosítása. Az első projekt irodalmi: amennyiben sikerrel jár, egyéb művészeti ágakkal is bővítjük; akár egyfajta ifjúsági művészeti akadé-

Édesanyám 48 éves volt, amikor szült engem. Itt 88 és fél esztendő, és a brassói temetőben hűlyéskedünk, 2014-ben. A képet én készítettem, címe: Donna Margareta Corleone

miává is kinőheti magát. Gyakorlatilag az állam befektet az ifjabb tehetségekbe, olyan tanulási és érvényesülési lehetőségeket biztosít, amelyekre senkinek nem lenne esélye „magánúton”: például fölfedez egy ifjú író, továbbképzzi azt, több éves ösztöndíjat biztosít neki, publikálja az első könyveit, lefordítja idegen nyelvekre, menedzseli itthon és külföldön. Lerövidíti az érvényesülés idejét, megkíméli a kínlódástól, vakvágányoktól az ifjú titánt, aki ilyen körülmények között határozott értelmét fogja látni, és nem fogja elkeseredésében föladni, mint oly sokan.

– Annyi rangos díjat követően viszonylag fiatalon kaptad meg a Magyarország Babérkoszorúja-díjat is. Serkentenek vagy hidegen hagynak az elismerések?

– Az irodalmi díj dialektikus: nyilván az ember örül a szakmai meg az állami elismerésnek, a rangosabb díjakkal járó tekintélyesebb pénzösszeg is jólesik a „lővét” mindig gyorsan égető művészembernek; ugyanakkor ott van az az

ézés is, hogy egy díj odaítélésének szubjektív meg konjunkturális okai vannak, hogy lehet: más jobban megérdemelte volna. Meg az, hogy nyilván nem a díjaktól lesz jó valakinek a költészete. Tehát örülök a díjaknak, de nem szállok el tőlük. Lehetsz bármilyen díjas: ha nem olvasnak, mit sem ér az egész, hiszen a legmagasabb rendű, az egyetlen igaz elismerés az, ha vannak lelkes olvasóid, akik vadásznak minden szöveget, amit te jegyzel.

– Hogyan áll az „életpálya-modelled”: mi az, amit feltétlenül meg szeretnél írni?

– Két évtizede időhiánnyal küszködöm, elfoglalt és túlterhelt vagyok, s ez nem kedvez a nagyobb lélegzetű művek megírásának. A vendéglátóiparból kiszálltam, ez egy fontos lépés volt afelé, hogy kialakítsak magamnak egy olyan életteret és életmódot, amelyben megvalósítható lesz egy-egy nagyregény, drámai költemény vagy más, nehezebb, időigényesebb projekt. A már „elővázlatolt” *A magyar Faust* mindenképp szerepel a prioritási listán, nemkülönben a Janus Pannoniusról írandó regénytrilógia. Ezek előtt azonban szeretnék írni egy verseskötvet meg egy pikareszk regényt, amelynek az lesz a címe, hogy: *Az ördög intellektuális ponyvaregényt ír*. Egyébként rengeteg vázlatom, tervem van: két-három szorgos élet sem lenne elegendő mindegyik megírására. Idősebb koromban, nyugdíjkiegészítésként majd könyvötleket, szinopszisokat, ekphrasisokat fogok árulni. **Csontos János**

Zentán, a zEtna Fesztiválon, Vass Ákos Lajos és Muszka Sándor társaságában, 2011-ben. Beszédes István fotója

**Egy polihisztor
regényíró keserű
világképe**

Mohácsi János: *Határ Győző regénypoétikája*, Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2015.

Mohácsi János a XX. század egyik legeredetibb és legtöbbit vitatott magyar irodalmi egyéniségéről, Határ Győzöről írta doktori értekezését, amely kisebb módosításokkal a közelmúltban könyv alakban is megjelent. A *Határ Győző regénypoétikája* című munkáról minden kétséget kizáróan elmondható, hogy egzakt módszertani és fogalmi körülhatárolás jegyében született. A szerző elsődleges vezérelvként rögzíti a Határ-életmű vizsgálatának irányadó szempontjait. A költői munkásságot e könyv keretein kívülre helyezve arra törekszik, hogy kijelölje a Határ Győző-regények szerkezeti csomópontjait, egyszersmind újragondolja a tárgyalt művek lényegi tartalmát jelentő filozófiai-világnézeti problémákat.

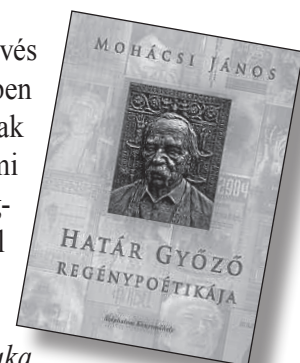
Mohácsi értelmezői attitűdjének legfontosabb eleme az a gondolat, miszerint az egyszeri és megismételhetetlen egyéni sors, illetve életpálya (legyen szó akár az esztétikai szférától független, abban csak kivételes pillanatokban részesedő átlagemberről, vagy a művészet által önmagát szellemi lényként kiteljesítő alkotó individuumból) szükségszerű kapcsolatban van a személyes élet kereteit képező történelmi kor törvényszerűségeivel: „Minden emberi élet történelmi kontextusba illeszkedik. Ez az, amibe beleszületünk. Határ sok kortársával egyetemben elmondhatja, hogy világtörténelmi és regionális szempontból is az egyik legpusztítóbb korszakban született és élt túl.”

A szubjektummal szemben túlhatalmat képviselő világtörténelem és az ennek sodrában fennmaradásáért küzdő ember léte – Határ és Mohácsi közös álláspontja szerint – nem a fejlődés, a kiegyensúlyozott és egyenletes haladás terepuma, hanem folytonos szembesülés az egzisztencia alapjait megkérdőjelező hátrátszituációkkal. A szerző ennek megfelelően arra törekedett, hogy a regényíró Határ Győző azon műveit vegye górcső alá, melyekben az említett filozófiai beállítódás a legadekvátábban jut szóhoz, és bennük megmutatkozik, hogy az univerzalitás igényéhez egész életművében ragaszkodó író-filozófus tevékenységének elsőrendű célja az ember általános lényegének megismerése. „[...] Határ minden irányultsága, szenvedélye egy embertől jött, és az ember

megismerésére irányult.” E törekvés mutatja meg, hogy a regényekben ábrázolt történelmi szituációknak az individuum értelmi és érzelmi világára gyakorolt hatása az a legfontosabb kritérium, amely alapul szolgálhat az emberi lét értelmének feltárásához. A monográfia három olyan regény (*Anibel*, *Éjszaka minden megnő*, *Köpönyeg sors*) alapos, a cselekmény részleteire is kiterjedő elemzésére összpontosít, amelyek figyelemre méltó szellemi teljesítmények – nemcsak terjedelmük miatt, hanem a beléjük rejtett – a bölcséleti és kultúrtörténeti műveltséganyag gazdagságát tekintve is. Az említett művek pontos lenyomatai Határ Győző filozófiai világképének, amelynek fókuszában a történelmi folyamatok közé vetett és azoknak kiszolgáltatott egyén személyes sorsa áll. E ponton ismét megmutatkozik, hogy Határ Győző életművének elemzése nem alapulhat pusztán irodalomtörténeti szempontokon, hanem minden esetben megköveteli a nyugati filozófiatörténet – mindenképp az antik és a középkori bölcsélet – metafizikai, antropológiai, etikai, teológiai és társadalomfilozófiai elméleteinek ismeretét.

Ebből a rendkívül sokszínű és szerteágazó eszmétörténeti összefüggésből az életműben játszott szerepét tekintve messze kiemelkedik Határ szélsőséges, több szöveghelyen is a végletekig fokozott agnoszticizmusa és ateizmussal párosuló világnézeti pesszimizmusa, amely a keresztény kultúrkör és emberkép történelmi kitüntettségébe vetett hit radikális elutasításában és a rideg, demisztifikáló pozitívista világszemlélet – kényszerű, de kizárólagos alternatívaként történő – elfogadásában ölt testet: „Egész életében agnosztikus maradt. Nagyon mélyen érinthette a jelenség, mert szinte nincs elméleti írása, amelyben ne foglalkozott volna valláskritikával.”

Mohácsi hangsúlyozza, hogy a valláskritika Határ Győző életművében nem függetleníthető az emberi létmód deszakralizálásától. Az író egyedi poétikai eszközökkel jeleníti meg az általános emberi lényeg fizikai és intellektuális leértékelődésének folyamatát (bizarr és bonyolult szókapcsolatok, metaforák, az érvényes köznyelvi kánonba be nem sorolható „értelmetlen” – esetenként trágár – szavak halmozott használata). „Határ Győző – írja a szerző – a fent leírt modern embertípus (a kozmosz eredendően adott harmóniájába beilleszkedni nem tudó, a valóság egészét saját

céljai szerint átformáló és ezáltal uralni akaró egyén – T. G.) szélsőséges válfaját képviseli. Szinte mindenhez és mindenkihez elutasítóan, deszakralizáló módon viszonyul. Miért tenne kivételt az emberrel: az ember számára biológiai megközelítésben – a héralitoszi maximával egyetértve – salak, szemét [...]”

E beállítódás legjobb példája az *Éjszaka minden megnő* című regény, amelynek elemzése a könyv egy teljes fejezetét teszi ki. A mű főhőseinek (antihőseinek) sorsa egyértelműen példázta, hogy egy természetes állapotából kifordult, értelmét vesztett, mindenfajta transzcendens jelentéstartalmat nélkülöző, kiüresedett világban az emberi élet egyetlen lehetséges útja az elmagányosodás, amelyet a testi és szellemi devalválódás kísér. Az élet eseményei és a halál egyenértékűek, egyformán Isten hiányáról tanúskodnak.

A vizsgált regények közül az ember erkölcsi fejlődése szempontjából egyedül a *Köpönyeg sors* című alkotás tartalmaz pozitív érték meghatározásokat. E mű valósággal eszményíti azt az állhatatos elköteleződést, amely képes ellenszegülni a humánus pusztulással fenyegető zsarnoki hatalomnak. Így apológiaiaként értelmezhető, amely az értelemnek az irracionális erővel szembeni felsőbbrendűségét igenli, és a szubjektumot morális tartalommal ruhazza fel. Ugyanakkor mind az irodalomtörténeti értelmező, mind Határ Győző más olvasói számára egyértelmű, hogy a fenti körülmények között képviselt erkölcsiség sohasem tarthat igényt abszolút érvényre, mivel elválaszthatatlan a fennálló történelmi és társadalmi valóság zavaros és kiszámíthatatlan működésétől, amely állandóan veszélyezteti az alapvető emberi értékek integritását. Ilyen körülmények között a személyes felelősség és önálló gondolkodás képességét elsajátító és ezt saját életében alkalmazó egyén számára a legfőbb cél csakis a *túlélés* lehet, amely a külső folyamatok alkalmazkodó elfogadása által segíthet megőrizni a személyiség belső egységét: „[...] a szerző elementáris erővel képes kidolgozni a külvilág fenyegetettsége és a Iulianosz belső világa által adott reakciók közötti feszültséget.”

E mozzanat egy olyan attitűdöt tükröz, amely Határ Győző életművének általános irodalmi és filozó-

fiai jelentése kapcsán szembeállítható azzal a vélekedéssel, miszerint gondolkodásmódját kizárólag a pesszimizmus és az apokaliptikus látásmód uralja. Álláspontom szerint Mohácsi János elemzéseiben nem fordít kellő figyelmet erre az aspektusra, mivel némileg egyoldalú módon könyve valamennyi fejezetében a Határ-életmű „dekadens” irányultságát hangsúlyozza. Holott egy ilyen sokoldalú és komplexitásában állandóan új lehetőségeket megnyitó szerző esetében a helyes megértéshez egyedül a két ellentétes oldal szintézisének keresztül vezethet út. Vitathatatlan, hogy az életmű túlnyomó részét az emberi világban zajló folyamatok borúlátó szemlélete uralja, amely nemcsak az elvont filozófiai gondolkodás szintjén érvényesül, hanem az élet valamennyi szegmensét áthatja. E feltételek között a tökéletesedés tényleges lehetőségei erősen korlátozottak, azonban nem lehetetlenek. Az *Anibel*, és különösképpen a *Köpönyeg sors* főhőseinek életfelfogása és magatartása azt igazolja, hogy az öntörvényadásra képes individuum belső szabadsága az embertelen külső körülmények között is megmenthető lehet.

Mohácsi különös figyelmet szentel Határ Győző azon gondolatainak, amelyek az ember és a politikum viszonyát elemzik. Szemléletesen utal arra a mély és meghaladhatatlan szakadékra, amely a (poszt)modern kor kaotikus, korrupcióval, igazságtalansággal átszótt és hazugságra épülő politikai berendezkedéseit elválasztja az antikvitás zárt és harmonikusnak vélt közösség-eszményétől. A szerző jól érzékelteti, hogy Határ politika-fogalmának lényegi jellemzője a gonosz és ellenséges világrend egyeduralma felett érzett reménytelenség, amely a szellemi és erkölcsi végoráit élő emberiség képzetét idézi fel az olvasóban: „A civilizáció hanyatlásáról beszél: [...] negatív születési statisztikák, a közbiztonság lezülése, a fehér civilizáció vége.”

Mohácsi János műve kétségtelenül szisztematikus és olvasmányos bemutatása Határ Győző regényművészetének, egyetlen gyenge pontja bizonyos tematikus blokkok ismétlődése, amely időnként megtöri a gondolatmenetek folytonosságát.

Tóth Gábor

**Sorsvonalak
a világfutásban** Rónay László:
Tamás Menyhért,
Magyar Művészeti
Akadémia, 2015.

Rónay László Tamás Menyhértről szóló monográfiája a Közelkép írókról című sorozatban jelent meg a Magyar Művészeti Akadémia gondozásában. Ez az igényesen összeállított kritikai életrajz nem titkoltan azzal a szándékkal íródott, hogy kijelölje az íróról szóló elemzések fő irányát a következő években.

Ha Tamás Menyhért Rónay által feldolgozott – rendkívül sokszínű, élménygazdag – életművét értő szemmel akarjuk megközelíteni, indulásnak célszerű áttekinteni a több mint kétszáz oldalas kötet függelékét, ahol nemcsak fontos életrajzi adatokat találunk a szerzőről, hanem műfajok szerint csoportosított alkotásainak kronologikus sorrendjét, valamint az íróval készített interjúk és a róla szóló szakirodalom leölelyeit is. Tamás írásművészetének vizsgálatakor – az őt méltató Vasy Géza útmutatása nyomán – feltétlenül utalnunk kell arra a három – taine-i eredetű – alapfogalomra: a fajra, a környezetre és az időre, amelyek egymásra hatása meghatározza az író alapattitűdjét.

Tamás Menyhért munkásságának átfogó – mondhatni teljességre törekvő – értelmezése rendkívül bonyolult feladat. Egyfelől azért, mert az alkotó a líra, az epika és a dráma műnemében egyaránt otthon van, másfelől, mert Tamás alkotói univerzumának feltárása lehetetlen az író meglehetősen összetett életkörülményeinek ismerete nélkül. Nem véletlen, hogy Rónay László könyvében egy külön fejezetet szentel annak, hogy felvázolja a szerző életútjának történelmi háttérét. Az etnikai konfliktusok, a háborús események miatt a bukovinai Hadikfalváról származó Tamás Menyhért többször kényszerült aktuális otthona elhagyására már gyermekkorában is; szinte állandóan új környezethez kellett alkalmazkodnia.

Az író sajátos helyet foglal el a magyar irodalmi életben, mivel a – kultúrájában és nyelvében az anyaországinál jóval archaikusabb – bukovinai valóság határozza meg gondolkodását, műveinek stílusát. Hagyományos és modern versbeszéd felé egyaránt nyitott, az évek múltával mind jobban kiteljesedő lírája ez alapján értelmezhető. Maga a szerző így vall eszmei és nyelvi indíttatásáról *Életrajz helyett* című prólogusában: „Íszákomban a nyelvújítás előtti magyar

nyelv ígérétevel, a város köregetegében csak az érlelt pillanatra vártam, hogy szavaimat a maguk tisztaságában szólaltassam meg.”

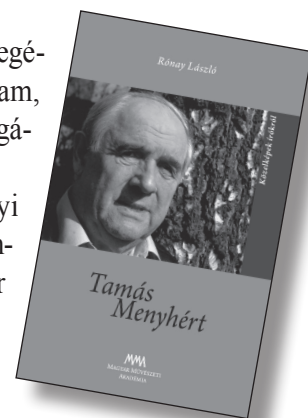
Rónay László, aki Kosztolányi Dezsőről, Márai Sándorról, Sík Sándorról és Mécs Lászlóról már korábban monográfiát írt, értő módon mutatja be a Tamás Menyhértet foglalkoztató egzisztenciális problémákat, valamint azt az eszményinek aligha nevezhető szférát, amelyben az alkotó feltárja egy keserves korszak minden fájdalmát, kockázatát és izgalmát.

A kötetből megtudjuk, hogy első versei csak harmincéves kora körül keletkeztek, majd 1974-ben a *Szövetségben a fákkal* című gyűjteményben láttak napvilágot azok a költeményei, amelyek nem egyszerűen egy népcsoport embertelenül nehéz sorsát ábrázolják különleges atmoszférateremtő erővel, hanem a magyar beszéd és írás legmélyebb rétegeibe is visszavezetik a befogadót.

Az önmagát epikus hajlamú lírikusnak nevező Tamás Menyhért maga is reflektál arra, hogy a népköltészet értékei meghatározó szerepet játszanak írásművészetében, s tudatában van annak is, hogy alkotói attitűdjét nagymértékben a környezetében élő egyszerű emberek magatartásmintái határozzák meg (*Küszöbök*, 1978, *Messzülő ég*, 1980).

Rónay László a korai lírai művek után könnyed stílusban, ugyanakkor elismerésre méltó alaposággal elemzi Tamás Menyhért epikus alkotásait is. A monográfus annak érdekében, hogy a szerzőt minél autentikusabban mutassa be, az alkotóval készített interjúkból, valamint a róla írt szakirodalomból szervesen beépíti munkájába azokat a gondolatokat, amelyek hozzájárulnak a fent említett művekben megnyilvánuló emberi, gondolkodói mélység, illetve nyelvi szépség feltárásához.

Az irodalomtörténész hangsúlyozza, hogy az 1981-ben megjelentetett *Vigyázó madár* című lírizált prózában a költő Tamás Menyhért „élményrétegeinek” feldolgozása folytatódik – az addigiaktól eltérő formai eszközök felhasználásával. (E mű megértéséhez egyébként érdemes átolvasni Rónay László könyvének a bukovinai székely magyarok történetét feldolgozó fejezetét.) A kisregény a közösségi kataklizmák által végletesen traumatizált egyén állandó létbizonytalanságát ábrázolja. Később az édesapja élettörté-

netét feldolgozó *Esőrácsok* (1984) is a magányossá váló ember pesszimista létfilozófiáját közvetíti az olvasó felé. Az író ezt követően olyan, az epika és a líra formanyelvét nagyszerűen ötvöző, balladai árnyalatokban bővelkedő prózai írásokkal jelentkezik, mint a *Mérleges idő*, az *Előcsend* és a *Forradások*.

Majd – egy sorozatnyi prózamű után – 1991-ben, Miskolcon megjelenik Tamás Menyhért *HELYtelen* című verseskötete, amelyben a költemények is, akár csak a korábbi epikus alkotások, a bukovinai székely magyarok „HELY”-kereséseit idézik fel.

A költő hetvenedik születésnapjára jelent meg az *Alkonyút* című kötet, amelynek – paradoxonnal szölvé – nem igazán a számvetés, inkább az összegzés az elsődleges célja. Ebben a 2010-ben napvilágot látott versgyűjteményben is a székely sorsvállalás elszántságával, az ősök hagyományaira építve, kimagasló erkölcsi-művészeti igényességgel fejezi ki gondolatait, érzéseit az alkotó.

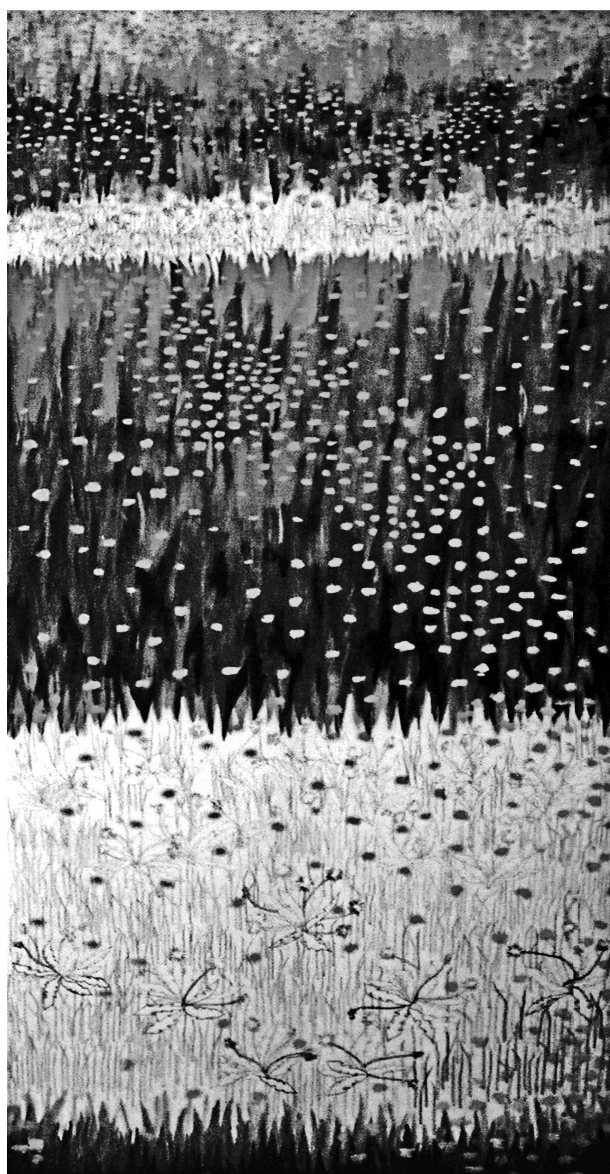
Tamás Menyhért költészete – Rónay összegző megállapítása szerint – József Attila, Illyés Gyula, Nagy László és Csoóri Sándor poétikai törekvéseit viszi tovább sajátos nyelvi leleménnyel. Lírája küldetés-tudatot tükröz; bibliai ihlettség vonul végig egész versvilágán. Ahogy – kivételes beleérzéssel és nagyfokú szellemességgel – egyik legemlékezetesebb költeményében, az *Ihletben* megfogalmazza: „Csakis itt lent: / A föld érintésével / érintheted meg az Istent”.

Az alkotó – prózai munkáihoz és verseihez hasonlóan – drámáiban is ahhoz a székely hagyományvilághoz kapcsolódik, amelynek fő jellemzője a ki-kezdhetetlen erkölcsi tartás és – nyelvi szempontból – a fantáziadús, egyszersmind lényegre törő beszéd (*Mérleges idő*, *Előcsend*, *A Szent-Anna tó regéje*, *A csodabárány*).

Az utóbbi évek terméséből – a főként történelmi témájú drámák mellett – még Tamás Menyhért viszonylag keveset emlegetett gyermekversei is említést érdemelnek. A *Halparádé* és az *Utazás Bekóciába* középpontjában a ritmussal és a szavakkal való kísérletezés áll. E művek célja az, hogy belehelyezék az olvasót egy olyan világba, ahol a lélek megőrizheti tiszta gyermeki látásmódját.

Tamás Menyhért – legújabb alkotásainak tanúsága szerint is – nemzeti és egyetemes emberi értékeket egyaránt közvetítő, az írást felelősséggel művelő, mértékadó kortárs szerzőnek tekinthető. Monográfiája rövid bemutatását zárják vallomásos sorai: „Sose kértem külön / HELYet magamnak, / megfér bennem e / nemzetelő táj, ez az / annyiszor elbékített / Kárpát-medence. / Múlóban is, / megélem, meg- / élhetem az arcom!”

Csontos Márta

Gyermekláncefü (300 × 150 cm, kárpit, vászon, festés, ceruzarajz, 2001)

Angyalút Csontos János:
Angyaldekameron, Magyar
 Napló Kiadó, Budapest, 2015.

Dekameront írni (pláne Boccaccio után) lehetetlen küldetés; Angyaldekameront írni hatványozottan az. Csontos Jánosnak azonban sikerült teljesítenie ezt a feladatot. Nézzük, hogyan.

Az *Angyaldekameron* száz fejezetből áll (fejezetként tízezer betűvel), így az egész regény végül pontosan egymillió betűt tesz ki. Olvasása közben világosan végigkövethetjük egy „angyal” életét a kisgyermekkortól, „az első szárnypróbálgatásoktól kezdve” az érett férfikorig, amikor már a boldog családapa, a kiteljesedett költő, publicista és szerkesztő alakja áll előttünk. Az, hogy Csontos nem bölcsész-hallgató lett egyből, hanem matematika–fizika szakos hallgató, semmiképpen sem lehetett számára „egy egész életre kiható szörnyű trauma”, éppen ellenkezőleg: későbbi – érett – alkotásainak megszerkesztettsége, pontossága, precizitása, formai szigora jó részt ennek köszönhető.

Még egy angyalra is érvényesek bizonyos szabályok – főleg, ha ez az angyal a Földre születik, földi szülők gyermekeként. Ilyen szabály az, hogy aki földi körülmények között él, annak szükségszerűen az időbe, vagy mondjuk úgy: a történelembe vetett lénynek kell lennie. Viszont azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a regény „folyamatos jelenidőben” íródott. Ahogy a szerző megindokolja: „A tálalás lényeges eleme az örök jelenidő, hiszen a múlt merő fikció.” Csontos sok mindent megőrzött ebből a jelen által meghatározott múltból. Mint írja a regényben: „Lehet, hogy egy sereg dolog már csak a te emlékezetedben telel át.” (E mondat a regény elbeszéléstechnikájának arról a jellegzetességéről tanúskodik, hogy a narrátor-hős egyes szám második személyben beszél magáról.)

Amit Csontos megőrzött, és írásművészetével élénk tár, az valójában maga a történelem. Igaz, az író történelemszemlélete erősen szubjektív. Ám egy történelem-értelmezés sosem lehet maradéktalanul objektív. Mert, ahogy írja: „Az angyalok közt is vannak pártosak.” És ez valóban így van, de ne felejtsük el: akadnak köztük pártütők is.

Az *Angyaldekameron*, amelyben természetes az időbeli cikázás, illetve az, hogy megélt és meg nem élt események váltogatják egymást, összebékíti a különböző idők valós vagy elképzelt dolgait. De nem-

csak az időt kezeli szabadon, hanem a teret is. Tudjuk jól, minden út Rómába vezet: „de mért is ne indulhatna minden út Úzvárról?” – teszi fel a kérdést (megbocsátható elfogultsággal) az író, akiről tudjuk, hogy ózdi születésű; Úzvár pedig lényegében nem más, mint Ózd.

Úzvár példája nyomán külön ki kell emelni Csontos szó- (személynév-, helységnév-, országnév-, fogalom-) csavarási eljárásait a regényben. Bizony kell némi olvasottság, sőt: felfogásbeli gyorsaság is ahhoz, hogy hozzáférhessünk az olyan üdítő szóképződmények humorához, mint amilyen a „Hunpoprespublika”. Nem ez az egyetlen vicces elem a műben: a regény fontos eleme a humor. Mintha az író ezzel a módszerrel egyszerűen elvonná az élet némely démoni szónak. Humorát jól példázza annak a bájos vendégszövegnek a felidézése is, amelyet még egy zajos gyermektáborozáskor hallott a hangszóróból az angyal-gyermek: „Naponta húszszor is felharsan, hogy egy hamvasarcú kisgyerek nem ismeri az életet.”

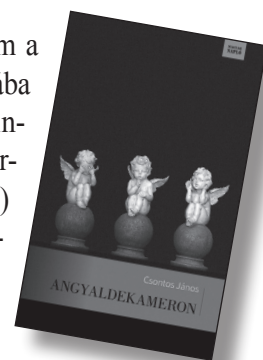
Rendkívül szellemes és művészi szempontból is sokrétű Csontos alkotása. Szinte egy kis filmkölteményt láthatunk magunk előtt, amikor a következőket olvassuk: „Idegen asszonyok nagy, lepényszerűen szétterülő melleire emlékszel, melyek a párolgó víz színén lebegnek a színes üvegablakok kupolázta négyzetes medencében.”

Nem szabad elfelejtenünk Csontost mint lírikust sem. De ez amúgy is merő képtelenség lenne. Főleg, mert olyan mondatokat olvashatunk a regényben, mint például: „...a másnap egyetlen elmosódó szivárványszalag, amit kétoldalt angyalok tartanak”; vagy: „próbálsz összerakni az éjszakát”; vagy végül ezt a frappáns és elegáns képet: „...ég a kivilágított Notrödám az íriszedre”.

Mintha a regényíró beérte volna a lírikust. Mintha egyenrangúvá váltak volna. És a műformák egymásba játszanak: az ebből a regényből ki-kicsapó líraiság találkozik a(z amúgy a műben is említett) „szonettromán”-nal, vagyis a szerző szonettregényével.

A regény (valamint a férfi és a költő is) végül révbe ér. Hősünk házassága boldognak mondható, a gyermekei szépen cseperednek. Az „angyal”-szerző a végén már „exangyalnak” nevezi magát, és egy Triptichonról álmodozik, amelynek első része – íme – készen is van. A címe: *Angyaldekameron*.

Jahoda Sándor

A teljesség felé Novotny Tihamér:
A látható és a láthatatlan:
művészeti írások, 2004–2013,
 Budaörs, 2014.

Az igazi kritikust, esszéistát, a képzőművészetnek föl Kent tudósítót – író – az értéktiszteleten kívül a minél nagyobb körben való tájékozottság jellemzi. Minden írásában, lett legyen az a legelemzőbb, önmagát adja. Hiszen csak így tudja meggyőzni olvasóját vagy a szorgos tárlatlátogatót értékbúváráló igyekezetének igazáról. Egyetlen célja van: az általa látott-felfedezett kiváló alkotás másoknak is szerezzen gyönyört, a még hozzá kívülről közelítő szívét is dobogtassa meg.

Novotny Tihamér ilyen értelmező, minthogy a képzőművészet az élete. Dolgozott múzeumban, szerkesztett-írt lapokat, monográfiákat, kiállítások százait nyitotta meg. Jelenleg a Kortárs képzőművészeti rovatát gondozza. A szerkesztőségbe való belépésével megváltozott az irodalmi és kritikai folyóirat arculata. Nagyobb súlyt kapott a képzőművészet. Magyarán, a vizualitás – az esszékkel, kritikákkal, a színes borítókkal és belső oldalakkal – az irodalom rangjára emelkedett. Nem véletlen, hogy az új arcú, formátumában is a réginél nagyobb méretű havi szemle a képzőművészeti fókuszát tekintve ugyan csak fölveszi a versenyt a legrangosabb fórumokkal.

Novotny új tanulmánykötete, *A látható és a láthatatlan* tíz év (2004–2013) művészeti írásait fogja egybe. Szenzációs példatár. Unikum az e tárgyban eddig készült könyvek között. (655 oldal nyomtatott szöveg fekete-fehér illusztrációkkal, és két ív színes „galéria” mint a szereplők munkásságát hitelesítő képi adattár.) Pontos, precíz, átszellemült elemzéseivel azt is magával tudja ragadni, aki kevésbé mozog otthonosan a képzőművészet világában.

Mindennek természetesen a szerző érzékenysége, plasztikus stílusa és különleges műveltségélménye az alapja. Aki értelmezőként nem tudja valamiképp a meggyőzés hathatós eszközévé – *erővé!* – tenni saját benső sugárzását, annak szavai nehezen jutnak el az olvasókhoz és az érdeklődők seregéhez. Novotny abban a hitben végzi nemes szolgálatát, hogy minden írása valamilyen módon szolgálat, hűségének nyilvánítása.

A felfedezőnek – Istenem, így is hány és hány érték marad homályban! – jó szeműnek kell lennie. „Ungot-berket” be kell barangolnia (nem csupán a fő-

városban alkotnak képzőművészek), hogy minél szélesebb legyen a témában való merítés. Mi több, értékkereső-értékfölmutató igyekezetével „határkiegyenesítő”, Trianon átkát sutba dobó funkciója is van. Hiszen csak együtt vagyunk gazdagok: Szentendre (Nagybánya „pótlékaként”) és a Marosvásárhelyről áttelepültek (MAMÚ), Szigetszentmiklós és Pécs, Sepsiszentgyörgy és Pozsony, Érd, Békéscsaba és Rév-Komárom – és még ki tudja, meddig folytathatnám a külön-külön is értéket hordozó társaságok-csoportok csillagláncolatát – ugyanannak az univerzumnak a része.

Karakteres alkotóik, ha tetszik, ha nem, együtt (az egész tekintve, egymást erősítve) adják az izgalmas – miként a cím utal rá – *látható és láthatatlan* „valóságot”. Az üzem, a hegy-magas, a táj, a tér, a test, a találkozások stb. „valóságát”, és mindazon spirituális, a hiedelemvilágra, a *Bibliára*, a szellem megannyi kiruccanására, a lélekmozzanatokra, a tudatalattira épülő – belőlük töltekező – élményt, amelyek együttese kínálja a „terülj, asztalkám!”-at az érvényes megragadásért-kifejezésért még a golgotai szenvedést is vállalók seregének.

Mert hiába az önfeláldozó munka, a keresztre feszítés – legszebb példája (paradox): Gubis Mihály, a kitűnő képzőművész (festő, grafikus, szobrász) balesetével vált valóságos szentté, és egyesült a végtelen kozmoszszal –, ha süket és vak a világ, és nem veszi észre, nem méltányolja a jobb sorsra méltó művészt, ügyet sem vet műveire. A kisiklatott, tönkretett pályák védelmében idézi a könyv szerzője Hadik Gyulát; azt a szobrászművészt, akinek életében ugyancsak kevés fény jutott. „Ma is vannak, akárcsak a múltban, távol a zajos sikerektől, műtermi csendjünkben szívósan munkálkodó alkotók, akikről vagy még nem vesznek tudomást, vagy akiket már elfelejtettek, és jelképes sírjukat soha nem fogják teleszórni virággal.”

Ha Novony Tihaméron múlik (sajnos, nemcsak rajta!), nem lesz fölfedetlen érték. Erkölce nem engedi. Ezért a különböző műfajokban történő megszólalása – tárlatmegnyitó, katalógus-előszó, kismonográfia (*A Matyó* elsőrangú), kiállítás-kritika, az alkotó legbensőbb világáig hatoló filozofikus esszé (ebben a műfajban az Sz. Varga Ágnesről szóló egyik írás, a prózaversként is becses *Fényterek – lírai megszólaltatás* viszi a prímet) – nem csupán hírharang,

hanem többé-kevésbé a „megzavarodott” kánon (az irodalomban sincs másképp!) újraírását, gesztusértékű kiigazítását is magában hordja.

Mikor az *Apokrif jegyzetek Kusztoz Endre és Krizbai Sándor rajza elé* című vallomások esszéjében saját legbensőbb titkát is kinyilvánítja, a felé a *teljesség* felé tör utat, amely szerint értékutató lénye valósággal megigazul. „S ha Isten teremtett képmása az ember, akkor az ember teremtett képmása a művében található. Az emberek és művek pedig szemek, s ezek a szemek egymást vágyakozva nézik.” „Jókedvű” dühében, a *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*ból kimaradottakat felsorolva (értéküket felmutató esszével megtisztelve), kiigazítja a hézagos adattárat, és tényszerűen rögzít egy, a képzőművészeti életünket mocsárba vivő ballépést. „»Mi a magyar?« – kérdezi a Múcsarnok igazgatója és kurátora a legújabb, kortárs válaszokat felvonultató kiállításának a címében. Számomra igen elgondolkodtató tény, hogy egy ilyen kvalitású mai művész, mint Kis-Tóth Ferenc, miért nem szerepel a nemzeti önazonosságra rákérdező tárlat névsorában.”

Egy helyütt a rilkei kérdés izgatja: „Vajon el lehet-e jutni a tárgyak, műalkotások át- és beleélésén keresztül a vizsgált jelenségek értelméhez, legbensőbb lényegéhez, az alkotó személyiségéhez és szívéhez”. Örömmel tapasztaltam, Novotny Tihamér eljutott. Mindezt kitűnő interjú (Gosztola Gábor), szenzációs pályakép (Kovács László), nem egy remek meglátás (a szigetszentmiklósi Somogyi György és Puha Ferenc munkaprogramja a szentendrei Korniss Dezső és Vajda Lajos kettőséhez hasonlatos), az alkotók pszichikumát megvilágító saját vers (Gáll Ádám, ef Zábó István, Arnóti András, Ocskay László – Doki) és számtalan egyéni vagy csoportos tárlatról írt kritika-esszé bizonyítja.

Érvkésztetésben a klasszikusoktól vett idézetek éppúgy szerepelnek, mint a ma jeleseinek meglátásai, sőt, e-mail-eket, magánleveleket, lexikonokat, MTI-megállapításokat, honlapok kitételeit is használ igaza – az általa észlelt legteljesebb érték – bizonyítására. Leonardo, Paul Klee, Hamvas Béla – Kemény Katalin, Kállai Ernő, hogy csak a klasszikusokat említsem, egy-egy találó meglátása, aforisztikus bölcsellete számára olyan lépcső, amelyen a saját érvkésztetet kiegészítendő magasra lehet jutni. Írásainak értékét ezen kívül a legnagyobb fokú személyesség ugyan csak emeli; leginkább azzal, hogy az író hangulatfokozóként életének rengeteg (különleges, érdekes, nemegyszer meghökkenítő) élményét meséli el.

Mindig túllép a hagyományos kritika keretein – valójában képzőművészeti esszéket ír. Jóllehet a képzőművészet áll írásainak fókuszában, de szívesen elkalandozik olyan területekre is (művészetszociológia, nemzetiségtudomány, néprajz stb.), amelyek révén, akár csak egy idézet erejéig, még jobban megbizonyosodhatunk értékítéletének helyességéről. Amikor a marosvásárhelyi Kultúrpalota képtárának anyagát dicséri („*Hasznára lenni a köznek*” – *A marosvásárhelyi Maros Megyei Múzeum Bernády-gyűjteménye Szentendréen*) – a magyar kincs román „álorcában” is magyar kincs maradt –, nem győzi hangsúlyozni a közjót szívügyének tekintő egykori polgármester hallatlanul fontos szerepét.

Bernády György „újdonságokra is nyitott, polgári ízlésének” köszönhető a magyar szecesszió egyik csodájában (Lechner Ödön-féle építésziskola, gödöllői művésztelep) létrejött gyűjtemény. Az esszéíró szükségesnek véli a Trianon utáni, a románok által megszállt Erdélybe visszatérő Bernády nem régi, aggódó nyílt levelének (1920. május 15.) egyik passzusát idézni. Elsősorban azért, hogy megvilágosodjék előttünk a személyiség karaktere, amely többek közt szilárd alapként nagy szerepet játszott a szépségre nyitott várost gazdagító cselekedetben.

„Magyarnak szült édesanyám; magyarnak nevelt áldott emlékü jó atyám, magyarnak éreztem, vallottam magam mindig, annak érzem és vallom magamat ma is, magyarként akarok és fogok tovább élni, s ha Isten rendelése beteljesedik, magyarként fogok és akarok meghalni is. Keresztény volt nevelésem, keresztényként viselkedtem mindenkor, s keresztény megadással várom és türom az engem illető rendelkezéseket. Születésemmel, neveltetésemmel és hajlamaimnál fogva liberális és demokratikus érzelmű voltam és vagyok ma is, de liberalizmusom, demokratikus érzésem sohasem lépte túl azt a határt, amelyen túl hazám, nemzetem érdekeit, avagy vallásos érzésemet sérelem érhetne volna.”

Teher a képzőművészeti kritikán? Sokkal inkább a horizont kiszélesítése.

A különböző orgánumban (Új Művészet, Kortárs, Magyar Műhely, Balkon, MAK-tár, Bárka, Pannon Tükkör, Duna-part, Napút stb.), külföldi és magyar katalógusokban megbúvó száznegyven írás (!) szerencsére együtt van. S azzal, hogy kötetté szerveződött, a magyar képzőművészeti kritika és a magyar művésztörténet-írás sokat nyert. Teljesebbé vált az összkép.

Szakolczay Lajos

Magyar színész Erdélyben Aniszi Kálmán:
Magyar színész vagyok Erdélyben – Varga Vilmos,
 Kiss Stúdió Alapítvány, 2014.

Az első világháborút követő békediktátum az elcsatolt területeken válságos helyzetbe sodorta a színházi életet. Az egykori színházlátogatók közül sokan valamelyik budapesti rendező pályaudvaron éltek vagonlakóként hosszú éveken keresztül. Akik otthonukban maradhattak, azok napi megélhetési gondokkal küszködtek színészként és színházlátogatóként.

A kolozsvári társulat az 1906-ban felavatott épülettől – sok kitűnő előadás után – 1919. szeptember 30-án a *Hamlet* előadásával búcsúzott. Október 1-jei határidővel át kellett adni román előadások céljára. A címszerepet játszó színész-igazgató utolsó szavai a színpadon: „Én meghalok, te élsz, győzd meg felőlem, / És igaz ügyem felől a kétkedőket.”

A társulat más épületben tovább működött a rosszabbodó gazdasági körülmények ellenére. Az írók 1926-os marosvécsi találkozójának V. számú határozata szerint: „Minthogy a színház jelenti a legközvetlenebb kapcsolatot a művészeti alkotás és a közönség között, és úgy az egyetemes, mint a magyar művelődés szempontjából nélkülözhetetlen tényező, hangsúlyozzuk azt, hogy a színjátszás ügye szervesen össze van forrva az erdélyi magyarság elsőrendű érdekeivel. Azért az egybegyűlt írók szükségesnek tartják, hogy kisebbségi életünk összes szellemi és gazdasági erői összefogjanak az erdélyi magyar színjátszás támogatására és válságának gyökeres megoldására.”

A harmincas évekből a közelmúltba érkezve adja magát a kérdés: milyennek látjuk most, néhány évtized távlatából a hatvanas, hetvenes, esetleg a nyolcvanas évek erdélyi színházát?

A kérdés megválaszolásakor segítségünkre van Aniszi Kálmán, az író és Varga Vilmos, a színművész. Könyvük címe (amelyhez az előszót Kocsis István írta): *Magyar színész vagyok Erdélyben*. A könyvvel és szerzőivel az első olvasói – a kortárs magyar irodalom már-már szakrálisnak mondható bemutatóhelyén – a budai várbeli Litea könyvszalomban találkozhattak.

A formáját tekintve is gondosan kivitelezett, szép könyv Nagyváradról, az Europrint nyomdájából érkezett. Címlapján a címszereplő Varga Vilmos látható, jobb kezében egy halántékára szorított, felhúzott ravaszú revolverrel. A másik keze a füle közelében a fejére mutat. A szituáció önmagában drámai, az arc-

kifejezés ezt a hatást erősíti. A kép a művészt Szakál Dani szerepében látatja Páskándi Géza *A bosszúálló kapus* című abszurdoidjában. Aniszi Kálmán könyve műfajának meghatározásakor több műfajt említhetünk. Emlékirat? Kismonográfia? Vallomás? Mélyinterjú? Curriculum vitae? Esszék és novellák együttese? Pikareszk regény? Színház-történeti dokumentum? Korrajz a teátrum világában?

Az író Aniszi Kálmán és a főhős-interjúalany Varga Vilmos kommunikációs kapcsolatát a közös szülőföld-élmény és a kortársként átél és földolgozott történelem, az évtizedek emlékeire épülő barátság határozza meg. Ebből is adódik a beszédmód, a stílus természetessége, közvetlensége, ami egyrészt az írói jellemzés eszköze, másrészt a színművész „szeretném magam megmutatni” önjellemzésének kiteljesítése.

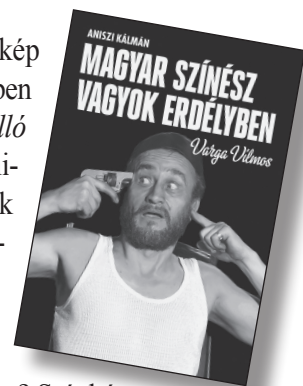
A könyv szerkezetét a lineáris vonalvezetés és a sok – viszonylag rövid – fejezetből álló mozaikos felépítés jellemzi. Ez az események pergő, cselekményes megjelenítését hozza – ami az olvasói érdeklődést folyamatosan ébren tartja. A találó, frappáns fejezetcímek – a kronologikus felépítés szerinti olvasás után – lehetővé teszik az egyes epizódokra való visszalopozást. A vizualitást, a képszerű szövegformálást jól egészítik ki a fekete-fehér és színes illusztrációk.

A könyv első harmada regényes életrajz epizódok füzéréből, az életutat, a művészi pályát, az emberismeretet meghatározó élmények sokaságával. Életveszélyek és életmentések, az édesanya bebörtönzése (a hegyházkovácsi templomban rejtegetett zászló miatt), a korai gyerekkor falusi élményei, a nagyváradi városszéle, a serdülő kamasz és fiatalember – itt-ott pikareszk regénybe illő – kalandjai és megpróbáltatásai. Mind muníció a későbbi színészi pályához.

Varga Vilmos színművészi pályája három erős fonalból sodródik egésszé. Az első a színpad, a színészi játék. A másik a rendezői munka, a harmadik a témák köré szerkesztett versek és prózai művek előadóművészi bemutatása, a pódium.

Aniszi Kálmán e mindhárom területen kifejtett tevékenység visszhangját számos sajtóközlemény és olvasói levél bemutatásával illusztrálja.

Németh László *Papucshős* című színművének premiere után az Utunkban olvashattuk: „Az előadás legemlékezetesebb pillanatait kétségkívül a címszerepet játszó Varga Vilmos alakítása nyújtja. A váradi

szintársulat e vezéregyénisége valósággal lenyűgöz színészi kvalitásainak széles skálájával (...). Csak örülni lehet színész és szerep ilyen találkozásának.”

A rendező munkájáról – Sütő András: *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című darabjának bemutatása után – *Vastaps* címmel jelent meg kritika: „A színház igazi ünnepe, a teltház, a már-már elfeledett vendég, Nagyváradon örvendeztetett. (...) A rendező Varga Vilmos helyi hagyományokhoz kapcsolta Sütő szövegét... (...) bihari folklórt alkalmazott, s ez közelebb hozta a művet a váradi néző szívéhez...”

Az előadóművész első önálló műsora 1968. decemberi bemutatója után százötven előadást ért meg. Az összeállítás a címét Szilágyi Domokos *Maszek ballada* című versétől kapta. „Varga Vilnek, aki megvalósította a lehetetlent, a verset.” A kolozsvári előadás után Páskándi Géza írta ezt a mondatot a művész műsorfüzetébe.

„Amikor – írja egyik elemzője – Varga Vilmos azt mondja, hogy: Én, François Villon, a nézőben nincs semmi kétség, hogy valóban ő az, a Költő beszél, könyörög, röhög, szenved, játszik...”

Aniszi Kálmán monografikus – mélyinterjú jellegű – esszéregényében a színművész mellett az íróárs Varga Vilmost is bemutatja. Méltán, hiszen a korábbi két könyv, *A Pecepartról jöttem* és *A Szót fogadtam Madáchnak*, valamint a Kiss Törék Ildikóval közös *Mesterségünk a szó* című kötet mellett és után napjaink nagyváradi publicisztikájában is találkozunk vele. Tudjuk jól, hogy Ady és a Holnap városában mindig rangja volt és lesz az újságírásnak. Varga Vilmos a Bihari Naplóban és a Fáklyában *Noteszlapok* és *Színházi noteszlapok* címen publikál.

Varga Vilmos és művésztársa, Kiss Törék Ildikó közös alkotása, a Kiss Stúdió Színház immár két év-tized munkáját és sikereit örzi. „Sok átvirrasztott éjszaka után – emlékezik Kiss Törék Ildikó –, az az örült elhatározásunk született, alapítsunk egy magánstúdiót. (...) Mert van közönség, amelynek még ma is kell a katarzis, a lélektől lélekig történő nemes játék, mely az élő színpadon mindig egyszeri és megismételhetetlen”.

A Kiss Stúdió Színház Madách-előadása a szomszéd országokba és számos nyugat-európai nagyvárosba is eljutott. Csak néhány visszajelzést idéznék itt:

„A Tragédia előadása végén az arcokon csodálat ült a Madách-szöveg hallatán, és hosszú-hosszú tapssal köszönték meg az előadást a müncheni magyarok.”

„A váradi Kiss Stúdió a Magyar Dráma Napja tiszteletére tűzte műsorára *Az ember tragédiáját*, és túlzás nélkül állítjuk, hogy ez a népszerű színészházaspár hat és fél éve működő művészeti vállalkozásának eddig legnagyobb erőpróbája.

Aradon, nagyon is illő környezetben, a belvárosi református templomban, teltház előtt láthattuk vendégszínházunkban a Tragédiát.”

„A nagyváradi Kiss Stúdió Színház ünnepet, életményt és vigaszt hozott a nyugati magyaroknak a keleti magyaroktól. A színész-rendező Varga Vilmos nevét pedig a Dérynéé mellé kell tenni.”

2007-ben a Kiss Stúdió Színház – a szórványmagyarságot szolgáló színházművészete elismeréseként – Magyar Örökség Díjban részesült.

A könyvet végigolvasva, egy-egy fejezethez olykor visszalapozva a hátsó borítóhoz érünk. Villont látjuk, zekéjére egy fehér madártollat tűzött. Meztelen nyakán nyaklánc helyett egy lazára kötött kötéllátható. „Tulajdonképpen köztem és François Villon között semmi különbség sincs azon az ötszáz éven és azokon a csodálatosan megírt testamentumokon és balladákon kívül, amiket ő megírt és én csak előadok.”

A „csak” szó – úgy tűnik – fölösleges.

Így gondolhatja az Aniszi Kálmán által is idézett recenzens, Gurzó K. Enikő, aki a nagyváradi Reggeli Újságban írta: „Varga Vilmos egy személyben Széchenyi, Wesselényi és Szacsavay, győztes negyvennyolcas, életét bitón végző, egyenes derekú honvédtábornok. Reményvesztett vén cigány, s valahol Erdélyben, ki tudja ma már, pontosan melyik patak partján örök álmát alvó, népe jövőjéért, a magyar nemzet értékeinek sorsáért már ifjúkorában aggódó poéta. Ha kell, örült; ha kell, kedveséhez búcsúlevelet író katona. Aradi akasztott. Ezeresztendősi történet egyetlen előadásban. A Kiss Stúdió Színház »fényes ege alatt« – mondhatnók – hatalmas csillag ragyog. Üstökös, amelynek pályája egy páratlanul meghatározó egyéni műsor.”

A *Magyar színész vagyok Erdélyben* című könyv várbeli bemutatóján a színészházaspár pódiumműsorát látva és hallva megbizonyosodhattunk a fentiek igazáról.

Somos Béla

Ács Margit (Újpest, 1941) Füst Milán-, József Attila- és Babérkoszorú-díjas író, kritikus, szerkesztő. 1964-től 1987-ig a Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987–1992 között a Magvető Könyvkiadó szerkesztője. 1992-től a Kortárs című folyóirat kritika és tanulmány rovatát szerkesztette. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Legutóbbi kötete: *Kontárok ideje* (elbeszélések, 2011).

Baranya Nikoletta (1998, Budapest) a budapesti ELTE Apáczai Csere János Gyakorlógimnázium tehetséggondozó iskola humán szakán tanul.

Csanda Mária (1962, Tapolca) könyvtáros, szerkesztő, kulturális újságíró. A Zeneakadémia könyvtárában dolgozik, irodalmi és zenei lapokban publikál. 1997–2003 között a Desiré irodalmi szemle szerkesztője volt. 2010-ben prózai különdíjat kapott (Peregrinus Klub). Legutóbbi írásai a www.kultura.hu oldalon olvashatók.

Csontos János (1962, Ózd) költő, író. A Magyar Nemzet publicistája, a Nagyítás főszerkesztője volt. József Attila-díjas (2015). Legutóbbi kötetei: *Tíz év* (2015), *Angyaldekkameron* (2015).

Csontos Márta (1951, Győr) tanár, költő, író, a Szegedi Írók Társaságának tagja. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem PhD-hallgatója. Legutóbbi kötetei: *A meggyújtott olajág* (versek, 2010), *Szerzők, műzsák, szenvedélyek* (esszé, 2011), *Egografia 3* (aforizmák, 2012), *A Sehöl szélén* (2014).

Dobi Frida (1995, Debrecen) a Debreceni Egyetem magyar–néprajz szakos, harmadéves hallgatója. 2011–2013 között háromszor vett részt a Sárovaron rendezett Kárpát-medencei Középiskolás Irodalmi Pályázaton, és kétszer bronz minősítést ért el próza kategóriában.

Fecske Csaba (1948, Szögliget) József Attila-díjas költő, meseíró, publicista. Éveken keresztül az Észak-Magyarország jegyzetítője, az Új Észak és az Új Holnap szerkesztője, az Új Holnap Stúdió vezetője. Legutóbbi kötete: *A kelekótya király* (mese-könyv, 2015).

Hernández Medina, Heriberto (1964, Kuba – 2012, Miami) költő, műkritikus. Építész-mérnökként végzett 1987-ben. Hazáját 1997-ben hagyta el, élt Peruban, 2001-től Miami-ban a Bluebird Könyvkiadót vezette, a magyar költészet avatott fordítója volt. Egy kötete jelent meg magyarul: *A láng éle* (válogatott versek, 2012).

Jahoda Sándor (1976, Budapest) költő. 2004-től publikál különböző lapokban. Legutóbbi kötete: *Panírozott szárnyak* (kisregény, 2015).

Karácsonyi Zsolt (1977, Arad) Csiki László-díjas költő, műfordító, kritikus. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem színháztudományi szakán végzett. 2012-től a Kolozsvári Egyetem Média Tanszékének adjunktusa. 2013-tól a Helikon főszerkesztője, 2014-től az E-MIL elnöke. 2015-ben elnyerte a Tokaji Íróklub díját. Legutóbbi kötete: *A Krim* (versek, 2013).

Kneisz Dóra (1994, Pécs) a Budapesti Corvinus Egyetem másodéves tanulója nemzetközi tanulmányok szakon. Magántanárként dolgozik, angolt tanít. A Litera és a Magyar Napló közölte eddig írásait.

Majoros Sándor (1956, Bácskossuthfalva) író. 1976-tól 1991-ig Bácskossuthfalván elektrotechnikusként dolgozott, 1991 óta Budapesten él. József Attila-díjas (2004). Legutóbbi kötetei: *Emberrel esik meg* (novellák, 2007), *Tranzitszálló* (2009), *Az eperfa nyolcadik gyökere* (2013).

Makkai Ádám (1935 Budapest) Kossuth-díjas és Füst Milán-nagydíjas költő, műfordító, nyelvész. 1956-ban az Egyesült Államokba emigrált. A Harvard Egyetemen szerzett diplomát orosz és francia irodalomból. Az Illinoisi Egyetem chicagói karán tanított angol nyelvészetet. 2006-tól Hawaii-n él. Legutóbbi kötete: *Kutyapest* (válogatott versek, 2011).

Máté Gabriella (1996, Budapest) 2013-ban Sárovaron próza kategóriában arany oklevéllel díjazták. A Budapest-Fasori Evangélikus Gimnáziumban végzett tavaly, jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar szakos hallgatója.

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító, a Kilencek költőcsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től 2008-ig az Írók Szakszervezetének főtítkára. 2012-től a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője. József Attila- (1993), Prima- (2007), Bethlen Gábor- (2009), Partiumi Íróklub (2013) és Kossuth-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Csutkajutka meséi és újabb történetek* (2015). Összegegyített verseinek kötete megjelenés előtt áll kiadónknál.

Miklya Emese Sára (1995, Orosháza) 2014-től az ELTE TÓK óvodapedagógia szakán tanul. Kétszer is részt vett a Kárpát-medencei Középiskolás Irodalmi Pályázaton és táborban, ahol 2012-ben ezüst, 2014-ben arany minősítést kapott. Az írás mellett amatőr gyermekilusztráció-készítéssel is foglalkozik.

Mózses Huba (1941, Kolozsvár) irodalomtörténész, esszéíró, az irodalomtudomány kandidátusa, a Miskolci Egyetem ny. tanára, a Dsida Akadémia Kárpát-medencei Bizottsága és az Észak-magyarországi Irodalmi Kör elnöke, Szabó Lőrinc-díjas. Újabb kötete: *Reflexió és önreflexió Dsida Jenő költészetében* (2014).

Murányi Zita (1982, Budapest) Bródy Sándor-díjas költő, író. A Szegedi Tudományegyetem kommunikáció szakán végzett 2010-ben. Legutóbbi kötete: *Duplapu* (regény, 2007).

Oberczián Géza (1961, Budapest) agrármérnök, vállalati tanácsadóként és trénerként dolgozik. Dunakeszin él. A Magyar Írószövetség Íróiskolájának hallgatója.

Oláh Katalin Kinga (1974, Budapest) szobrászművész. A Magyar Képzőművészeti Egyetemen végzett 2004-ben. Mesterei voltak Rétfalvi Sándor, Kő Pál. Munkái Aachenben, Angers-ban, Budapesten, Biatorbágyon, Csöngén, Pécsen, Tokajban, Zsámbékon vannak.

Orbán János Dénes (1973, Brassó) költő. Magyar-angol szakon végzett Kolozsváron. Volt a Bretter György Irodalmi Kör elnöke, az Előretolt Helyőrség főszerkesztője. 1998 óta az Erdélyi Híradó Kiadó igazgatója. 2003–2008 között az Irodalmi Jelen szerkesztője, 2006–2012 között az Erdélyi Magyar Írók Ligájának elnöke. Jelenleg a Magyar Idők kulturális rovatát vezeti. Sziveri János- (1996), József Attila- (2002) és Magyarország Babérkoszorúja-díjas (2014). Legutóbbi kötete: *A Swedenborg kávéház* (regény, 2015).

Petőcz András (1959, Budapest) József Attila-, Kassák Lajos-, Graves-, Arany János- és Márai Sándor-díjas költő, író. A Jelenlét és a Magyar Műhely szerkesztője. 2002-től a Magyar PEN Club alelnöke, 2009-től a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépirói Tagozatának elnöke. Legutóbbi kötete: *A Hunor utca titka* (vers, 2014).

Roberto Ruspanti (1947, Róma) olasz irodalomtörténész, műfordító, költő, író. Az Udinei Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakos egyetemi tanára, az Olaszországi Hungarológiai, Közép- és Kelet-Európai Tanulmányok Egyetemközi Kutatóközpontjának (CISUECO) igazgatója. Többek között Pro Cultura Hungarica-díjas. Legutóbbi kötete: *Il cielo d'Italia si rispecchiò nelle acque del Danubio (Itália égboltja tükröződött a Duna vizén)* című kétnyelvű antológia (2014).

Schiff Júlia (Detta, Románia, 1940) író, műfordító, esszéista és irodalomkritikus 1981 óta Münchenben él. Friederike Mayröcker *Scardanelli* című verseskötet-fordítása megjelenés előtt áll a budapesti Pluralica kiadó gondozásában.

Simonffy Márta (1943, Budapest) textilművész a Magyar Iparművészeti Főiskolán 1970-ben. Műveit gyakran készíti kollázstechnikával, a festést, a hímzést, a rajzot egyaránt alkalmazza. Művei leginkább nagyméretű kárpitok. Többek között Ferenczy Noémi-díjas (1995). 2005 óta a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének elnöke.

Somos Béla (1938, Sándorfalva) évtizedeken át külföldieknek tanított magyar nyelvet, jelenleg a budapesti Katona József Gimnázium magyartanára. Több nyelvkönyvet, tankönyvet írt, és egy monográfiát Beke Györgyről. A Határok fölötti magyar irodalomról szóló (Sárkány Annával közös) kötetét 2003/2004-ben folytatásokban közölte a Magyar Napló. Legutóbbi kötete: *Anyám könyve* (próza, 2014).

Szakolczay Lajos (1941, Nagykanizsa) irodalomtörténész, kritikus. Kortárs magyar irodalommal, különös tekintettel a határon túli magyar literatúrára, valamint színház- és képzőművészettel foglalkozik. Budapesten él. Kölcsey- (1995), József Attila- (1996), Arany János- (2012) és Tamási Áron-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Nagybányától Picassóig* (2014).

Szauder Ágoston (1963, Pápa) költő. A szombathelyi főiskolán és a pécsi egyetemen szerzett magyartanári diplomát. 1995 óta a szombathelyi Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium tanára. Legutóbbi kötete: *Stációk* (versek, 2011).

Tóth Gábor (1983, Szeged) 2014 májusában szerzett a Szegedi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskolájában PhD fokozatot. Eddigi publikációinak nagy része Martin Heidegger Kant-interpretációja témakörében az Elpis, az Asociación Hispanismo Filosófico, illetve a Revista de Bajo Palabra című folyóiratokban jelentek meg.

Vácz Lajos (1989, Budapest) villamosmérnökként végzett, jelenleg a munka mellett mestertanulmányait folytatja levelező tagozaton. Középszintű indult irodalmi versenyeken, többek közt a sárvári íróklubban és az Író-Deákon ért el dobogós helyezéseket verssel, drámával, novellával.

Varga Klára (1963, Kecskemét) író, újságíró. Nagymaroson él. 2001–2010 között a Magyar Nemzet kulturális rovatának munkatársa volt, jelenleg szabadúszó. Legutóbbi kötete: *Műszakarbantartási alapismeretek* (regény, 2014).

Vörös Anna (1995, Pécs) jelenleg Gaziantepben, Törökországban foglalkozik szír utcagyerekekkel. A sárvári irodalmi pályázaton harmadik helyezést ért el próza kategóriában 2014-ben. Versei eddig a Vigiliában és a kulter.hu-n jelentek meg.